

გუსტავ ფლობერი

გამოჩენილი ფრანგი რომანისტი გუსტავ ფლობერი ბურჟუაზიული რეალიზმის უდიდესი წარმომადგენელია მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის ფრანგულ ლიტერატურაში. იგი ცხოვრობდა და ქმნიდა ისეთ ეპოქაში, როცა თავისუფლებისმოყვარე საფრანგეთს მძიმე, შავბნელი დღეები ედგა. ეს იყო 1848 წლის ივლისის რევოლუციის შემდგომი ხანა, როცა ბურჟუაზიამ ამოწურა თავისი რევოლუციური შესაძლებლობანი, საბოლოოდ გაკოტრდა როგორც ცხოვრების რევოლუციურ-გარდამქმნელი ძალა და საზოგადოების შემდგომი განვითარების შემფერხებელ, რეაქციულ ძალად გადაიქცა. აქედან წარმოდგა ფლობერის გულგატეხილობა, გაცრუება რწმენისა ხალხის შემოქმედებითი უნარისადმი, საერთოდ ურწმენობა ისტორიის განვითარებისადმი. მისი აზრით, ისტორიის განვითარება წარმოადგენს მოვლენათა უაზრო მარადიულ ორომტრიალს, რასაც ადამიანისათვის არაფერი არ მოაქვს უიმედობისა და ტანჯვის გარდა. მხოლოდ უგულო, უხამსი ადამიანები არ იტანჯებიან ამქვეყნად. მხოლოდ პრიმიტიულ ადამიანს შეუძლია თავი ინუგეშოს ილუზიით. მოაზროვნე ადამიანის ხვედრი კი, რა ეპოქაშიც უნდა ცხოვრობდეს, მხოლოდ ჭუჭყი და უსასოებაა. და რაც უფრო დიდია მისი სულიერი განვითარება, მით უფრო ადრე იმსხვრევა მისი ოცნება.

ფლობერის დროის ფრანგულ ლიტერატურაში გაბატონებული იყო ისეთი მიმდინარეობა, რომელიც თავგამოდებით იცავდა “წესრიგს, რელიგიას, საკუთრებას”. ასეთ უსასო მდგომარეობას მეტად მკაფიოდ გვიხატავენ ფლობერის წერილები, რომლებიც მეორე იმპერიის პერიოდს განეკუთვნებიან. აი რას წერს, მაგალითად, ფლობერი 1852 წლის ერთ-ერთ წერილში: “დმერთო ჩემო, სად უნდა დავიმალო! სად უნდა ვიპოვნო ადამიანი, სიამაყე, რწმენა საკუთარი შემოქმედებისადმი, თავყანისცემა მშვენიერების წინაშე – ნუთუ ყველაფერი გაქრა? ნუთუ ყველას სული სავესა საყოველთაო ჭუჭყით, რომელშიც ყველამდე ეფლობი?” იგი სასტიკად გმობს სიყალბეს, სიცრუესა და მლიქვნელობას, რითაც გამსჭვალული იყო მისი თანამედროვე ბურჟუაზიის სოციალურ-პოლიტიკური ცხოვრება. მას გულწრფელად სფულს იგი. ეზიზღება. მაგრამ მწერალი ვერ ახერხებს თავი დააღწიოს ამ უგვან ცხოვრებას, არ ძალუძს ამაღლდეს სხვა, უკეთესი, იდეალური ცხოვრების შეგნებამდე. იგი მაინც ბურჟუაზიული იდეოლოგიის ტყვეობაში იმყოფებოდა.

X X X

გუსტავ ფლობერი დაიბადა 1821 წლის 12 დეკემბერს ექიმის ოჯახში. მამამისი, რუანის მთავარი საავადმყოფოს ქირურგი, თავისი დროისათვის ფრიად განათლებული და კულტურული ადამიანი იყო. თვით ფლობერი ასე ახასიათებს მას: ჰქონდა “...ღონიერი, ხორციანი ხელები, - მეტად ლამაზი ხელები, რომელთაც არასოდეს არ ცმიათ თათმანები, რომლებიც თითქოს მუდამ იჩქარიან ადამიანის ტანჯვას მაღამო დასდონ. მას ეზიზღებოდა ხარისხების მოპოვება, ჯვარმედლები და აკადემიები, იყო სტუმართმოყვარე და გულუხვი, ღარიბებს ისე ეპყრობოდა, როგორც საკუთარი მამა, თუმცა სათნოება

არ სწამდა, გარნა მისი ნიმუში კი იყო... მისი თვალი ლანცეტზე უფრო ბასრი გახლდათ, - პირდაპირ გულში სწვდებოდა ადამიანს და ერთბაშად ააშკარავებდა ყოველგვარ სიცრუეს. ასე ეჭირა თავი იმ გულკეთილი სიდიადით გამსჭვალულს, რასაც დიდი ნიჭის, ბედნიერების შეგნება და ორმოცი წლის უმწიკვლო შრომითი ცხოვრება იძლევა”.

პატარა ფლობერს, ისე როგორც ბევრ გამორჩენილ მწერალსა თუ ხელოვანს, ჰყავდა საყვარელი ძიძა ჟიული, რომელიც უამბობდა ხოლმე ზღაპრებს და ძველ ხალხურ გადმოცემებსა და ლეგენდებს. იქვე, მეზობლად ცხოვრობდა ვინმე მინიო, ვისაც ფლობერი “მამილოს” ეძახდა. მოხუცს გატაცებით უყვარდა ბუთხუზა ფლობერი, მუხლზე დაისვამდა ხოლმე და უკითხავდა “დონ კისოტს”.

ასეთ გარემოცვასა და ვითარებაში იზრდებოდა პატარა ფლობერი. ჯერ კიდევ ლიცეუმში სწავლის დროს გატაცებული იყო თეატრით და ლიტერატურით. რედაქტორობდა სასწავლებლის ხელნაწერ ჟურნალს. წერა ძლიერ ადრე დაიწყო. ეს იყო პატარა ქრონიკები და ნოოველები, რომლებიც მის სიცოცხლეში არ დაბეჭდილა და რომილებითაც ერთგვარი ხარკი გადაუხადა მის დროს უკვე ღონემიხდილ რომანტიზმს. თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ რომანტიზმმა განსაკუთრებით ძლიერ იჩინა თავი მის უფრო გვიანდელ ნაწარმოებში – “სენტიმენტალური აღზრდა”. ერთი ფრანგი ლიტერატურათმცოდნის, სორბონის უნივერსიტეტის პროფესორის რენე დუმიკის სიტყვით “გუსტავ ფლობერისს შემოქმედების თავისებურება ის არის, რომ მან მარჯვედ შეახამა რომანტიზმისა და რეალიზმის ელემენტები. ეს გოლიათი, ვინც თავისი მხარ-ბეჭით და უღვაშებით ნორმანთა ძველ ბელადს მოგვაგონებდა, და თავისი გულისწყრომითა და რიხიანი ხმით სამუშაო კაბინეტს აზანზარებდა, გემოვნებით და ბუნებით რომანტიკოსი იყო”.

ფლობერის რომანტიკოსობისა რა მოგახსენოთ, მაგრამ ის კი უტყუარი ფაქტია, რომ მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის ფრანგული კრიტიკული რეალიზმის აღიარებული მამამთავარი და მოძღვარი (...) იყო, ვინაიდან ამ დროს ცოცხალი აღარ იყო სტენდალი და არც ბალზაკი. მისი შემოქმედების მთავარი ძარღვი და მასუღდგმულეპელი იყო რეალიზმი, რითაც ფრანგული (და არა მარტო ფრანგული) ლიტერატურა ესოდენ ბრწყინვალე შედეგებით გაამდიდრა. მისი რეალიზმი განმტკიცდა ბურჟუაზიული დემოკრატიზმის გაქარწყლების პერიოდში, როცა პროლეტარიატი პირველად გამოდიოდა რევოლუციურ ასპარეზზე. რომანისტთა მთელი შემდგომი თაობა – გი დე მოპასანი, ედმონდ და ჟიულ გონკურები, ალფონს დოდე, ემილ ზოლა, - ფლობერის ლიტერატურული ნაშიერია. მათ ფლობერთან მოჰქონდათ თავიანთი ნაწარმოებნი, რათა დიდ ოსტატს კბილი გაესინჯა მათთვის, და ისიც უყურადღებოდ არ ტოვებდა მათ. ემილ ზოლამ 1869 წლის ზამთარში გაუგზავნა თავისი რომანი “მადლენ ფერი” და აქედან დაიწყო ორი დიდი მწერლის მეგობრობა. ფლობერი შემდეგშიც არ აკლებდა ყურადღებას ზოლას და ეხმარებოდა რჩევით და შენიშვნებით. მოპასანიც დავალებულია მისგან. იგი ურჩევდა გამოემუშავებინა ერთგვარი ნიჭი, - “დიდი მოთმინება”. საჭიროა შრომა და მითმინება, - ეუბნებოდა იგი მოპასანს, - რათა სინამდვილეში აღმოაჩინო ისეთი ნიშნები, რომლებსაც სხვები ვერ ამჩნევენო. თვით მოპასანი

გულწრფელად აღიარებდა, თუ როგორ წვრთნიდა მას ფლობერი: “როცა გაივლი იმ მეწვრილმანის ახლოს, თავისი დუქნის კართან რომ ზის, მეკარის ახლოს, ჩიბუხს რომ ეწევა მეეტლეების სადგომთან, - მეუბნებოდა იგი, - მიხვენე ეს მეწვრილმანე და მეკარე, მათი პოზა, მათი გარეგნული სახე, რომელიც შეიცავს აგრეთვე მათს ზნეობრივ ხასიათს, მიხვენე ისე, რომ არ ავრიო არც ერთ სხვა მეწვრილმანესა ან მეკარეში, დამანახე, - მხოლოდ ერთი სიტყვის დახმარებით, - რით განირჩევა ეს ცხენი ორმოცდაათი სხვა ცხენისაგან, რომლებიც მას უსწრებენ, თუ უკან მიჰყვებიან”.

ფლობერის აზრით, საგნის ზედმიწევნითი, ზუსტი შესწავლა, სიუჟეტის მთელი წვრილმანის ცოდნა რეალისტური შემოქმედების ერთ-ერთი დიდმნიშვნელოვანი პირობაა. თავის მეგობარს, მწერალ ქალს ლ. კოლეს ერთ-ერთ წერილში იგი სწერდა: “რიგიანად უნდა მოიფიქრო შენი ობიექტი, ვიდრე ფორმისათვის იზრუნებდე, რადგან ფორმა კარგი მხოლოდ მაშინ არის, თუ მთლიანად დაგვეუფლება სიუჟეტის ილუზია”. “აზრის სიზუსტე განაპირობებს მისი გამოთქმის სიზუსტეს”, - ხშირად ამბობდა იგი. მისი დევიზი იყო: “თუ ზუსტად იცი, რისი თქმაც გსურს, მაშინ კარგად იტყვი”.

ფლობერი სასტიკად ილაშქრებდა იმის წინააღმდეგ, რომ ენა დანაგვიანდეს ყოველგვარი კილოკავებით, კუთხური გამოთქმებით, ყოველნაირი გაუმართლებელი სიახლით. მან ზოლას რომან “ნანას” გამო უსაყვედურა: “შეგეძლოთ ნაკლებ გეხმარათ უხამსი სიტყვები”. მაგრამ ეს იმას როდი ნიშნავდა, რომ აკმაყოფილებდა გრამატიკულად სწორი, უფერული, ინდივიდუალობას მოკლებული ენა. იგი მეტად დიდ, პირდაპირ წარმოუდგენელ შრომას ეწეოდა, რათა მიეღწია ფრაზის ჰარმონიული უღერისაითვის. მოპასანი დიდი მოკრძალებით ლაპარაკობს ფლობერის მკაცრ მომთხოვნელობაზე ამ მხრივ. ამასვე ადასტურებს ფლობერის ძმისწული კაროლინა თავის მოგონებაში: “მე მდუმარე მოწმესავით ვესწრები ხოლმე ამ ესოდენ შრომით გამომუშავებული ფრაზების შექმნას. სადამოლობით გვინათებს ერთი და იგივე ლამაზა. მე ვუზივარ ფართო მაგიდას და ვხელსაქმობ რამეს ან ვკითხულობ; იგი გმინავს მძიმე შრომის გამო: ხან მაგიდაზე დაიხრება, გამალებული წერს, ხან უკან გადაიხრება, ორივე ხელს ჩასჭიდებს სავარძლის სახელურებს, თანაც კვნესის, როგორღაც ხიხინებს დროდადრო. და უეცრად ხმა მოდულირებს. უძლიერდება, ქუხს: იპოვნა, რასაც ეძებდა და წყნარად იმეორებს ამ ნაპოვნ ფრაზას, მაგრამ შემდეგ უეცრად წამოდგება, დიდი ნაბიჯებით სცემს ბოლთას კაბინეტში და იმეორებს სიტყვებს. კმაყოფილია, რადგან ეს არის საზეიმო მომენტი მომქანცველი შრომის შემდეგ”.

ზოგჯერ ბურჟუაზიული სინამდვილისადმი სიძულვილისა და მის გარდუვალ წინააღმდეგობათა წინაშე შეცბუნების გამო, აღეძვრებოდა სურვილი გაჰქცეოდა ამ საშინელ სინამდვილეს, მაგრამ ამოდ. პირიქით, ერთ ხანს, 1848 წლის თებერვლის რევოლუციის დასაწყისში, იგი დააინტერესა სამშობლოს ბედმა და, რათა მისთვის რაიმე სამსახური გამეწია, ეროვნული გვარდიის რიგებშიც კი შევიდა, მაგრამ რევოლუციის მსვლელობამ მალე გამოიწვია მისი უნდობლობა – ვერ ჩასწვდა მოვლენათა ნამდვილ მნიშვნელობას და მხოლოდ მათი ბურჟუაზიული, უფერული, მახინჯი მხამრეები ეცა თვალში. “ყოველივე

ეს დიდი უაზრობაა. ძნელია წარმოიდგინო უფრო ბურჟუაზიული რამ ან უფრო არარა”, - სწერდა იგი ლ. კოლეს 1848 წ. მარტში.

1846 წელს, მამისა და კაროლინას გარდაცვალების შემდეგ, ფლობერი გადასახლდა პატარა მამულში, რომელიც მამამისმა გარდაცვალებამდე რამდენიმე წლის წინათ შეიძინა. პატარა დაბა კრუასე ქალაქ რუაინის მახლობლად გახდა ფლობერის მყუდრო სავანე, სადაც დიდხანს ეწეოდა დაძაბულ ლიტერატურულ შრომას. აქ დაწერა მან თავისი განთქმული რომანები: “მადამ ბოვარი”, სალამბო”, “სენტიმენტალური აღზრდა”, “ბუვარი და პეკიუშე”.

“მადამ ბოვარის” წერდა ხუთი წლის განმავლობაში და მხოლოდ 1856 წელს დაამთავრა. თუ რა წარმოდგენელი შრომა და ენერჯია მოახმარა მწერალმა მის შექმნას, ამას ყველაზე უკეთ გვიჩვენებენ თვით ავტორის იმ პერიოდის წერილები. “...ჩემი წიგნი ძლივს მიიწევს წინ. ვაფუჭებ დიდძალ ქაღალდს, რამდენი ნაჯღაბნია! ფრაზა არ მნებდება. რა ჯოჯოხეთური სტილია”. “წყეულიმც იყოს ეს მარტივი სიუჟეტები”. “ვაკეთებ მონახაზებს, ვშლი, ვბორძიკობ, ვსაზრავ, იქნებ ახლა, ბოლოს და ბოლოს, მივაგნო საკუთარ თავს”. “თუ ასეთი ტემპით ვიარე, “ბოვარის” დაგამთავრებ არა უადრეს ერთი წლისა”, - წერდა იგი 1852 წელს. - “ხშირად რამდენიმე საათს ვეძებ რომელიმე სიტყვას”...

და ასე, დღითი დღე, მთელი კვირების, თვეების, წლების განმავლობაში მწერალი წარმოდგენელ უჯიათ შრომას ანდომებდა ამ რომანს.

ყოველდღე თორმეტ საათს მუშაობდა. “ბოვარი” კუს ნაბიჯით მიბობდავს, - წერდა იგი 1852 წელს, - და ხანდახან სრული გულგატეხილობა მეწვევა ხოლმე”. “გასულ კვირას ხუთი დღე მოვანდომე; მხოლოდ ერთ გვერდს” და კვლავ: “ბოვარი” ზანტად მიდის წინ, მთელ კვირაში ორად ორი გვერდი დავწერე!!! (ხაზგასმა მისია).

1853 წელს ისევ ჩივის: “(რა ნელა მივიწევ წინ! ნუთუ როდისმე მიხვდებიან, რაოდენ რთული კომბინაციები მომთხოვა წიგნმა? რა რთულ მექანიზმს შეიცავს ეს უბრალოება და რამდენი ფანდია საჭირო, რომ მართალი იყო!”

და აი, ბოლოს, 1856 წელს “მადამ ბოვარი” გამოქვეყნდა. იგი იბეჭდებოდა ჟურნალში “რევიუ პარიზიენ”.

მაგრამ რა! ამდენი ტანჯვით, ასეთი ტიტანური შრომით დაწერილი რომანი მლიქვნელთა კრიტიკისა და რეაქციული მმართველი წრეების აბუჩად ასაგდები გახდა. უფრო მეტიც: რომანის ავტორი, გამომცემელი და სტამბა პასუხისგებაში მისცეს და ბრალად წაუყენეს “საზოგადოებრივი მორალის, რელიგიისა და სათნო ზნე-ჩვეულებათა შეურაცხყოფა”.

რა მოხდა? რამ გამოიწვია ეს განგაში და საზოგადოებრივი აღშფოთება? იმან, რომ რომანში შეუფერადებლად, უტყუვრად იყო დახატული მაშინდელი ბურჟუაზიული სამყარო, საზოგადოების ზნე-ჩვეულებანი, მისი მორალი და ფილოსოფია, ოჯახური ურთიერთობა. მწერალმა უღმობელი კრიტიკის ქარცეცხლში გაატარა ყოველივე ესა და ნიდაბი ჩამოსადა ყოველგვარ უხამსობას, “მეშჩანებს”, სიცრუით და სიყალბით რომ იყვნენ შეჯავშნულნი. აი სწორედ ეს ვერ აპატიეს რეალისტ მწერალს რომანში გამოყვანილი გმირების პროტოტიპებმა, რომლებიც მაშინდელ მახინჯ ცხოვრებას მესვეურობდნენ.

რომანის დაცვა, ფლობერის თხოვნით, იკისრა მწერლის მამის ძველმა მეგობარმა, ცნობილმა პარიზელმა ადვოკატმა სენარმა, ვისაც მწერალი დიდი მადლიერებით უძღვნის თავის ნაწარმოებს. პროკურორი თავის სიტყვაში ბრალად სდებდა ფლობერს უზნოეობის პროპაგანდას, ცოლქმრული ერთგულების დაღატის შექებას, რელიგიისადმი უპატივცემლობას, რადგან რომანში უარყოფითად არის დახატული მღვდელი ბერნისიენი. ვეკილმა სენარმა სავსებით გააბათილა პროკურორის ბრალდება და სასამართლოს დადგენილებით ფლობერი გამართლებულ იქნა, მაგრამ ნათქვამი რომ არის “მავრმა გააკეთა თავისი საქმე...” ბურჟუაზიულმა სამსჯავრომ სახელი მაინც გაუტეხა რეალისტურ ნაწარმოებს. გასამართლების შემდეგ თვით ფლობერმა განაცხადა “.....” (დარტყმა ნაგემებია). პროცესმა საშინლად იმოქმედა მასზე. ამას დაერთო რეაქციული კრიტიკის განგაში. ბევრი მიმომხილველის გამოსხმარება აშკარად მტრული იყო. ზოგი მათგანი სრულიად უარყოფდა ფლობერის, როგორც მწერლის, ორიგინალობას, ბალზაკისა და სხვების მიმბაძველად აღიარებდა, ზოგიც უტიფრად აცხადებდა, ასეთი უზნეო წიგნი ჯერ არ წავიკითხავსო. სამაგიეროდ მწერალს ბევრი მომხრე და გამამხნეველებიც გამოუჩნდა. მის თანამედროვე ცნობილ მწერალთა შორის ჟორჟ სანდმა აღნიშნა რომანის კეთილსასურველი გავლენა ბევრ ემა ბოვარიზე, რომელთაც “პროვინციაში წარმოშობენ ანალოგიური გარემოებანი”. ემილ ზოლა წერდა, რომ “მადამ ბოვარის” გამოჩენა ლიტერატურული ევოლუციის მთელ ეტაპს მოასწავებდა; “თანამედროვე რომანის ფორმულა, რაც გაბნეულია ბალზაკის კოლოსალურ შემოქმედებაში, ჩამოყალიბებულია ერთ სახედ და ნათლად გამოთქმულია ოთხასგვერდიან წიგნში. დაწერილია ახალი ხელოვნების კოდექსი”. ფლობერის ნაწარმოებზე დიდი აზრისა იყო აგრეთვე გი დე მოპასანი: “მადამ ბოვარის” დაბეჭდვა რევოლუცია იყო ლიტერატურაში”. დადებითად შეაფასა რომანის გამოსვლა შარლ ბოდლერმა. მისი აზრით გამხნეებულმა ფლობერმა პოეტს მისწერა: “თქვენ ჩასწვდით ჩემი ნაწარმოების საიდუმლოებას, თითქოს ჩემი ტვინი თქვენ გეკუთვნოდეთ, ყველაფერი გაგიგიათ და ღრმად გიგრძნიათ”. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, რომანი “მადამ ბოვარი” წარმოადგენს მეორე იმპერიის ეპოქის საფრანგეთის პროვინციული ცხოვრების, “პროვინციულ ზნე-ჩვეულებათა” სურათს, როგორც რომანის ქვესათაურშია აღნიშნული. მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ არც იმდროინდელი პარიზი წარმოადგენდა სანატრელ სურათს, იქაც გამეფებული იყო სულიერი სიღატაკე, პირუტყვული სიტლანქე, სიცრუე, სიყალბე და აღვირახსნილი უხამსობა, რაც ესოდენ უკლავდა გულს დიდ მწერალს. იქაც და აქაც, სატახტო ქალაქშიც და პროვინციაშიც, ცხოვრება თანაბრად მოსაწყენი და უფერული იყო, როგორც თვით მწერალი აღნიშნავს ერთ-ერთ თავის წერილში: “ერთი მეორის ფარდია”.

აი რომანის მთავარი გმირი, ემა ბოვარი. ვინ და რამ შექმნა იგი ისეთი, როგორც ნაწარმოებშია გამოყვანილი? საიდან წარმოდგა, რა იყო მიზეზი იმ საშინელი ტრაგედიისა, რომელმაც იმსხვერპლა ემა და გაანადგურა მთელი ოჯახი? ემა ბოვარი აღიზარდა მონასტრის დახშულ ატმოსფეროში. კლერიკალური, ფარისევლური მორალით გაჟღენთილ საეკლესიო სკოლაში. აქ, ამ სკოლის საერთო

საცხოვრებელში ყალიბდებოდა იგი სულიერად. აქ ეწაფებოდა რომანტიკულ ნაწარმოებთა კითხვას, რომლებშიც დახატული იყო საოცნებო, მიმტაცი ცხოვრება, რაც ესოდენ განსხვავდებოდა არსებული უფერული სინამდვილისაგან. აქ ოცნებობდა მოწიფული ქალიშვილი თავის მომავალ, ათასგვარი სიამითა და ბედნიერებით აღსავსე ცხოვრებაზე. პარიზული რომანების კითხვამ აღიტაცა იგი ოცნების მეშვიდე ცაზე, საიდანაც ჩამოსვლა არ სურდა მაშინაც კი, როცა სასტიკი, უღმობელი სინამდვილე ზედიზედ ამსხვრევდა მის მიერ ასე გატაცებით შექმნილ სანუკვარ კოშკებს. იგი გრძნობების, ოცნების მონა იყო და ამიტომაც მისი ცხოვრების ისტორია მისივე გრძნობების ისტორიაა. სწორედ წარმტაცი ოცნებისა და უხეში სინამდვილის შეუსაბამობამ, მათმა წინააღმდეგობამ გამოიწვია ემა ბოვარის საზარელი ტრაგედია. სინამდვილეს მოწყვეტილ გარემოში აღზრდილი ემა ვერ ურიგდება უხეშ, უფერულ, მოსაწყენ პროვინციულ ცხოვრებას. რაკი პარიზში ცხოვრება ხელმისაწვდომი არ არის, იგი ცდილობს მიყრუებულ ტოსტსა და იონვილში შექმნას თავისი პარიზი: ისე იცვამს და იხურავს, როგორც პარიზში იცვამენ და იხურავენ. “მან იცოდა ყველა უკანასკნელი მოდა, - წერს ფლობერი, - საუკეთესო მკერავების მისამართი, ის დღეები, როცა ბულონის ტყეში ან ოპერაში უნდა იყო”. თავის ოთახსაც ისე აწყობს, როგორც პარიზელი დემი-მონდენის ბუდუარს შეეფერება. მიხრა-მოხრაში, ქცევაში, ლაპარაკში ჰბაძავს მაღალი ფენების რაფინირებულ ბანოვანებს, რომლებიც წაკითხულ რომანებში უნახავს. როცა როდოლფთან ერთად ცხენით სეირნობს, თავი ბულონის ტყეში ან შანზელიზე მინდვრებში წარმოუდგენია. რუანის საუკეთესო სასტუმროებში უნიშნავს პაემნებს შეყვარებულ ლეონს და ისეთი ნატიფი ენით ესაუბრება, როგორც ვინმე განთქმული ვიკონტესა ან ვერსალელი უფლისწული... მაგრამ როცა უღმობელმა სინამდვილემ ფრთები შეაკვეცა მის ოცნებას, როცა განცდილი სიყვარულის გრძნობა ესოდენ ყალბი, უშნო და უსიხარულო აღმოჩნდა, როცა “პარიზული ცხოვრების” შექმნის სურვილმა ერთობ დიდი მატერიალური საფასური მოითხოვა, რის დასაკმაყოფილებლად იქამდეც კი მივიდა, რომ ქმრისაგან მალულად მის პაციენტებს მკურნალობის გასამრჯელოს სთხოვდა და მევახშე ლერეს გადაუხდელ ვალში ყელამდე ჩაეფლო, როცა ყოველმხრივ იმედგაცრუებული, ზნეობრივად და სულიერად განადგურებული, ხორციელად ღონემიხდილი და უძწეო ემა ბოვარი უკანასკნელ ზღვარს მიაღწა, მაშინ... მაშინ მისი ერთადერთი ხსნა და საშველი დარიშხანი გახდა. ასეთია რომანის ამ მთავარი გმირის მოკლედ, ესკიზურად მოხაზული პორტრეტი.

ახლა რომანის სხვა გმირები. რა სწორუპოვარი ოსტატობით და უტყუარი სიმართლით გვიხატავს მათ დიდი მწერალი. აი, შარლ ბოვარი, ემას ქმარი, პროვინციელი ექიმი, ერთი ვინმე გულუბრყვილო, უწყინარი, უბრალო, საბრალო ადამიანი, ვინც ცოლს ისე უცქერის და ეპყრობა, როგორც სალოცავ ხატს. მას თითქოს არაფერი არ გაეგება ამქვეყნიური სიავკარგისა. თავის მოვალეობას საზოგადოების წინაშე ისე უდრტვინველად ასრულებს, როგორც უღელში გაბმული კარგი გამწვევი ხარი.

აი მემამულე როდოლფი, კლერკი ლეონი, - ემა ბოვარის საყვარლები, რომლებისთვისაც უცხო და უცნობია ნამდვილი გრძნობა, ჭეშმარიტი

სიყვარული. ემა მათთვის წუთიერი გატაცების ობიექტია, დროებითი გასართობია. მოწყენილობით და უფერული ყოველდღიურობით აღსავსე მიყრუებულ დაბაში ისინი ისე ეპყრობიან ბედუკუდმართ ქალს, როგორც ბავშვი მოყიჭებულ სათამაშოს.

როცა ფლობერი როდოლფისა და ემას შეხვედრის სცენაზე მუშაობდა, იმ ხანებში ლ. კოლეს სწერდა: “იმავე (სიყალბის, უმსგავსოების, - ა.ჭ.) ცომისაგანაა გაკეთებული ყველა, ვინც ლაპარაკობს უკვე გამქრალ სიყვარულზე და დედისა თუ მამის საფლავზე, ნეტარ მოგონებებზე; ვინც მედალიონებს ეამბორება და მთვარიან ღამეში ქვითინებს, ვინც გაგიჟებულია სინაზით, როცა ბავშვებს ხედავს, იბნიდება თეატრში, ხოლო ზღვის პირას ღრმადჩაფიქრებულის პოზას იღებს. ჯამბაზები! ჯამბაზები! ტაკიმასხრები! სამგზის ტაკიმასხრები!..”

აი ადგილობრივი მეაფთიაქე ჰომე – ტიპიური მოლაყბე და უქნარა; უვიცს, მკევეხარას თავი ყველაფრისმცოდნედ, ამ ქვეყნის მარილად მოაქვს. ცხოვრებაში არ არის ისეთი მოვლენა თუ შემთხვევა, რომლისთვისაც მზად არ ჰქონდეს თავისი აზრი, როგორც აუცილებელი რეცეპტი. მისი ცხოვრების ინტერესი სცილდება იონვილის ფარგლებს. ლიბერალობს, თავი საზოგადოების მესვეურად წარმოუდგენია, მჭევრმეტყველურად ლაპარაკობს სხვადასხვა გეგმაზე, თავში რომ უტრიალებს მოქალაქეთა საკეთილდღეოდ. “ჩემი ღმერთია, - თავმომწონედ ამბობს იგი, - სოკრატეს, ფრანკლინის, ვოლტერისა და ბერანჟეს ღმერთი! მე ვიზიარებ “სავუელი ქორეპისკოპოსის აღსარებას”, ოთხმოცდაცხრა წლის უკვდავ პრინციპებს”.

იგი გაზეთ “რუანის ფარნის” თანამშრომელია. არც ერთ ოდნავ საგულისხმო მოვლენას თუ ფაქტს, რაც კი იონვილსა და მის მიდამოებში მოხდება, არ გაუშვებს, რომი გაზეთში არ გამოაქვეყნოს. იონვილში ცხოვრობდა ადგილობრივი სასტუმროს მეჯინიბე იპოლიტე ტოტენი, ვისაც ცალი ფეხი დაბადებითვე გამრუდებული ჰქონდა, და აი, ჰომეს დაჟინებული რჩევით, შარლ ბოვარიმ ამ ფეხის ოპერაცია გააკეთა (რაც, აქვე უნდა ითქვას, საბედისწეროდ დამთავრდა: უხეიროდ გაკეთებული ოპერაციის გამო, ქალაქიდან გამოწვეულმა ქირურგმა ფეხი საბოლოოდ მოჰკვეთა საბრალო მეჯინიბეს) ჰოდა, სანამ ეს კატასტროფა მოხდებოდა, ჰომემ ამ ოპერაციის ამბავი ასეთი მაღალფარდოვანი ინფორმაციით აცნობა გაზეთს: “მიუხედავად ათასგვარი ცრურწმენისა, რაც ჯერ კიდევ ფარდასავით მაღავეს ევროპის სახის ერთ ნაწილს, სინათლე მაინც შემოდის ჩვენს სოფელში...” და შემდეგ მოთხრობილია ოპერაციის ამბავი.

აი ჩვენი ძველი ნაცნობი რუო, ემა ბოვარის მამა, - ყოჩაღი, გამრჯე გლეხი, ვინც არ ივიწყებს შორს გათხოვილ ქალიშვილს და დროდადრო ძღვენით ესტუმრება ხოლმე სიძეს. ხურჯინი სავსე აქვს დაკლული გოჭით, ინდაურით, ხილითა და ტკბილეულით. ხოლო თუ ნახვა დაუგვიანდა, კაცის ხელით უგზავნის მოსაკითხს და წრფელი გულით დაწერილ წერილს, რომელშიც გამოთქმულია მალე ნახვის ნატვრა და ემას გათხოვებით დაობლებული ოჯახის ამბავი, თან ისიც არ ავიწყდება, რომ მოითხოვოს: დამიბრუნეთ კალათი, რომლითაც ამას წინათ მოსაკითხი გამოგიგზავნეთო.

აი კიდევ გულმართალი, ალალი ჟუსტენი, მეაფთიაქე ჰომეს ნოქარი, ვისაც ქალწულისებრი მოკრძალება ნებას არ აძლევს პირდაპირ თვალში შეხედოს მომხიბვლელ ემას და ვინც მისი არაერთგზის

სიყვარულით გატაცების უნებური მოწმე და მესაიდუმლეა. ეს სწორედ ის უსტენია, ვინ ერთ დროს, როცა ემას გადაწყვეტილი ჰქონდა თავის მოკვლა, აფთიაქის ლაბორატორიაში უჩვენა, სად და რომელ ქილაში რა წამალი ან საწამლავი ინახებოდა. აბა მაშინ რას წარმოიდგენდა საბრალო ბიჭი, რომ ამით ხელი შეუწყო უნებლიეთ საყვარელი არსების დაღუპვას.

გულისმომკვლელი ნაღვლით არის გამსჭვალული რომანის ფინალი: უდროოდ დაიდუპა მახინჯი ცხოვრების ყალბი და ფარისევლური კანონების ხლართში გაბმული მშვენიერი ემა ბოვარი; უეცრად გარდაიცვალა ბედნიერებას მონატრებული, საყვარელი ცოლის დაკარგვით განადგურებული შარლ ბოვარი; ობლად დარჩენილი პატარა ბერტა შეუდგა მძიმე შრომას ადგილობრივ საქსოვ ფაბრიკაში; ფეხაკრეფით ეპარება სიკვდილი აგრეთვე მოხუც, დამბლადაცემულ რუს. მხოლოდ ერთი ჰომე აღწევს წარმატებას დუხჭირი ცხოვრების სარბიელზე: “ამ ცოტა ხნის წინათ მან მიიღო საპატიო ლეგიონის ორდენი”.

ასე ამთავრებს ფლობერი თავის რომანს, რომელიც ფრანგული ლიტერატურის დამამშვენებელი შედეგური და მსოფლიო კრიტიკული რეალიზმის ერთ-ერთი ბრწყინვალე ნიმუშია.

“მადამ ბოვარის” დამთავრების შემდეგ მწერალი კვლავ გაიტაცა ფართო და პოეტურმა თემამ, რაც მისი გონებისათვის საჭირო იყო, როგორც ერთგვარი ხარკი წინანდელი განწყობილებისადმი. ამ მიზნით იგი შეუდგა “წმიდა ანტონის ცდუნების” გადაკეთებას. ეს ნაწარმოები ოდესღაც დაწერილი ჰქონდა სამ ვარიანტად, მაგრამ არც ერთი არ აკმაყოფილებდა. (გაგრძელება ბოლოში)

მადამ ბოვარი

I

გაკვეთილზე ვიყავით, როცა დირექტორი შემოვიდა; მას შემოჰყვა ქალაქურად ჩაცმული ერთი ახალბედა და კლასის მსახური, რომელსაც დიდი მერხი მოჰქონდა. ვინც თვლემდა, მყის გამოფხიზლდა და ისე წამოხტა, თითქოს მუშაობაში ხელი შეუშალესო.

დირექტორმა გვანიშნა, დასხედითო; მერე კლასის დამრიგებელს მიუბრუნდა:

- ბატონო როჟე, - მიმართა დირექტორმა დაბალი ხმით, - აი წარმომიდგენია თქვენთვის ეს მოწაფე. მეხუთეში შემოდის, უკეთუ მეცადინეობით და ყოფაქცევით დაიმსახურებს, უფროს კლასში გადავა, რაც მის ასაკს კიდევაც შეეფერება.

ახალბედა კუთხეში იდგა, კარს უკან, ისე, რომ ძლივს ჩანდა; სოფლის ბიჭი იყო, თხუთმეტობდა წლისა, ტანადობით ყოველ ჩვენგანზე უფრო მაღალი. თმა, ვით სოფლის მგალობელს, შუბლზე სწორად ჰქონდა შეკრეჭილი; სახე – გონივრული და ძალზე დარცხვენილი. თუმცა მხარბეჭიანი არ იყო, მაგრამ მწვანე მაუდის შავილებიანი საცმელი, ალბათ, იდლიებში უჭერდა, რის გამოც სახელოებიდან სიშიშვლეს ნაჩვევი დაწითლებული ხელები გამოეყო. საბეჭურით ძალზე აჭიმულ, მოყვითალო ფერის შარვალში ღურჯი წინდები უჩანდა; ფეხთ ეცვა მაგარი, ღურსმნით მოჭედილი და ცუდად გაწმენდილი ფეხსაცმელი. დაიწყო გაკვეთილზე გამოძახება. იგი ისეთ გულისყურს იჩენდა, თითქოს ქადაგებას უსმენსო. ვერ გაეგებდა ვერც ფეხზე ფეხის გადადება, ვერც იდაყვებზე დაყრდნობა და, როცა ორ საათზე ზარი დაირეკა, დამრიგებელი იძულებული იყო გაეხსენებინა, რომ ისიც ჩვენთან ერთად რიგში ჩამდგარიყო.

ჩვეულება გექონდა, კლასში შესვლისას, ქუდები ძირს დაგვეყარა, რათა ხელები უფრო თავისუფალი გექონოდა; საჭირო იყო, კარიბჭიდანვე ქუდი კედლისთვის ისე გვეხალა, რომ შემდეგ მერხს ქვეშ შევარდნილიყო, და ამასთანავე რაც შეიძლება მეტი მტვერი აეყენებინა; აი ბიჭობა ეს იყო.

მაგრამ ახალბედამ ან ვერ შეამჩნია ეს ხერხი, ან ვერ გაბედა ჩვენთვის მოებაძა, ხოლო, როცა ლოცვა უკვე გათავდა, თავისი ქუდი ისევე მუხლებზე ედო. ეს იყო რაღაც რთული სახის ქუდი, სადაც იპოვნით ბოხოხის მრგვალი ქუდის, ბეწვიანი კასკეტისა და ბამბის ჩაჩის ელემენტებს, ერთი სიტყვით, უხეირო რაღაც, რომლის უთქმელი სიმახინჯე ისე ღრმად მეტყველია, ვით სულელის სახე. ოვალური, ვეშაპის უღვაშზე გადაჭიმული, იგი იწყებოდა კუპატის ფორმის სამი პატარა ბაფთით: შემდეგ ერთმანეთს ენაცვლებოდა წითელი ზოლით გაყოფილი ნაჭრები ხავერდისა და კურდღლის ტყავისა; ამათ ზემოთ ტომსიკისებური რაღაც იყო, რაც მუყაოს მრავალკუთხოვანი ბოყვით თავდებოდა; ეს უკანასკნელი სუტაშით იყო ბარაქიანად მოქარგული, ხოლო კუნწულზე, მეტად წვრილი და გრძელი ყაითნით, ოქრომკედით ნასკვენი რკო ეკიდა. ქუდი ახალი იყო, წინაფრა უბრწყინავდა.

- ადექით! – უთხრა მასწავლებელმა.

იგი ადგა; ქუდი დაუვარდა, მთელ კლასს სიცილი აუტყდა. ქუდის ასაღებად რომ დაიხარა, მეზობელმა იდაყვი ჰკრა და ქუდი დააგდებინა; კვლავ დაიხარა და აიღო.

- დაეთხოვეთ მაგ თქვენს მუზარადს. – უთხრა მასწავლებელმა, - რომელიც ოხუნჯი კაცი იყო.

მოწაფეებში ისეთი გამაყრუებელი ხარხარი ატყდა, რომ საბრალო ბიჭი მთლად დაიბნა; აღარ იცოდა ეს ქუდი ხელში დაეჭირა, ძირს დაეგდო, თუ თავზე დაეხურა. დაჯდა და მუხლზე დაიდო.

- ადექით, - გაუმეორა მასწავლებელმა, - და მითხარით, რა გვარი ხართ.

ახალბედამ რაღაც გაუგებარი გვარი წაიბურტყუნა.

- გაიმეორეთ!

კვლავ ისეთივე გაუგებარი ბურტყუნი, რაც კლასის ღრიანცელმა ჩაახშო.

- ხმამაღლა! – მიაძახა მასწავლებელმა, - ხმამაღლა!

მაშინ ახალბედამ უკიდურესი გადაწყვეტილება მიიღო, პირი უზომოდ დააღო და ისე დაიყვირა, თითქოს ვისმე ეძახისო: შარბოვარი.

ატყდა ერთი ღრიანცელი, ხორხოცმა მწვერვალს მიაღწია, მერმე ცალკე გამყივან ხმებად დაიფრქვა (ღრიალებდნენ, ყეფდნენ, ფეხებს უბარტყუნებდნენ, გაჰკიოდნენ: შარბოვარი, შარბოვარი!) გუგუნი ხან ოდნავ მიწყდებოდა, ხან უეცრად აქა-იქ იფეთქებდა, ვით ცუდად ჩაქრობილი პეტარდა.

მაგრამ საჯარიმო ამოცანათა სიუხვის წყალობით, წესიერება ნელინელ აღდგენილ იქნა და მასწავლებელმა, რაკი გაიგო შარლ ბოვარის სახელი და გვარი, აკარნახებინა, მარცვალ-მარცვალ ათქმევინა და გაამეორებინა, მერმე საბრალო ბიჭს უბრძანა, წადი ზარმაცების მერხზე დაჯექი, კათედრის ძირსაო. იგიც დაიდრა, მაგრამ, სანამ წავიდოდა, შეყოყმანდა.

- რას ეძებთ? – ჰკითხა მასწავლებელმა.

- ჩემს კასკ... – გაუბედავად მიუგო ახალბედამ და შეშფოთებით მიმოიხედა.

- ხუთასი სტრიქონი ლექსი მთელ კლასს! – მრისხანე ხმით წამოძახებულმა,სავით ერთბაშად შეაჩერა ახალი, მოსალოდნელი აღიაქოთი.

- დაწყნარდით-მეთქი, - განაგრძობდა გაჯავრებული მასწავლებელი და ცხვირსახოცით სახეს იწმენდდა, თქვენ კი, ახალბედავ, ოცჯერ დამიწერთ ზმნას რვეულში**

- მე თქვენ გიჩვენებთ!
- სასაცილო ვარ.

შემდეგ კი, უფრო ნაზი ხმით:

- იმ თქვენ ქუდს კი იპონით, არავის მოუპარავს!

ყველაფერი მიწყნარდა. თავები საწერზე დაიხარა და ახალბედაც ორი საათის განმავლობაში სამაგალითოდ იჯდა, თუმცა ხანდახან ნაღეჭი ქაღალდის გორგალი, კალმის წვერზე წამოგებული და გასროლილი სახეზე ეკვროდა, მაგრამ მხოლოდ ხელით იწმენდდა და უძრავად იჯდა, თვალდახრილი.

საღამოს, მეცადინეობისას, მერხიდან გამოიღო სამკლაურები, თავისი საკუთარი წვრილმანი ნივთებიც დააღაგა და გულმოდგინედ დახაზა ქაღალდი. ვხედავდით, რა სინდისიერად მუშაობდა, თითოეულ სიტყვას ლექსიკონში ეძებდა და დიდ შრომას ანდომებდა. ალბათ, ამ გამოჩენილი ბეჯითობის წყალობით არ დატოვეს იგი დაბალ კლასში. თუმცა გრამატიკული კანონები გვარიანად იცოდა, სამაგიეროდ მის

სიტყვას არავითარი შნო არ ჰქონდა. ლათინური მისი სოფლის მღვდელს დაეწეობინებია, რადგან მშობლებს, მომჭირნეობის მიზნით, სურდათ რაც შეიძლება გვიან მიეცათ კოლეჯში.

მამამისმა, ბ. შარლ-ბართოლომე ბოვარიმ, სამხედრო ქირურგის თანაშემწემ, დაახლოებით 1812 წელს ჯარში ახალგაზრდების გაწვევის დროს სახელი გაიტეხა, რის გამოც იმავე ხანებში იძულებული გახდა სამსახური მიეტოვებინა, თავისი გარეგნობით ისარგებლა და გვარიან მზითევს გამოჰკრა ხელი; ას სამოცათასფრანკიანი მზითევი მას მოუტანა ქუდის ვაჭრის ქალმა, რომელიც მისმა ტანადობამ მოხიბლა. კოხტა, ტრაბახა, დეხებს ხმამაღლა აწკარუნებდა, უღვაშებთან შეერთებულ ქილვაშებს ატარებდა, თითები მუდამ ბეჭდებით ჰქონდა შეჭედული და, თვალში მოსახვედრი ტანისამოსით გამოწყობილს, შესახედაობა მამაცური ჰქონდა, თუმცა კომივოიაჟერის ოდნავი იერიც გადაჰკრავდა. დაქორწინების შემდეგ, ორი-სამი წლის განმავლობაში ცოლის მზითევით ცხოვრობდა, კარგად სადილობდა, გვიან დგებოდა, პორცელენის დიდრონ ჩიბუხებს ეწეოდა, საღამოობით შინ წარმოდგენების შემდეგ ბრუნდებოდა, კაფეების ხშირი სტუმარი იყო. სიმამრი მოუკვდა, მცირე რამ დაუტოვა; ამის გამო აღშფოთდა, მრეწველობას მოჰკიდა ხელი, აქ ფული წააგო, მერმე სოფლად წავიდა, მეურნეობის დაწყება სურდა. ხოლო, რადგან მეურნეობის იმდენივე გაეგებოდა, რამდენიც ფეიქრობისა, რაკი ცხენებს თავისივე სიამოვნებისათვის, საჯირითოდ კაზმავდა, იმის მაგიერ, რომ სამუშაოდ გაეგზავნა, თავის სიდრს ბოთლობით სვამდა, კასრობით გაყიდვის ნაცვლად, საუკეთესო ფრინველებს თვით ჭამდა და თავისი ღორების ქონით სანადირო წადებს იპოხავდა, დიდხანს ადარ გაუვლია, რომ ნათლად დაინახა თავისი მეურნეობის ფუქსავატობა.

ერთ სოფელში, კოს და პიკარდიის საზღვარზე, ორას ფრანკად წელიწადში დაიქირავა ერთი ნახევრად ფერმა, ნახევრად სახლ-კარი; დანადღიანებული, სინანულით დაგესლილი, ზეცის მოსაყვედურე, მოშურნე მთელი ქვეყნისა, ორმოცდახუთი წლის ასაკიდან განმარტოვდა კაცთაგან თავმოებურებული, როგორც თვითონ იტყოდა ხოლმე და წყნარი ცხოვრება გადაწყვიტა.

ცოლი ოდესღაც გიჟდებოდა მისთვის, ათასგვარი მონური სიყვარულით აღმერთებდა, რამაც ქმარი უფრო დააშორა. წინათ მხიარული, ექსპანსიური და ძალზე მოყვარული, ხანში შესვლისას (ვით თავლია ღვინო ძმარაქცეული) ცოლი ჭირვეული, მოწუწუნე, ნერვული შეიქნა. ჯერ რამდენი რამ აიტანა უჩივლელად, როცა ხედავდა, რომ ქმარი სოფლის ყოველ გოგოს დასდევდა, ან ათასგვარ ნააუგვე ადგილიდან საღამოობით შინ ბრუნდებოდა, მოყირჭებული და ღვინით გაღეშილი! მაგრამ შემდეგ თავმოყვარეობა ამბოხდა. ქალი დადუმდა და მუნჯი სტოიციზმით იტანდა წუხილს, რაც სიკვდილამდე შეინარჩუნა. იგი მუდამ გაწამაწიაში იყო, მუდამ საქმობდა. დარბოდა ვეჭილებთან, თავმჯდომარესთან, ახსოვდა ვექსილების ვადა, ცდილობდა მათ განგადებას; შინ კი აუთოებდა, კერავდა, რეცხავდა, მუშებს თვალ-ყურს ადევნებდა, ვალებს იხდიდა, ხოლო ბატონი არაფერზე თავს არ იწუხებდა, მუდამ რაღაც მობუზღუნე თვლემაში იყო ჩაფლული, საიდანაც მხოლოდ იმიტომ თუ გამოფხიზლდებოდა, რომ ცოლისთვის რაიმე უსიამოვნება მიეყენებინა, იჯდა ცეცხლის პირას, ეწეოდა და ნაცარში იფურთხებოდა.

როცა ქალს ბავშვი გაუჩნდა, იძულებული გახდა იგი გაეძიხავებინა. შინ მოყვანილს პრინციპივ თანბივრებდა. დედა ტკბილეულობით კვებავდა, მამა კი ფეხშიშველს დაატანტალებდა და თანაც ფილოსოფოსობდა, რომ შეუძლია სულაც შიშველმა იაროს, როგორც პირუტყვის შვილებმაო. დედის მისწრაფებათა საწინააღმდეგოდ, მამას თავში ერთგვარი მამაცური აღზრდის იდეალი უტრიალებდა, რომლის მიხედვითაც სურდა შვილი მკაცრად, სპარტანულად აღეზარდა, რათა ჯანსაღი აგებულებისა დამდგარიყო. უთბობ სადგომში აძინებდა, რომის ბლომად სმას ასწავლიდა და საეკლესიო პროცესების გინებას ათვისებინებდა, მაგრამ, ბუნებით მშვიდი პატარა ვერ ამართლებდა მამის სურვილებს. დედა არასოდეს გვერდიდან არ იშორებდა: მუყაოს სურათებს ამოუჭრიდა, ამბებს უყვებოდა, მეღანქოლიური ხალისითა და ჭარტალა აღერსით აღსავსე მონოლოგებით ებაახებოდა. თავის მარტოობაში ამ ბავშვზე დაამყარა ყველა თავისი აუხდენელი ნატვრა და გაცრუებული იმედი. ოცნებობდა მის მაღალ მდგომარეობაზე, უკვე ხედავდა დიდს, ღამაზს, გონებამახვილს, გზათა და ხიდთა სამმართველოში თუ მაგისტრატურაში რომ იყო მოწყობილი. მანვე ასწავლა წერა-კითხვა და ორი-სამი პატარა რომანსი თავის ძველ პიანინოზე. მაგრამ, ყოველივე ამასთან, ბატონი ბოვარი, ვისაც მწერლობა არაფრად მიაჩნდა, ამბობდა: ეგ საქმე გარჯადაც არ ღირსო. განა შევძლებთ როდისმე სახელმწიფო სკოლაში მივცეთ ბავშვი, ან თანამდებობა თუ სავაჭრო თანხა ვუშოვოთო? გარდა ამისა, მოხერხებული კაცი თავის გზას ყოველთვის იპოვნისო ამქვეყნად. მაღამ ბოვარი ჩარბებს იკვნეტდა, ბავშვი კი სოფელში დაწანწალებდა. ბავშვი ყანის მუშებს დასდევდა, თან, ბელტებით აფრთხობდა ყვავებს. თხრილების ნაპირებზე მყვალს ჰკრეფდა, წნელით ხელში ინდაურებს მწყემსავდა, ველში თივას ჰქუბავდა, ტყეში დარბოდა, ავდარში კი ეკლესიის წინ ცალ ფეხზე დახტოდა და მნათეს ეხვეწებოდა, დიდ დღესასწაულებში ნება დაერთო მისთვის ზარები ჩამოერეკა, რომ თოკს დაჰკიდებოდა და ექანავებინა. ამიტომაც ტანი მუხასავით აუშვა. მკლავები დაეძაგრა, ფერხორციანი გახდა.

თორმეტი წლისა რომ შეიქნა, დედამ მოახერხა სწავლა დაეწყებინებინა. ეს საქმე მღვდელს დაავალეს, მაგრამ გაკვეთილები ისე მოკლე და უწესრიგო იყო, რომ აქედან არაფერი ხეირი გამოვიდოდა. მეცადინეობა ხანგამოშვებით მიმდინარეობდა, სასამოსლოში, ზეზე, ნაჩქარევად, ნათლობასა და მარხვას შუა; მღვდელი კიდეც მაშინ დაუძახებდა ხოლმე თავის მოწაფეს, როცა მწურის ღოცვა უკვე გაეთავებინა და წასასვლელიც აღარსად იყო. ავიდოდნენ ზემოთ, ოთახში, დასხდებოდნენ; მუძლი და ღამის პეპლები სანთელს შემოეფრქვეოდნენ; სიცხე იყო, ბავშვს ძილი მოერეოდა; ხოლო მოძღვარი მუცელზე ხელებს დაიწყობდა და მაღე თვითონაც ხვრინს ამოუშვებდა პირდაღებული. ზოგჯერაც, როცა მომაკვდავის საზიარებლად წასული მღვდელი შინ დაბრუნებისას მინდორში ცელქობით გართულ შარლს შეამჩნევდა, მიიხმობდა, თხუთმეტიოდე წუთის განმავლობაში გვარიანად რჯულავდა და, რაკი შემთხვევით სარგებლობდა, იქვე ხის ძირას აუღვლებინებდა რომელიმე ზმნას. ასეთ გაკვეთილებსაც წვიმა და ნაცნობი გამვლელი შეაწყვეტინებდათ ხოლმე, გარნა მღვდელი

მაინც მუდამ კმაყოფილი იყო თავისი მოწაფისა და იმასაც კი ამბობდა, ყმაწვილს კარგი მეხსიერება აქვსო.

შარლის განათლება აქ ვერ შეჩერდებოდა. მადამი ენერგიული ქალი იყო. დარცხვენილმა, ან, უკეთ, დაღლილმა, ბატონმა ბოვარიმ წინააღმდეგობის გაუწევლად დაუთმო და ერთ წელს კიდევ მოიცადეს, სანამ ბიჭი პირველ ზიარებას ეღირსებოდა.

კიდევ ექვსი თვე გავიდა, ხოლო ერთი წლის შემდგომ შარლი საბოლოოდ გაგზავნეს რუანის კოლეჯში, სადაც თვით მამამ მიიყვანა იგი ოქტომბრის დამლევის, წმიდა რომანის ბაზრობის ხანს.

ამჟამად ყოველი ჩვენთაგანისათვის ძნელი იქნებოდა რაიმე მოგვეგონებოდა მასზე. მშვიდი ხასიათის ბავშვი იყო, რომელიც გაკვეთილებს შუა, შესვენების დროს თამაშობდა, მეცადინეობის დროს მუშაობდა, კლასში გულისყურიანი იყო, დორტუარში კარგად ეძინა, სასაღილოში მადიანად ჭამდა, მეთვალყურედ რკინეულობის ერთი ვაჭარი ჰყავდა განტერის ქუჩაზე, რომელსაც თვეში ერთხელ პანსიონატიდან გამოჰყავდა და ისიც კვირაობით, როცა თავის სავაჭროს დაკეტავდა, გასასეირნებლად ნავსადგურში გზავნიდა გემები დაათვალიერეო; შემდეგ, საღამოს შვიდ საათზე, ვახშმის წინ, კვლავ კოლეჯში აბრუნებდა. ყოველ ხუთშაბათ საღამოს ბავშვი გრძელ წერილს უგზავნიდა თავის დედას, წერილი წითელი მელნით იყო ნაწერი და სამად დაღუქული; შემდეგ იგი ისტორიის გაკვეთილების სგადაკითხვას შეუდგებოდა, ან ანახარზისის ძველ ტომს კითხულობდა, საკლასო ოთახში რომ ეგდო. სეირნობის დროს უყვარდა ბაასი მსახურთან, რომელიც მასაგით სოფლელი იყო.

ბეჯითი იყო, კლასში მუდამ საშუალო მოწაფედ ითვლებოდა; ხოლო ერთხელ ქების ფურცელიც კი მიიღო ბუნებისმეტყველების ისტორიაში. მაგრამ მესამე კლასის შემდეგ მშობლებმა კოლეჯიდან გაიყვანეს, რათა სამკურნალო სასწავლებელში მიეცათ, რადგან დარწმუნებული იყვნენ, რომ ბაკალავრობას საკუთარი ძალით მიაღწევდა.

დედამ ერთი ოთახი აურჩია ოდერობეკის სანაპიროზე, მეოთხე სართულზე, ნაცნობი მღებრის სახლში. შესანახავ ხარჯზე მოურიგდა. ავეჯი უშოვნა – ერთი მაგიდა და ორი სკამი, - შინიდანაც ალუბლის ხის ერთი ძველი ტახტი მოატანინა და, დასასრულ, ერთი რკინის ღუმელი და შემის მარაგიც უყიდა, რითაც მისი საბრალო ბიჭი უნდა გამთბარიყო. ერთი კვირის შემდეგ თვითონ წავიდა, ხოლო შვილი ათასჯერ დაარიგა, ჭკუიანად იყავ, რადგან ახლა შენი თავის ამარა ხარ დატოვებულიო.

ლექციების პროგრამამ, რომელიც კედელზე იყო გაკრული, კინადა რეტი დაასხა: ანატომიის კურსი, პათოლოგიის კურსი, ფიზიოლოგიის კურსი, ფარმაციის კურსი, ქიმიის კურსი, ახლა კიდევ ბოტანიკა, კლინიკა და თერაპია, ჰიგიენა და ფარმაკოლოგია რომ აღარ ვახსენოთ, ყველა ამ სახელის ეტიმოლოგია უცნობი იყო მისთვის და უზენაესი იდუმალებით აღსავსე ტაძრის კარიბჭეებად ეჩვენებოდა.

არაფერი გაეგებოდა; თუმცა გულმოდგინებით უსმენდა, მაინც ვერ ითვისებდა. მაინც მუშაობდა, დაკინძული რჩეულები ჰქონდა; ყოველ ლექციას ესწრებოდა, არც ერთ გამოკითხვას არ უშვებდა. თავის ყოველდღიურ მცირე საქმეებს ისე აკეთებდა, როგორც მუშა-ცხენი, რომელიც თვალახვეული აბრუნებს ჩარხს და არც კი იცის, რა საჭიროებისათვის ტრიალებს ერთსა და იმავე ადგილას.

შვილი რომ ზედმეტი ხარჯისაგან გადაერჩინა, დედა ყოველ კვირა კაცის ხელით უგზავნიდა ფურნეში შემწვარ ხბოს ხორცს, რომლითაც იგი ჰოსპიტლიდან დაბრუნებისას საუზმობდა და თანაც ლანჩებს კედელს უტყაპუნებდა. შემდეგ ლექციებზე უნდა გაქცეულიყო, იქიდან სანატორიუმში, საავადმყოფოში და შინ მრავალქუჩამოვლილი უნდა დაბრუნებულიყო. საღამოს, სახლის პატრონისას მცირე ვახშმის შემდეგ, იგი მაღლა, თავის ოთახში აღიოდა და კვლავ მუშაობას განაგრძობდა წითლად გახურებული ღუმელის ახლოს, რომლისგანაც სველ ტანისამოსს ორთქლი ასდიოდა.

გაზაფხულის მშვენიერ საღამოს, იმ დროს, როცა მოთბილო ქუჩები ცარიელია, როცა მსახური ქალები კარებთან ვოლანს თამაშობენ, იგი თავის ფანჯარას გააღებდა და იდაყვდაყრდნობილი გადაეყუდებოდა. პატარა მდინარე, რომელიც რუანის ამ უბანს უცნობ პატარა ვენეციად ხდის, მის ქვემოთ, დაბლა მიდორავს, ყვითელი, მოლურჯო, ხანაც ცისფერი, ციფთა და მოაჯირთ შორის. მდინარის ნაპირს ჩაცუცქული მუშები მკლავებს იბანენ. სხვენებიდან გამოჩრილ ჭოკებზე ბამბის ნართი შრება. პირდაპირ კი, სახურავებს გადაღმა, უსაზღვროდ გაშლილ მოწმენდილ ცაზე წითლად ჩამავალი მზე მოჩანს. რა კარგია, ალბათ, იქ! რა სიგრილეა წიფლებს ქვეშ! და იგი ნესტოებს ბერავდა, რათა ველ-მინდვრის მშვენიერი სურნელება ეყნოსა, რაც იქამდე ვერ აღწევდა.

გახდა, აიწოწა, სახეს ნაღვლიანი იერი მიეცა, რაც თითქმის მიმზიდველს ხდიდა მას.

ცხადია, უდარდელობის გამო, საქმე ისე წავიდა, რომ იგი სრულიად განთავისუფლდა ყველა იმ გადაწყვეტილებისაგან, რაც თითქოს უკვე მიეღო. ერთხელ გამოკითხვას დააკლდა, მეორე დღეს – ლექციას და, რაკი სიზარმაცე გაუტკბა, სწავლას ნელ-ნელა სულაც თავი გაანება. კაბარეს შეეჩვია, დომინომ გაიტაცა. ყოველ საღამოს კაბარეს დარბაზში ყოფნა და ცხვრის შავადმოწინწკლული პაზია ძვლების ტკაპუნი მარმარილოს მაგიდაზე თავისუფლების ძვირფას აქტად ეჩვენებოდა, რაც თითქოს ამაღლებდა საკუთარსავე თვალში. ეს თითქოს მაღალ საზოგადოებაში შესვლა იყო, ნაკრძალავ სიამეთა გემება; და, შესვლისას, კარის სახელურს თითქმის ხორციელი სიამის გრძნობით ეხებოდა. მაშინ ბევრი რამ, რაც მასში დათრგუნული იყო, გამომხეურდა. გულდასმით შეისწავლა კუპლეტები, რომლებსაც შემხვდურ ქალებს უმღეროდა, ბერანუეს თაყვანისმცემელი გახდა, ისწავლა პუნშის მზადება და, ბოლოს, სიყვარულიც იგემა.

ამ წინასწარი სამზადისის წყალობით, მკურნალის ხარისხის მისაღებ გამოცდაზე სავსებით ჩაიჭრა. შინ კი, იმავე საღამოს მოუთმენლად ელოდებოდნენ, რათა მისი წარმატება ედღესასწაულათ!

შინ ქვეითად გასწია, სოფლის ბოლოს შედგა, დედა გამოიწვია და ყველაფერი უამბო. დედამ აპატია, მარცხი გამომცდელების უსამართლობას დააბრალა, ცოტათი გაამხნევა და საქმის მოგვარებას შეუდგა. ბ-მა ბოვარიმ მხოლოდ ხუთი წლის შემდეგ გაიგო მთელი სიმართლე. გარემოებას შეურიგდა, რაკი არც იმისი ფიქრი იყო შესაძლებელი, რომ მისი ნაშეიერი ყვეყნია.

შარლი კვლავ შეუდგა მუშაობას და გამოსაცდელი საგნების ყოველი კითხვა წინდაწინვე გაიზეპირა. საკმაოდ კარგი ნიშნით გამოვიდა. რა მშვენიერი დღე იყო მისი დედისათვის! ჩინებული სადილი გამართეს.

ახლა, სად უნდა გამოიყენოს თავისი ხელობა? ქალაქ ტოსტში. იქ მხოლოდ ერთი მოხუცი ექიმიღა იყო. მაღამ ბოვარი დიდი ხანია მის სიკვდილს ელოდებოდა, მაგრამ მოხუცს ბარგი ჯერ სრულიადაც არ აეკრიფა, რომ შარლი მის პირდაპირ დასახლდა, როგორც მისი მემკვიდრე.

ცოლო საქმე ხომ იმით არ გათავებულა, რომ შვილი აღზარდა, ექიმობა ასწავლა, ტოსტიც აღმოაჩინა ხელობის გამოსაყენებლად: მისთვის ცოლიც იყო საჭირო. დედამ ისიც უპოვნა: დიეპელი სასამართლოს ბოქაულის ორმოცდახუთი წლის ქვრივი, რომელსაც თორმეტი ათასი ლივრის შემოსავალი ჰქონდა.

მიუხედავად იმისა, რომ იგი ულამაზო იყო, ნაფოტივით გამხმარი და დაჭორფლილიც, ვით გაზაფხული! მაღამ დიუბიუკს არჩევანი მაინც არ აკლდა. თავისი მიზნის მისაღწევად დედა-ბოვარი იძულებული იყო სხვა საქმროები ჩამოეშორებინა და საუცხოოდაც დაშალა ერთი მეძეხვის ინტრიგები, ვისაც მღვდლები უჭერდნენ მხარს.

ამ ქორწინებით შარლი თავისი ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებას მოელოდა; ეგონა, უფრო თავისუფალი ვიქნები და საკუთარ თავს ისე დავიჭერ და საკუთარ ფულს ისე მოვიხმარ, როგორც მინდაო. მაგრამ ცოლი გაუბატონდა; მისი კარნახით საზოგადოებაში ესა და ეს უნდა ეთქვა, იმაზე განუმეზღულიყო, ყოველ პარასკევს უნდა ემარხულებინა, ისე ჩაეცვა, როგორც ცოლი ურჩევდა, დაეჩქარებინა ის კლიენტები, რომლებიც ფულის გადახდას აგვიანებდნენ. ცოლი მის წერილებს ხსნიდა, თვალ-ყურს ადევნებდა მის ყველა მოქმედებას, შირმის უკან ყურს უგდებდა, როცა ქმარი თავის კაბინეტში ქალებს იღებდა.

ყოველ დილას ცოლისათვის ფინჯნით შოკოლადი უნდა მიერთმია და ცდილიყო ყურადღება არ მოეკლო მისთვის. ცოლი განუწყვეტლად უჩიოდა ნერვების აშლილობას, ფილტვების სისუსტეს, საერთო უგუნებობას. ფეხის ხმა აწუხებდა; წავიდოდნენ – და მარტოობას ვეღარ იტანდა; უკეთუ მასთან იყვნენ, ეს უთუოდ ჩემ სიკვდილს ელოდებოდაო. სადამოს, როცა შარლი შინ დაბრუნდებოდა, ცოლი საბნიდან ჩამომტკნარ მკლავებს გამოიღებდა, კისერზე შემოხვევდა, ლოგინზე დასვამდა და თავის მწუხარებაზე გაუბამდა საუბარს: დაგავიწყდი, სხვა ვინმე გიყვარსო! აკი ეუბნებოდნენ ოდესღაც, უბედური იქნებიო; და იმით ათავებდა, რომ ეხვეწებოდა, რაიმე სარგო წამალი და ოდნავ მეტი სიყვარული გამოიმეტეო.

II

ერთ ღამეს, დაახლოებით თერთმეტ საათზე, ისინი ცხენის ფეხის ხმამ გაადვიძა, ზედ კარებთან რომ შეწყდა. მსახურმა სხვენის სარკმელი გააღო და კარგა ხანს ელაპარაკა ვიდაცას, ქვემოთ, ქუჩაში რომ იდგა. ექიმის წასაყვანად მოსულიყო, თან ბარათი ჰქონდა, სიცივით აკანკალებულმა ნასტაზიმ კიბე ამოირბინა, ერთი მეორეზე ბოქლომი და ურდული გამოაძრო. კაცმა თავისი ცხენი დატოვა და მსახურთან ერთად შინ შემოვიდა. მალის ჩაჩიდან ჩვარში შეხვეული წერილი ამოაძრო და თავაზიანად შარლს მიაწოდა, რომელიც წასაკითხავად იდაყვით ბალიშს დაეყრდნო. ნასტაციმ სანთელი ლოგინთან დაიკავა, ააღამი, დარცხვენით, კედლისკენ გადაბრუნდა.

ამ წერილით, ცისფერი ლუქის პატარა ბეჭდით რომ იყო დაბეჭდილი, ბ-ნ ბოვარის ემუდარებოდნენ, დაუყოვნებლივ მისულიყო ბერტოს ფერმაში მოტეხილი ფეხის გასამართავად, ხოლო ტოსტიდან ბერტომდე კაი ექვსი მილი მანძილია, ლონგევილსა და სენ-ვიქტორზე გავლით. ბნელი ღამე იყო. ახალგაზრდა მადამ ბოვარის ეშინოდა, ქმარს რაიმე არ შეემთხვეს გზაში. ასე რომ, გადაწყვიტეს: გამოგზავნილი მეჯინიბე დაიწინაურებს, შარლი კი სამი საათის შემდეგ გაემგზავრება, მთვარის ამოსვლისას. მის შესახვედრად ბიჭს გამოგზავნიან მეგზურად და ჭიშკრის გასაღებად.

დაახლოებით დილით ოთხ საათზე, წამოსასხამში კარგად შეფუთული შარლი ბერტოს გზას გაუდგა. თბილი ძილით კვლავ მთვლემარე, იგი მშვიდი პირუტყვის მოძრაობით გამოწვეულ რწევას მიენდო. როცა ცხენი ეკლით შემორაგულ სასამნე თხრილებთან უეცრად შედგებოდა, შარლიც მყის გამოიღვიძებდა, მოტეხილ ფეხს გაიხსენებდა, და ცდილობდა გაეხსენებინა მოტეხილობის ყველა შემთხვევა, რაც კი ენახა. უკვე აღარ წვიმდა, თენდებოდა. ვაშლის ხის უფოთლო ტოტებზე უძრავად შეამსხდარიყვნენ დილის ცივი ქარით ბუმბულაბურძენული ჩიტები. დაცემული ჭალა თვალმიუწვდენელ სივრცეზე გადაჭიმულიყო და ხეთა თაიგულები, კარგა მანძილით ერთმანეთს დაშორებულნი, მოშავო-ლურჯ ლაქებად დასჩნეოდა ვეებერთელა რუხ ფართობს, რომელიც ჰორიზონტზე მოდრუბლულ ცაში იკარგებოდა. დროდადრო შარლი თვალს გაახელდა, მაგრამ აზრი მალე ილულებოდა, თვლელმა ერეოდა, რაღაც გარინდებაში იძირებოდა, სადაც წელანდელი შთაბეჭდილებანი მოგონებათა ბურუსში ინთქმებოდა და თვითონ იგიც ორდებოდა; ისე ეჩვენებოდა, თითქოს ერთსა და იმავე დროს სტუდენტიც იყო, ცოლიანიც, თითქოს მეუღლის ლოგინშიც ეძინა, როგორც ამ რამდენიმე წუთის წინ, და ნაოპერაციევთა დარბაზშიც მიმოდიოდა, ვით ოდესმე. მის თავში კომპრესის თბილი ორთქლი ნამის გრილ სურნელებას ეზაგებოდა; რკინის საწოლების რგოლთა წკრიალიც ესმოდა და მძინარე ცოლის სუნთქვაც... როცა ვასონვილს მიუახლოვდა, თხრილის პირას მინდორზე მჯდომარე ბავშვი შეამჩნია.

- თქვენ ექიმი ბრძანდებით? – ჰკითხა ბავშვმა.

შარლის პასუხი რომ ესმა, ხის ფეხსაცმელი ხელში დაიკავა და სირბილით წარუძღვა.

გზადაგზა, გამყოლის ნაამბობიდან მკურნალი მიხვდა, რომ ბატონი რუო ერთ-ერთი კარგა შეძლებული მეურნე უნდა ყოფილიყო. ფეხი გუშინ სადამოს მოეტეხა, ნათლილების ლხინზე, მეზობლისას. ცოლი ორი წლის წინ გარდაცვლოდა. ახლა ერთადერთი ქალიშვილის ამარა დარჩენილიყო, რომელიც ოჯახში ესმარებოდა.

ურმის ნაკვალევი თანდათან გაღრმავდა, ბერტოს ფერმას უახლოვდებოდნენ. პატარა ბიჭი ცოცხალ ღობეში გაძვრა და მიიმაღა, მერმე ეზოს ბოლოში გამოჩნდა და ჭიშკარი გააღო. სოველ ბალახზე ცხენს ფეხი უსხლტებოდა: შარლი იხრებოდა, ხეებქვეშ მიმავალი.

ბეჩოში დაბმული ნაგაზები ჯაჭვებს ჭიმავენენ და ყეფდნენ. ფერმაში შესვლისას, ცხენი რაღაცამ დააფრთხო. განზე გაუტია.

ფერმა კარგი სანახავი იყო. თავლის ღია კარებში მოჩანდნენ დიდრონი მუშა-ცხენები, რომლებიც მშვიდად ჭამდნენ ახალ ბაგებში. შენობათა გასწვრივ მოჩანდა განიერი სანეხველა, რომელსაც ოდნავ ბოლი ასდიოდა. ხოლო იქით, ქათმებსა და ინდაურებს შორის, იქექებოდა

ხუთი თუ ექვსი ფარშავანგი – მშვენება ამ კუთხის ეზოებისა. ფარეხი გრძელი იყო, ბელელი – მაღალი, ხელისგულივით შიშველი კედლებით. ფარდულის ქვეშ ორი დიდი ურემი და ოთხი გუთანი იდგა, თავიანთი შოლტებით, საკისურებით და სრული აკაზმულობით, რომელთა შალის ლურჯი საფარველიც ბელლიდან ნააფრქვევი მტვრით დაფარულიყო. დაქანებულ ეზოში ხეხილი იყო მწკრივად ჩარგული, ხოლო გუბესთან ბატების გუნდის მხიარული ყიყინი გაისმოდა.

ახალგაზრდა ქალი, რომელსაც ტანთ ეცვა ცისფერი შალის კაბა, კარებში მიეგება ბ-ნ ბოვარის და სამზარეულოში შეიყვანა, სადაც დიდი ცეცხლი გიზგიზებდა. ცეცხლის პირას რამდენიმე სხვადასხვა ზომის ქოთანი იდგა, რომლებშიც მუშების საუზმე იხარშებოდა. იქვე სოველი ტანისამოსი შრებოდა. სანაკვერჩხლე ჩოტი, მაშა და საბერველის ტუჩი, ყველა უზარმაზარი ოდენობისა, ნაფერავი ფოლადივით ბრწყინავდა, ხოლო კედლების გასწვრივ გამართულ თაროებზე მრავალი ჭურჭელი ელაგა, რომლებზედაც კერის ციაგი სინათლე და ამომავალი მზის ფანჯრებს მომდგარი შუქი ლაპლაპებდა. შარლი პირველ სართულზე ავიდა ავადმყოფის სანახავად. ავადმყოფი ლოგინში დახცვდა, საბნებში გახვეული და ოფლიანი, ღამის ჩაჩი შორს გადაეგდო. ეს იყო მომცრო ტანის ღიპიანი, შესახედაობით ასე ორმოცდაათი წლისა, თეთრონა, ლურჯთვალა, თხემმელოტი, საყურეებიანი; სასთუმალთან, სკამზე, არყით საგსე სურა ედგა, რომლიდანაც დროგამოშვებით დაისხამდა ხოლმე ჯანის შესამატებლად, მაგრამ, როგორც კი ექიმი დაინახა, აღტყინება ჩაუქრა და გინების ნაცვლად, რასაც თორმეტი საათის განმავლობაში არ იშლიდა, წყნარად აკვნესდა.

მოტეხილობა მარტივი იყო, ყოვოელგვარი გართულების გარეშე. ამაზე იოლს შარლი ვერც კი ისურვებდა. გაიხსენა თავის მასწავლებელთა ქცევა დაჭრილთა სარეცელის წინაშე და პაციენტი გაამხნევა ათასნაირი ტკბილი სიტყვებით, ქირურგის ალერსით, სადასტაქრო დანახე წასაცხებ ზეთს რომ ჰკავს. არტაშნებად ერთი შეკვრა ყავრის ნახეთქები მოუტანეს. შარლმა ერთ-ერთი გამოარჩია, დაჭრა, მინის ნატეხით გაფხიკა, მსახურმა ზეწრები დახია შესახვევად, ხოლო მადმუახელ ემა კი ყურბალიშების კერვას ცდილობდა. რაკი დიდხანს ეძებდა თავის საკერავ ხელსაწყოს, მამას მოთმინებას დაელია; ქალმა ხმა არ გასცა, მაგრამ კერვის დროს თითები კი მრავალჯერ დაიხხვლიტა, ნახვლეტი თითები ტუჩთან მიიტანა ამოსაწუწნად. შარლი გააკვირვა მისი ფრჩხილების სითეთრემ. გაქათქათებული, ბოლოწერილი, სალუქი, ვით დიეპის სპილოს ძვლის ნაკეთობანი და ნუშის სახედ მოქნილი. გარნა ხელი მაინც არ იყო ღამაზი, შესაძლოა, არა საკმაოდ მკრთალი, სახსრებში ოდნავ ხმელი. გარდა ამისა, მეტად გრძელიც იყო და ნაკვთების სირბილეს მოკლებულიც. მისი მშვენება თვალები იყო; თუმცა თაფლისფერი, წამწამთა გამო შავი გეგონებოდა; მხერა მათი პირდაპირი და გულწრფელი შეუპოვრობით იყო აღსავსე. ფეხის შეხვევა რომ გათავდა, ბ-ნმა როუმ თვით დაპატიჟა ექიმი, სანამ წაბრძანდებოდეთ, ცოტა წაიხემსეთო.

შარლი ქვემო სართულის დარბაზში ჩავიდა. პატარა სუფრა ორი პირისათვის იყო გაშლილი, ზედ ვერცხლის თასები ელაგა; სუფრის ახლოს დიდი საწოლი იდგა, ჩარდახიანი, რომელზედაც თურქთა სახეები იყო ამოჩითული. ფანჯრის პირდაპირ მუხის მაღალი კარადა

ამართულიყო, საიდანაც შრომანასი და ნოტიო ზეწრების სუნი დიოდა. კუთხეებში იატაკზე ხორბლიანი ტომრები ეწყო, რაც მეზობელ საკუჭნაოში ვერ დატეულიყო, სადაც სამსაფეხურიანი ქვის კიბე აღიოდა. ოთახის მორთულობას შეადგენდა ფანქრით ნახატი მინერვის თავი, ოქროს ვარაყიან ჩარჩოში ჩასმული; სურათი შუა კედელზე ეკიდა, რომლის მწვანე საღებავიც გვარჯილას ჩამოეშალა; სურათის ბოლოს გოთური ანბანით გამოყვანილი იყო: “ჩემს ძვირფას მამას”.

ბაასი ჯერ ავადმყოფზე ჩამოვარდა, მერე ამინდზე, დიდ სიცივეებსა და მგლებზე, დამდამობით რომ გარშემო მინდვრებში დაძრწიან.

მადმუახელ რუო ვერავითარ მხიარულებას ვერ პოულობდა სოფლად, განსაკუთრებით ახლა, როცა მთელი ფერმის მოვლა თითქმის მხოლოდ მას აწვა კისრად. რადგან ოთახში ციოდა, ქალს ჭამის დროს კბილები უკაწკაწებდა, რის გამოც ოდნავ ჩნდებოდა მისი სქელი ტუჩები; ქალს ჩვეულება ჰქონდა სიხუმის დროს ტუჩები ეკენიტა.

გადმოფენილი საყელო ქალის თეთრ კისერს აჩენდა. შავი თმა ორ დიდ ნაწნავად ჰქონდა დახვეული, რომელთაგან თვითეული იმდენად საღუქი იყო, რომ ერთ მთლიან ნაკვეთად მოგეჩვენებოდათ; კეფას თმის ვიწრო განაყოფი მისდევდა რკალად ქონრისაკენ; ხოლო ქონრის უკან უხვ ბოლქვად დაწყობილი ნაწნავები, ყურის ბიბილოებს რომ ვერ ფარავდა, საფეთქლებზე კულულებად ეფინებოდა, რაც სოფლის ექიმმა თავის სიცოცხლეში პირველად მხოლოდ აქ ნახა. ლოყები ვარდისფრად უღვიოდა. კორსაჟის დილსა და დილს შუა, მამაკაცივით, კუს ხოკის ლორწეტი ჰქონდა გაჩრილი.

როცა შარლი მოხუც რუოსთან ავიდა გამოსათხოვრად და კვლავ დარბაზში დაბრუნდა, ქალი ფანჯარასთან მიმდგარი ნახა, მინისთვის შუბლი მიეყრდნო და ბაღს გასცქეროდა, სადაც ქარს ლობიოს ჩხირები წაექცია. იგი ექიმისკენ მობრუნდა.

- ეძებთ რასმე? – ჰკითხა.

- ჩემი მათრახი, თუ უკაცრავად არ ვიყო! – მიუგო მან.

ექიმი მათრახს ეძებდა – საწოლზე, იკარს უკან, სკამებზე, თურმე ტომრებსა და კედელს შუა ჩავარდნილიყო. ემამ შეამჩნია და ასაღებად დაიხარა. შარლიც, თავაზიანობით, იქითკენ მიიქცა და, როცა ხელი იმავე მიმართულებით გაიწოდა, მისი მკერდი უნებურად დახრილი ქალიშვილის ზურგს შეეხო. აწითლებული ქალი გაიმართა, მხარხემოდან თვალი შეავლო და ხარის ძარღვის მათრახი მიაწოდა.

იმის მაგიერ, რომ ბერტოს სამი დღის შემდეგ მისულიყო, როგორც დაჰპირდა, ექიმი მეორე დღესვე მივიდა, შემდეგ კი ყოველ კვირაში ორ-ორჯერ დაიარებოდა, უკეთუ სათვალავში არ ჩავაგდებთ მოულოდნელ ვიზიტებს, რაც დროდადრო თითქოს შემთხვევით ხდებოდა.

გარნა, ყოველივე კარგად წარიმართა; გამომრთელება წესიერად მიმდინარეობდა და, როცა ორმოცდამეექვსე დღის შემდეგ, მოხუცი რუო თავის ქონში საკუთარი ფეხით მობორძიკე ნახეს, ბ-ნ ბოვარის ისე დაუწყეს ცქერა, როგორც დიდი ნიჭის პატრონს. მოხუცი რუო ამბობდა, ივეტოს, გინდ თვით რუანის უპირველესი ექიმებიც კი უკეთ ვერ განმკურნავდნენო.

ხოლო შარლი არც კი შეჰკითხებია თავს, რად უხაროდა ასე ბერტომი ხშირი სიარული. რომ დაფიქრებულიყო, ამას ალბათ, თავის ექიმურ გულმოდგინებას მიაწერდა ან კარგი სასყიდლის მოლოდინს. მაგრამ ნუთუ მართლაც ამიტომ იყო ასე მომხიბვლელი ბერტომი სიარული,

რაც აშკარად გამონაკლისს შეადგენდა მისი ცხოვრების უფერულ საქმიანობაში? იმ დღეებში იგი ძალიან ადრე დგებოდა, ცხენს აჩქარებდა, მიაჭენებდა, როცა ჩამოხდებოდა, ბალახზე ფეხს გაიწმენდა და, სანამ ზღურბლს გადააბიჯებდა, შავ ხელთათმანებს წამოიცვამდა. უყვარდა ამ ფერმის ნახვა, უხაროდა, როცა ეზოში შესვლისას, ბეჭით ჭიშკარს გაეხახუნებოდა, უყვარდა ღობეს შემჯდარი მყივანა მამალი, მის შესაგებებლად გამოსული მსახურნი. მოსწონდა ეს ბელელი და თავლა; უყვარდა მოხუცი რუო, ტლაშუნით რომ ხელს ართმევდა და თავის მხსნელს ეძახდა. მოსწონდა აგრეთვე მადმუაზელ ემას ხის ქოშების პრაკუნი სამზარეულოს მორეცხილ იატაკზე; ქოშების მაღალი ქუსლები ქალს ოდნავ ამალღებდა და, როცა იგი წინ გაუვლიდა, ხის ლანჩები სხარტად ეტყაპუნებოდა ქალის ფეხსაცმლის საძირეს.

ქალი ყოველთვის კიბის საფეხურამდე მიაცილებდა ხოლმე, სანამ ცხენს მოგერიდნენ, იქვე იცდიდა. ერთმანეთს გამოეთხოვებოდნენ და მეტს აღარას ღაპარაკობდნენ, ქარი მისი თმის დაუდევარ კ ულულებს ეთამაშებოდა, ან წინსაფრის შესაკრავების ბოლოებს აფრიალებდა, თითქოს ალაშიაო. ერთხელ, როცა დათბა და ხეების ქერქი ეზოში სისველით დარბილდა, ხოლო შენობათა სახურავებზე თოვლი ჩამოდნა, ქალი წინკარში გავიდა. ქოლგა აიღო და გაშალა. ქოლგის მტრედისფერი აბრეშუმი მქრქად ჩრდილებს ესროდა მისი სახის სითეთრეს, ქოლგის ქვეშ მწყაზრად უღიმოდა მოსალბუნე სითბოს; და ქოლგის გადაჭიმულ ქსოვილზე ისმოდა წვეთების წკაპუნი, რიტმულად, ზედიზედ.

ბერტოში სიარულის პირველ ხანს ახალგაზრდა ქ-ნი ბოვარი ყოველთვის კითხულობდა ხოლმე ავადმყოფის ამბავს და თავის შემოსავალ-გასავლის წიგნში ერთი ჩინებული სუფთა გვერდიც კი გაუხსნა ბ-ნ რუოს. მაგრამ, როცა გაიგო, რუოს ქალიშვილი ჰყავსო, ცნობების შეკრებას შეუდგა, შეიტყო, რომ მადმუაზელ რუო მონასტერში – ურსულიანებთან აღზრდილა და, როგორც იტყვიან, მშვენიერი განათლებად მიუღია; ცოდნია ცეკვა, გეოგრაფია, ხატვა და პიანინოს დაკვრა. ესღა აკლდა!

- მაშ ამიტომია, რომ ასე სახეგაბადრული მიეშურება ხოლმე მის სანახავად, - ამბობდა ის თავისთვის, - ამისთვისაა, რომ ახალ უილეტს იცვამს და წვიმაში მისი გაფუჭებაც არ ენანება? აჰ, ეს ქალი, ეს ქალი!..

და შეიძულა ის ქალი, ინსტინქტურად. პირველად ქარაგმულად გადაუკრავდა ხოლმე სიტყვას. შარღმა ეს ვერ გაიგო, ამას ზოგადი ანალოგიური მსჯელობა მოჰყვა. ქმარი ქარიშხლის შიშით ყურს არ ათხოვებდა, შემდეგ პირდაპირი კვლევა დაიწყო, შარღმა უკვე აღარ იცოდა, რა ეპასუხა.

- რისითვისღა დაიარება იგი ბერტოს, როცა ბ-ნი რუო უკვე განიკურნა და ამ ხალხს ფული ჯერაც არ მოუცია? აჰ, იმიტომ, რომ იქ არის ვიღაც, ერთი ვინმე, ტკბილმოსაუბრე, მქარგავი, კეთილგონიერი!

სწორედ ამას ელტყოდა: ქალაქელი ქალები ნებავს, და განაგრძობდა:

- მერედა, მოხუც რუოს ქალიშვილი ქალაქელი ქალია, ერთი მიბრძანეთ, გეთაყვა? – აღშფოთებით ამბობდა ქ-ნი ბოვარი, - მისი პაპა მწყემსი იყო, ხოლო ერთი ბიძაშვილი ჰყავთ და ისიც კინაღამ სისხლის სამართალში მისცეს ერთი უგვანი საქციელის გამო. რის

მაქნისია ამდენი ფართიფურთი და კვირაობით ფარჩის კაბებით გამოწყობილი, ვით გრაფინია, ეკლესიაში რომ დაბრძანდება. საბრალო ბერიკაცი, შარშან რომ თალგამის კარგი მოსავალი არ ყოფილიყო, გადასახადთა ნარჩენების გასტუმრებასაც ვერ მოახერხებდა.

შარლს ეს ამბები მობეზრდა და ამიტომ ბერტოში სიარული შეწყვიტა. ელოიზამ ბევრი ტირილისა და უაღრესად აფეთქებული სიყვარულის, ხვევნა-კოცნის შემდგომ, ლოცვანზე ხელი დაადებინა და დააფიცა, რომ ბერტოს ამიერიდან აღარ წვევიდოდა; იგი დაემორჩილა, მაგრამ სურვილთ სიმძაფრე მისივე მონური საქციელის წინააღმდეგ ამხედრდა და რაღაცნაირი გულუბრყვილო ორპირობით თავი დაიჯერა, რომ ნახვის აკრძალვა სიყვარულის უფლებას აძლევდა მას. ამასთან ერთად ქვრივი მჭლეც იყო, წამოსარული კბილები ჰქონდა და მთელი წლის განმავლობაში ტანზე პატარა შავი შალის წამოსხმა იცოდა, რომლის ყურებიც ბეჭებზე სცემდა; გამხმარსა და ჩამოფერთხილ თეძოზე ვიწრო კაბა და მოკლე კაბა ჰქონდა შემოჭერილი, რაც კოჭებსა და დიდი ფესხაცმელის გადაჯვარედინებულ ბანდულებს ვერ უფარავდა. შარლის დედა დროგამოშვებით მიდიოდა ხოლმე მათ სანახავად; მაგრამ რამდენიმე დღის შემდეგ დედამთილმა მხარი მისცა თავის რძალს და ორივენი დანის პირივით იღესავდნენ ენას მის წინააღმდეგ. იგი ერთობ ბევრსა ჭამს! რა საჭიროა ყოველი გამველე-გამომველის გამასპინძლება? ან რა ჯიუტობაა, რომ სათბურს არ იცვამს! გაზაფხულის პირზე ისე მოხდა, რომ ინგუვილელმა ნოტარიუსმა, ვისაც ქვრივი დიუბიუკის თანხები ებარა, ერთ მშვენიერ დღეს აფრა აღმართა და თავისი მოანაბრის ფულიანად სადღაც გაქრა. მართალია, ელოიზას, გემში მონაწილეობის გარდა, რაც ექვსი ათას ფრანკს უდრიდა, სახლიც ჰქონდა სენ-ფრანსუას ქუჩაზე, მაგრამ მთელი ამ ქონებისა, რომლის შესახებაც ამდენს გაჰკიოდნენ, ოჯახში არაფერი ჩანდა, უკეთუ ცოტაოდენ ავეჯეულობასა და ჭინჭებს ანგარიშში არ ჩავაგდებთ. საჭირო გახდა, რათა ყოველივე მზის სინათლეზე ყოფილიყო გამოტანილი. სახლი დიეპში ვალებით იყო დაღრღნილი თვით ლარტყებად; რამდენი ჰქონდა ნოტარიუსს ჩაბარებული, ეს ღმერთმა უწყის, ხოლო გემში მონაწილეობა ათას ეკიუს არ აღემატებოდა. მაშ, იმ კაი ქალმა იცრუა ხომ! გაბრაზებულმა მამა ბოვარიმ სკამი მიწას დაანარცხა და ცოლს აყვედრა, შვილი შენ გააუბედურე, ისეთ ჯახრაკს შეაუღლე, რომლის აკაზმულობაც მის ტყავად არ ღირსო. ისინი ტოსტს ეწვივნენ. შელაპარაკდნენ. იყო სცენებიც. ელოიზა ატირდა. ქმარს ყელზე მოეხვია და ემუდარა, შენი მშობლებისაგან დამიცავიო. შარლმა ქომაგობა განიზრახა. მშობლები გაჯავრდნენ და წავიდნენ.

მაგრამ დაკვრა მოუზომელი გამოდგა. რვა დღის შემდეგ, როცა ელოიზა სარეცხს ჰფენდა, ყელიდან სისხლი წასკდა და მეორე დღეს, ქმარი რომ ფანჯრის ფარდას ასწორებდა, ქალმა უეცრად წამოიძახა: “ოჰ, ღმერთო ჩემო” და გული წაუვიდა. გარდაცვლილიყო. რა საოცრებაა!

როცა სასაფლაოზე ყოველივე გათავდა, შარლი შინ დაბრუნდა. ზემო სართულში ავიდა, მისი კაბა საწოლის ჩარდახთან ნახა ჩამოკიდებული; საწერ მაგიდას დაეყრდნო და მწუხარე ფიქრში წასული სადამომდე უძრავად იჯდა. ბოლოს და ბოლოს ამ ქალს იგი უყვარდა.

III

ერთხელ, დილით, მოხუცი რუო შარლს ეწვია და ფეხის სამკურნალო ფული მოუტანა; სამოცდათხუთმეტი ფრანკი, სულ ორ-ორფრანკიანები, და ერთი ინდაური. გაეგო მისი მწუხარების ამბავი და ანუგეშა, რაც კი შეეძლო.

- ვიცი, რასაც ნიშნავს ესა, - უთხრა და მხარზე ხელი დაუცაცუნა, - მეც აგრე ვიყავი, შენსავით! როცა ჩემი საბრალო დაგეარგე, მინდორში წაველ, რათა მარტო დავრჩენილიყავ; ხის ძირას მივეგდე და ვტიროდი, ღმერთს მოვუწოდებდი, სისულელეებს ვროშავდი: რატომ მეც აი ის მკვდარი თხუნელა არა ვარ, ტოტზე რომ ჩამოუდვიათ და მატლებს მუცელი გამოუჭამიათ-მეთქი. და როდესაც წარმოვიდგინე, აი ახლა, ამ წუთს სხვები თავიანთ ცოლებთან არიან და ეხვევიან-მეთქი, ჩემი საბიჯგი აძვილე და გაბრაზებულმა მიწას დავუწყე ცემა; გიჟივით ვიყავი, სასმელ-საჭმელს ზედ არ ვეკარებოდი; არ დაიჯერებთ, მაგრამ კაფეში შესვლის ფიქრიც კი მძაგდა. დიახ, ასე იყო, მაგრამ ნელ-ნელა, დღითი-დღე ზამთარს გაზაფხული წაება, ზაფხულს შემოდგომა, და ესეც ფინჩხა-ფინჩხა, წვეთ-წვეთად დადნა, წავიდა, გაქრა, დაილექა-მეთქი, მინდა ვთქვა, რადგან რაღაც მაინც გრჩება ფსკერში, როგორც... სიმძიმე, იქ, გულის სიდრმეში! მაგრამ, რაკი ჩვენი, ყველას ბედი ასეთია, ამიტომ თავი როდი უნდა მისცე საკვდავ დარდს, აქაოდა, სხვები დაიხოცნენ, მეც სიკვდილი მინდაო; უნდა გამხნევდეთ, ბატონო ბოვარი. ეგ წარმავალია! მობრძანდით, გენახეთ, ჩემი ქალი დროდადრო, იცით, გიგონებთ, ასე ამბობს, დამივიწყაო. აგერ გაზაფხულიც კარს გვადგას; კურდღლებზე სანადიროდ წავიყვანო, ცოტათი გაერთობით.

შარლმა რჩევა დაუჯერა. ბერტოს ესტუმრა; ყოველივე ისე დაუხვდა, როგორც ამას წინათ, ე.ი. ხუთი თვის წინათ ენახა, მსხლის ხეები უკვე ჰყვავდა; მოხუცი რუო ეზოში დაფუსფუსებდა, რაც ფერმას სიცოცხლეს ჰმატებდა.

მოხუცს თავის მოვალეობად მიაჩნდა ექიმს, მისი მწუხარების გამო, რაც კი შეიძლებოდა, მეტი თავაზიანობით მოპყრობოდა, ამიტომ სთხოვა გარეთ ქუდს ნუ მოიხდიო, დაბალი ხმით ელაპარაკებოდა, თითქოს იგი ავად ყოფილიყოს, და გაჯავრებაც კი განიზრახა, როცა გაიგო, რომ მისთვის განსაკუთრებული რამ ნაზი და მსუბუქი არაფერი მოუმზადებიათ, როგორიცაა კრემი ან მსხლის კომპოტი. მერმე სახუმარო ამბავს მოჰყვა. შარლს სიცილი წასკდა, მაგრამ უმაღვე ცოლი მოაგონდა და მოიღუშა. როცა ყავა მოიტანეს, ამის ფიქრიც გაუქრა.

იმის მიხედვით, რაც მარტო ცხოვრებას ეჩვეოდა, ცოლზე სულ ნაკლებსა და ნაკლებს ფიქრობდა. დამოუკიდებლობის ახალი სიამე მის მარტოობას უფრო ასატანს ხდიდა. ახლა შეეძლო იჯრის საათებიც შეეცვალა, დაუკითხავად წასულიყო და მოსულიყო, ხოლო, როცა დაღლილი იყო, შეეძლო თავის ღოგინზე ნებიერად გაშხლართულიყო. ასე რომ გააზატდა, განებივრდა და სამძიმარსაც მოთმინებით ისმენდა. მეორე მხრით, ცოლის სიკვდილს ხელი როდი შეუშლია მისი საქმიანობისათვის, რადგან მთელი ერთი თვის განმავლობაში საღ ასე

გაისმოდა: “საბრალო ყმაწვილი! რა სამწუხაროა!” სახელი გაითქვა, კლიენტები მოემატა და ბერტომიც სრულიად თავისი სურვილისამებრ დაიარებოდა. როცა იმედი, გაურკვეველი ბედნიერების გრძნობა ჰქონდა, როცა წვერის დასაომაგად სარკეში ჩაიხედავდა ხოლმე, სახეც უფრო საამური ეჩვენებოდა.

ერთხელ რუოანთსა ნაშუადღევს სამ საათზე მივიდა. ყველა ყანაში იყო გასული, სამზარეულოში შევიდა, მაგრამ პირველად იქ ემა ვერ შეამჩნია: დარაბები მიხურული იყო. ჭუჭრუტანებიდან იატაკზე მზის გრძელი და ვიწრო სხივი დაფენილიყო, ავეჯზე ასხლეტილი ჭერზე ფარფატებდა. სუფრაზე ნახმარ ჭიქებს ბუხები ეხვეოდნენ და შიგ ნარჩენ სიდრში ზუზუნით იხრჩობოდნენ. საკომურიდან დაშვებული სინათლე ჭვარტლს ახავერდებდა, ნაცარს კი ოდნავ აცისფეროვნებდა. ფანჯარას და კერას შუა ემა იჯდა და კერავდა; თავშიშველა იყო, ღია მხრები ოფლით დაცვაროდა.

სოფლის ჩვეულებისამებრ, ქალმა სასმელი რამ შესთავაზა, შარღმა უარი თქვა, ქალი არ მოეშვა და ბოლოს სიცილით დაითანხმა, თითო ჭიქა ლიქიორი ერთად დავლიოთო, კარადიდან ერთი ბოთლი კიურასო გამოიღო, ორი ჭიქაც მიაყოლა: ერთი პირამდე აავსო, მეორეში ოდნავ ჩააჟონა, სავსე მას მიაწოდა, თავისი ნაკრული მიუჭახუნა და ტუჩთან მიიტანა; ჭიქა თითქმის ცარიელი იყო, უკან გადაიხარა; თავი გადააგდო, ყელი გამოიჩინა. ტუჩები წამოიზარდა და რაკი ვერაფერი იგემა, სიცილი აუტყდა. ენის წვერო წაიგრძელა და ჭიქის ფსკერი გამოლოკა.

კვლავ დაჯდა და მუშაობა განაგრძო; ბამბის თეთრი წინდა ჰქონდა გამოსაკერავი: თავაუღებლად კერავდა, არას ამბობდა, შარღიც დუმდა. კარის ქვემოდან შემონაბერ ქარს ოდნავ მტვერი შემოჰქონდა; შარღი ამ ანიავებულ მტვერს ადევნებდა თვალს და ესმოდა მხოლოდ საკუთარი საფეთქლების ცემა და ეზოდანაც ქათმის შორეული კაკანი. ემას, დროდადრო, გასაგრილებლად ლოყაზე ხელისგულები მიჰქონდა, ხოლო შემდეგ ხელისგულებს გასაციებლად ბუხრის რკინის რიკულის ბუშტულებს ადებდა.

ქალი ჩიოდა, გაზაფხულიდანვე თავის ბრუალი დამჩემდაო, და ეკითხებოდა, ზღვის აბაზანები ხომ არ მარგებსო; მერმე თავის მონასსტერზე ჩამოაგდო სიტყვა, შარღმა კი კოლეჯი გაიხსენა, ბაასი ნელ-ნელა გაიბა. მერმე ქალმა თავის ოთახში აიყვანა; უჩვენა მუსიკის ძველი რვეულები, პატარა წიგნაკები, საჩუქრად რომ მიეღო, და მუხის კუნძლების გვირგვინები, კარადის ქვემო განჯინაში რომ ეყარა; ებაასა თავისი დედის სასაფლაოს შესახებ და ბაღში ის კვალიც კი უჩვენა, სადაც ყვავილებს კრეფდა და ყოველ პარასკეობით დედის საფლავზე მიჰქონდა... მაგრამ მათ მებადეს ამისი არაფერი გაეგება, საზოგადოდ, ცუდი მსახურები ჰყავთ! მას სწადია, რომ ზამთრობით მაინც იცხოვრონ ქალაქად, თუმცა, ამ გაუთავებელი კარგი ამინდების გამო, ზაფხულში სოფლად ცხოვრება შესაძლოა უფრო აუტანელიც იყოს. და, იმის მიხედვით, თუ რაზე ლაპარაკობდა, მისი ხმა ხან მკაფიო იყო, მაღალი, ხან თითქოს თავის თავს ებაასებო, უეცრად მინელებული, კილოს იცვლიდა და ჩურჩულით თავდებოდა, - ამ წამს რომ მხიარული იყო და თვალს გულუბრყვილოდ აშუქებინებდა, მყის თვალი მისი ნახევრად მოიხუჭებოდა და შიგ მოწყენილობა, დაუცხრომელი ფიქრი გაკროთებოდა.

საღამოს შინ დაბრუნებული შარლი სათითაოდ არჩევდა ქალის ნათქვამ ფრაზებს. ცდილობდა გაეხსენებინა და თავისებურად შეეცხო ისინი, რათა ნაწილობრივ მაინც წარმოედგინა მისი ცხოვრების ის ხანა, როცა ემას ჯერ კიდევ არ იცნობდა. მაგრამ მის გონებას მუდამ ისე წარმოუდგებოდა ხოლმე, როგორც პირველად იხილა, ან ისეთი, როგორც წელან დატოვა. შემდეგ თავის თავს შეეკითხა, ნეტავ, რა მომივა, რომ გათხოვდეს, ან ვის უნდა მითხოვდესო. ეჰ, მოხუცი რუო ძალზე შეძლებულია, ქალი კი... ასეთი ლამაზია; ხოლო ემას სახე მუდამ თვალწინ ედგა და რაღაც ერთხმოვანი, თითქოს ჯარას ზუზუნიაო, ყურში ჩასწურწულვდა: “შენ რომ შეერთო! შენ რომ შეერთო!” დამით ძილი არ ეკარებოდა, ყელში უჭერდა, წყურვილი აწუხებდა; ადგა, წყლიანი დოქი მოიყუდა, მერე ფანჯარა გააღო; ცა ვარსკვლავებით იყო მოჭედელი, ქროდა თბილი ქარი. სადღაც შორს ძაღლები ყევენენ. პირი ბერტოსკენ იბრუნა.

რაკი, ბოლოს და ბოლოს, არაფერს ვკარგავო, შარლმა თავის თავს სიტყვა მისცა, პირველი შემთხვევისთანავე წინადადებას მივცემო; მაგრამ ყოველთვის, როცა კი ასეთი შემთხვევა ეძლეოდა, იმის შიშით – ვაითუ შესაფერისი სიტყვები ვერ ვიპოვნო, მუდამ კრიჭა ეკვროდა. მოხუცი რუო მაინცდამაინც ნაწყენი არ დარჩებოდა, უკეთუ ვინმე ქალიშვილისაგან გაათავისუფლებდა, რადგან ოჯახში ბევრს არაფერს ეხმარებოდა. თუმცა გულში კიდევ ამართლებდა შეიღს. რა მისი ჭკუის საქმეა სოფლის მეურნეობა, ეს დაწყევლილი ხელობა, რითაც მილიონერი ვერასოდეს ვერ გახდებო. თვით მოხუცი არათუ იგებდა რასმე, პირიქით, ყოველ წელს ზარალში იყო, რადგან, თუმცა ვაჭრობაში მოხერხებული იყო და ბაზრის ხრიკები ერთგვარ სიამესაც კი ჰგვრიდა, სამაგიეროდ, მეურნეობა და მისი გაძლოლა სრულიად მისი საქმე არ იყო. ზურგზე ხელებშემოდებული დაიარებოდა, ყაირათისა არაფერი გაეგებოდა, სურდა კარგი ჭამა-სმა, სითბო და ტკბილი ძილი, უყვარდა მაგარი სიდრი, ცვრიანი ბივშტექსი და რომიანი კარგად შეზავებული ყავა. სამზარეულოში იჯრობდა ხოლმე, მარტო, ცეცხლის პირას, პატარა სუფრაზე, რომელსაც გაშლილს მიართმევდნენ ხოლმე, ვით თეატრში.

როცა შეამჩნია, შარლს ლოყები უწითლდება ხოლმე ჩემი ქალიშვილის წინაშეო, რაც იმას ნიშნავდა, რომ თხოვნის დრო შორს აღარ იყო, წინდაწინვე მოისაზრა ყოველივე. მართალია, იგი ფუქსავატ კაცად მიაჩნდა და ასეთი სიძე არასოდეს არ უნატრია, მაგრამ სამაგიეროდ უქებდნენ ყოფაქცევას, მომჭირნეობას, კაი აღზრდასა და, აღბათ, მზითვეზედაც ბევრს არ ივაჭრებდა. თანაც მოხუცი რუო იძულებული იყო ოცდაორი აკრი მიწა გაეყიდა, რათა ზოგი კალატოზისთვის გადაეხადა, ზოგი სირაჯისათვის, საწნახელისათვის კიდევ ხრახნი უნდა გამოეცვალა.

- თუკი მთხოვს, მივცემ, - თავის თავს ეუბნებოდა.

მთავარანგელოზობის მოახლოებისას, შარლი სამი დღით ეწვია ბერტოს ფერმას. უკანასკნელი დღეც ისე გავიდა, როგორც პირველი, ყოველ წუთში ყოყმანით. მოხუცმა რეომ გააცილა, ოდროლოდრო გზით მიდიოდნენ; აი კიდევ უნდა გამოეთხოვონ ერთმანეთს; დადგა გადამწყვეტი წუთი. შარლმა თავს ვადა მისცა ღობის ყურამდე და, ბოლოს, როცა ესეც გაიარეს,

- ბატონო რუო, - წაიბუტბუტა შარლმა, - რამე უნდა გითხრაო.

შეჩერდნენ, შარლი დუმდა.

- ჰო, მითხარით, რა ამბავია! განა მე კი არ ვიცი? – ნაზი ღიმილით თქვა მოხუცმა.
- მამილო რუო... მამილო რუო... – ბუტბუტებდა შარლი.
- მე, ჩემი მხრით, უკეთესს ვერ ვინატრებდი, - განაგრძო მოხუცმა, - ალბათ პატარას ჩემი აზრისაა, მაგრამ მაინც უნდა ვკითხოთ. განაგრძეთ თქვენი გზა; მე შინ მივბრუნდები. თუ თანახმა იქნა, კარგად მისმინეთ, თქვენი დაბრუნება საჭირო არაა, ხომ იცით ხალხის ამბავი; გარდა ამისა, თვითონაც ძალზე აღელდება. მაგრამ თქვენ რომ აქ უბრალოდ არ იტანჯოთ, მე ფანჯრის დარაბას გაგაღებ სრულიად, კედლამდე, თქვენ შეგეძლებათ მისი დანახვა, თუ ღობეზე ოდნავ გადმოეკიდებით.

და იგი შინისაკენ წავიდა.

შარლმა თავისი ცხენი ხეს მიაბა. ჩირგვებში შექვრა, ელოდებოდა. ნახევარი საათი გავიდა; მერმე ცხრამეტი წუთი, თვით დათვალა თავის საათზე. უეცრად, კედელზე დიდი ბრახუნი გაისმა, დარაბა გაიღო, ურდული კიდევ ქანაობდა.

მეორე დღეს, დილის ცხრა საათზე, იგი უკვე ფერმაში იყო, მის დანახვაზე ემა წამოწითლდა და ზრდილობისათვის გაღიმება სცადა. მოხუცი რუო თავის მომავალ სიძეს მოეხვია. მერმე ბაასი მზითევს შეეხო; თუმცა დრო საკმაო ჰქონდათ, რადგან ქორწილი მანამდე ვერ მოხდებოდა, სანამ შარლი არ გამოიგლოვდა, ესე იგი, მომავალი წლის გაზაფხულამდე.

ზამთარი ამ მოლოდინში გავიდა. მადმუაზელ რუო მზითვის მზადებას შეუდგა. ნაწილი რუანში შეუკვეთეს, პერანგები და ღამის თავსაფრები თვით გაიკეთა იმ ნახატების მიხედვით, რაც მოდის ნათხოვარ ჟურნალებში იპოვნა, ფერმაში შარლის ყოფნისას ლაპარაკობდნენ ხოლმე ქორწილის სამზადისზე, არჩევდნენ, თუ რომელ ოთახში გაიმართოს სადილი; ოცნებობდნენ კერძთა რაოდენობასა და იმაზე, თუ რა უნდა მიართვან პირველად.

ემას, პირიქით, ქორწილი ღამით სურდა, ჩირადნებით, მაგრამ მოხუცმა რუომ ამგვარი სურვილისა ვერაფერი გაიგო. ასე რომ, გადაიხადეს ქორწილი, რომელსაც ორმოცდასამი კაცი დაესწრო; ლხინი თექვსმეტ საათს გრძელდებოდა. მეორე დღეს განახლდა და რამდენიმე დღეს კიდევ არ შეწყვეტილა.

IV

სტუმრებმა ადრიანად იწყეს მოსვლა სხვადასხვა ეკიპაჟებით; ერთცხენიანი კაბრიოლით, ორთვლიანი შარაბანით, უჩარდახო ძველი კაბრიოლეტით, ტყავის ლაფათინიანი ფურგონით; ახლო სოფლების ახალგაზრდები ურემში იდგნენ, მწკრივად, და ხელით საგვერდულებზე დაყრდნობილნი, რათა არ წაქცეულიყვნენ, დიდი სისწრაფითა და საშინელი ჯახჯახით მოექანებოდნენ. მოვიდნენ ათი ლიეს მანძილით დაშორებულნი, გოდერვილიდან, ნორმანვილიდან და კანიდან, ორივე ოჯახის ყველა ნათესავი იყო დაპატიუებული, დამდურებულებს ამ შემთხვევისათვის შეურიგდნენ, დიდი ხნის უნახავი ნაცნობები წერილით მოიწვიეს.

ღობის გადაღმა დროდადრო ისმოდა შოლტის ტყლაშუნი, ჭიშკარი გაიდებოდა და ეხოში ეკიპაჟი შემოდოდა. ეკიპაჟს ზედ კიბის პირველ საფეხურს მოაყენებდნენ, შიგ მჯდომნი ყოველი მხრიდან ჩამოდოდადნენ, მუხლებს იხელდნენ, მკლავებს იმართავდნენ. ქალები ქალაქურად იყვნენ მორთულნი: თანზე ბონეტი, კისერზე საათის ოქროს ძეწკვი, ტანზე პელერინა, რომლის ქიმებიც წელზე ჰქონდათ გადაჯვარედინებული, ან პატარა ფერადი გარუსი, რომელიც ზურგზე ქინძისთავით იყო დამაგრებული იყო, რომ მის პატრონს კისერი უჩანდა. თავიანთი მამებივით ჩაცმული მოხარდები, ჩანდა, თავს უხერხულად გრძნობდნენ ახალ ტანისამოსში (ბევრ მათგანს ფესსაცმელი სწორედ იმ დღეს განეახლებინა თავის სიცოცხლეში); მათ გვერდით სულგანაბული იდგა თოთხმეტი-თექვსმეტი წლის გოგონა, ალბათ, და ან ბიძაშვილი, თეთრ კაბაში გამოწყობილი, რომელიც პირველი ზიარებისთვის იყო შეკერილი, ახლა კი დაგრძელებული ამ შემთხვევისათვის. სახე წითელი ჰქონდა, შეშფოთებული, თმა პომადით ძალზე გაქონილი, მეტად უფრთხილდებოდა თავის თათმანებს, არ გამესვაროსო. რადგან იმდენი მსახური არ იყო, რომ ეტლები გამოეხსნათ, სტუმრები იკაპიწებდნენ და თვით აკეთებდნენ ამ საქმეს. მათი სოციალური სხვადასხვა მდგომარეობის შესაფერისად, მათ ტანთ ეცვათ ფრაკი ან სერთუკი, პიჯაკი, მოკლე ჯუბა, - საუკეთესო რამ საცმელი, რაც მთელი ოჯახის მშვენებას შეადგენდა და რაც მხოლოდ დღესასწაულებში ამოდიოდა სკივრიდან: ცილინდროვან-საყელოიანი და ჯიბეტომარა რედინგოტი, რომლის გრძელ კალთებსაც ქარი აფრიალებდა; სქელი მაუდის პიჯაკი, რომელსაც ჩვეულებრივად თან ახლდა კასკეტი, წინაფრაზე რომ სპილენძი ჰქონდა შემოჭედილი; მოკლე ჯუბა, საქამრესთან რომ ახლო-ახლო ორი ღილი ეკერა, თითქოს წყვილი თვალიაო და რომლის კალთებიც თითქოს ხუროს ნაჯახით იყო მოჭრილი. ზოგიერთს კიდევ (ასეთები, რასაკვირველია, სუფრის ბოლოს უნდა მჯდარიყვნენ) ტანთ ეცვათ საყელოგადმოფენილი, ზურგზე დანაოჭებული სახეიმო ბლუზა და ზედ ნაქსოვი ქამარი ერტყათ.

პერანგები მკერდზე ჯავშანივით ამობურცულიყო! მამაკაცებს თავები ახალგაკრეჭილი ჰქონდათ, ყურები წამოლაფათინებული, წვერი წმინდად გაპარსული; ზოგიერთი ალბათ ადრე ამდგარიყო წვერის გასაპარსავად, სიბნელეში კარგად ვერ დაენახა, ცხვირქვეშ თუ ყბებზე კანი გვარიანად დაესერა, ზოგს კიდევ სამფრანკიანის ოდენა ნაფხეკი ემჩნეოდა სახეზე, რაც გზაში ჰაერის მოძრაობას გაეწითლებინა: ამის გამო ყველა ეს ფართო მოზეიმე სახე მარმარილოს ძარღვებივით იყო ოდნავ აჭრელებული.

ქალაქის სამმართველო ნახევარი ღიეს მანძილზე იყო დაშორებული და ამიტომ იქითაც და აქეთაც მაყრიონს ფეხით მოუხდა სიარული. კორტეჟი ჯერ ერთი მთლიანი ფერადი შარფივით გაიჭიმა მინდორში, ჯეჯილების ვიწრო სამნების გასწვრივ, მერმე კი ცალკე ჯგუფად დაიშალა, რომლებიც ბაასში ერთმანეთს ჩამოშორდნენ. ვიოლინოს დამკვრელი ყველაზე წინ მიდიოდა, თავისი საკრავი ბაფთებით ჰქონდა მორთული; მას მისდევდნენ ნეფე-დელოფალი, შემდეგ მშობლები და ნათესავები, კვლავ მეგობრები, ბოლოს კი ბავშვები, რომლებიც ანცობით ქერის თავთავებს გლეჯდნენ და ცელქობდნენ ისე, რომ დიდებს არ შეენიშნათ. ემაეს მეტად გრძელი კაბა მიწაზე ოდნავ

ეთრეოდა: იგი ხანდახან შედგებოდა, კაბის ბოლოს ასწევდა და თათმანიანი ვიწრო თითებით ხმელ ბალახს ან ბირკას მოაშორებდა, შარლი კი ხელებდაშვებული იდგა და ელოდებოდა. მოხუც რუოს აბრეშუმის ახალი ცილინდრი ეხურა, ტანთ ეცვა შავი საცმელი, რომლის სახელოებიც თითქმის ფრჩხილებამდე წვდებოდა, მკლავი შარლის დედისათვის გაეყარა და დინჯად მიაბიძებდა. რაც შეეხება მამა ბოვარის, რომელსაც გულში კიდევაც ეზიზღებოდა მთელი ეს ხალხი, სამხედრო ფორმის უბრალო რედინგოტი ეცვა, ღილები რომ ერთ მწკრივად ჰქონდა ჩაყოლებული: იგი გაბედულად ექათინაურებოდა გლეხის ქერა ქალს, რომელიც თავს ხრიდა, წითლდებოდა და არ იცოდა, რა ეთქვა. დანარჩენი წვეულები თავიანთ საქმეზე ბაასობდნენ, ან ერთმანეთს დასცინოდნენ და ადრევე სამხიარულო გუნებას იქმნიდნენ. მუსიკოსი კი უკრავდა და ვიოლინოს წკრიალი მინდვრებს ეფინებოდა. როდესაც იგი შეამჩნევდა, ძალზე ჩამორჩენო, შედგებოდა, შეისვენებდა, დიდხანს და ბეჯითად უსვამდა კანიფოლს თავის სოლინარს და კვლავ სიარულს განაგრძობდა; საკრავის ტარი რიტმულად ადიოდ-ჩამოდოდა მის ხელში, რათა ამით თავისთვის ტაქტი მკაფიოდ აღენიშნა. საკრავის ხმა შორიდანვე აფრთხობდა პატარა ჩიტებს.

სუფრა ურმების ფარდულში გაეშალათ. მას ამშვენებდა ოთხი ხონჩა შემწვარი, წიწილების ექვსი ფრიკასე, მოხრაკული ხბოს ხორცი, ცხვრის სამი ბაყვი და შუაში მშვენიერი შემწვარი გოჭი, რომელსაც გარს შემოწვობილი ჰქონდა მჟაუნით შენელებული კუპატები. კუთხეებში სურებით არაყი იდგა. ტკბილი სიდრი ბოთლების საცობებში ამოქაფებულყო, ხოლო ჭიქები წინასწარ პირამდე გაეცხოთ ღვინით. ყვითელი კრემით სავსე უზარმაზარი მათლაფები სუფრის ოდნავ შერხევაზე თრთოდა; მათ მთლიან ზედაპირზე ახლადდაქორწინებულთა ინიციალები იყო ხლართულად გამოყვანილი. ტორტებისა და ნუგას მოსამზადებლად კონდიტერი ივეტოდან მოეწვიათ; იგი ამ კუთხეში პირველად იყო, განსაკუთრებულად ცდილობდა, და ისეთი დესერტი მოართვა, რამაც საერთო ყიჟინა გამოიწვია: საფუძვლად ამ დესერტს ლურჯი მუყაოს ოთხკუთხედი ედო, ტადრის სახით გამოჭრილი კოლონადებითა და ქანდაკებებით; ნიშებში ოქროვანი ქაღალდის ვარსკვლავები ბრწყინავდა; მეორე სართულს წარმოადგენდა საგოას ტორტი – კოშკი, რომელსაც სიმაგრეებად და სათოფურებად სხვადასხვა ცუკატი, ნუში, ქიშიში, ფორთოხლის ჭეობები ჰქონდა. და, ბოლოს, სულ ზემო პლატფორმაზე, რომელიც მწვანე ველს წარმოადგენდა, და სადაც კლდეებს შორის მურაბის ტბა იყო გაკეთებული და ზედ ნიგვზის ნაჭუჭის ნავები, ქანაობდა ამური შოკოლადის პაწია საქანელაზე, რომლის ბოძებსაც ცოცხალი ვარდის ორი კოკორი აგვირგვინებდა.

ღვინი სადამომდე გაგრძელდა, როცა ჯდომით ძლიერ დაიღლებოდნენ, ეზოში გაივლ-გამოივლიდნენ, ან ბედელში ერთ ხელ “ბუშონს”(წაითამაშებდნენ და კვლავ სუფრას მიუჯდებოდნენ. ზოგიერთს, დასასრულ, იქვე ჩაეძინა და ხვრინი ამოუშვა. მაგრამ ყავის მორთმევისას ყველაფერი გამოცოცხლდა; გაისმა სიმღერები, ზოგი ღონესა და სიმარჯვეში გაეჯიბრა ერთიმეორეს. სწევდნენ სიმძიმეებს, ცერის საშუალებით ფოკუსებს აკეთებდნენ, ერთმანეთს აქეზებდნენ – აბა იმ ურემს ვინ გაიდებს მხარზეო, ლაზდანიდარობდნენ და ქალებს

ეხვეოდნენ. სადამოს, როცა წასვლის დრომ მოატანა, ყველამდე ქერით მაძლარი ცხენები გაზანტდნენ და გაჭირდა მათი შებმა:

იტლინკებოდნენ, ყალხზე დგებოდნენ, მოსართავს წყვეტდნენ; მათი პატრონებიც ან იგინებოდნენ, ან ხარხარებდნენ; და მთელი ღამე, მთვარიანში, გარემოს გზებზე ისმოდა ეტლების გრიალი, ქვებში, ყორეებში, ოღროჩლოროებში მათი თავაწყვეტილი სრბოლა და ხარხარი; შეშინებული ქალები გამირს ეკიდებოდნენ და სადავეებს ებლაუჭებოდნენ.

ბერტოში დარჩენილნი მთელი ღამე ქეიფობდნენ სამზარეულოში. ბავშვებს სკამლოგინების ქვეშ მიეძინათ.

დედოფალი მამას ემუდარებოდა, ჩვეულებრივ ხუმრობას გადამარჩინეო. მიუხედავად ამისა, მათმა ერთ-ერთმა ბიძაშვილმა, ხელობით მეთევზემ (რომელმაც საქორწილო ძღვნად ერთი წყვილი კამბალა მოიტანა)

პირში წყალი დაიგუბა და ნეფე-დედოფლის სანთიობოს საკლიტურში შესხმა განიზრახა, მაგრამ სწორედ ამ დროს მოხუცი რუო თავს წამოადგა და დაუშალა, თანაც განუმარტა, ჩემი სიძის დარბაისლობას ასეთი ხუმრობა არ შეეფერებაო, გარნა ბიძაშვილმა ძლივს დაიჯერა მისი საბუთიანობა, გულში კი აშკარად ააუგებდა სიამაყისა და განდიდებისათავის; ნაწყენი წავიდა და სტუმართა ერთ ჯგუფს მიუჯდა, რომელსაც სადილზე შემთხვევით ხორცის ცუდი ნაჭრები რგებოდა ზედიზედ და ამის გამო აგრეთვე ნაწყენი იყო მასპინძლობით. ისინი ჩურჩულით მასპინძელს კილავენდნენ და გაკვრით ოჯახის დაქცევას უსურვებდნენ.

უფროს ქ-ნ ბოვარის მთელი დღე კრიჭა არ გაუხსნია. მას არც დედოფლის მორთულობის ჰკითხეს რამე და არც ქორწილის მოწყობისა, ამიტომ ადრიანად წავიდა. მისმა მეუღლემ, იმის მაგიერ, რომ გაჰყოლოდა, სენ-ვიქტორს კაცი გაგზავნა სიგარებზე, გათენებამდე ეწეოდა, თანაც ალუბლის გროგს წრუპავდა; ამგვარად შემზადებული გროგი სოფლელებს ჯერ არ ენახათ, რამაც მათ თვალში მეტი ფასი დასდო მოხუც ბოვარის.

შარლი ბუნებით ხუმარა არ იყო, ამიტომ ქორწილში თავი არაფრით გათმოუჩენია, იგი უხერხულად უპასუხებდა ხოლმე ხუმრობაზე, სიტყვამოსწრებულობაზე, ორაზროვნობაზე, ქათინაურებსა და ლახდანდარობაზე, რაც სადილის დაწყებისთანავე დააყარეს თავს. სამაგიეროდ, მეორე დღეს იგი სულ სხვა იყო. გუშინდელ ქალწულს უფრო ჰგავდა, მაშინ როცა ნამდვილ პატარძალს არავითარი ცვლილება არ ეტყობოდა. ყველაზე უფრო ცბიერნი ვერავითარ საენაძვიროს ვერ პოულობდნენ და როცა ემა მათ ახლო გაივლიდა, ამაოდ იცვეთდნენ ენას. შარლი კი არაფერს მაღავედა. თავის ცოლს ეძახდა, შენობით ელაპარაკებოდა, ყველას მის შესახებ ეკითხებოდა, მუდამ უკან დასდევდა; ხშირად ეზოში გაიყვანდა და იქ, ხეებს შორის, ჩანდა, როგორ ხვევდა წელზე ხელს, მისკენ იხრებოდა და გულში ეხუტებოდა.

ქორწინების ორი დღის შემდეგ ცოლ-ქმარი წავიდა, შარლს არ შეეძლო დიდი ხნით თავისი ავადმყოფების მიტოვება. მოხუცმა რუომ თავისი კაბრიოლი შეაბა და თვითონაც ვასონვილამდე გაჰყვა. იქ უკანასკნელად მოეხვია თავის ქალს, ჩამოხდა და შინ დაბრუნდა. როცა ასიოდე ნაბიჯი გაიარა, შედგა, მტვერში გახვეულ კაბრიოლს თვალი გაადევნა და ღრმად ამოიოხრა. გაახსენდა თავისი დაქორწინება,

საკუთარი წარსული, ცოლის პირველი ორსულობა; მაშინ ესეც ძალიან მხიარული იყო, როცა თავისი პატარძალი მშობლების ოჯახიდან შინ მიჰყავდა; უნაგირის უკან უჯდა, ცხენი ლაღად მიგელავდა ახალ თოვლში, რადგან შობის წინა დღეები იყო და მთელი სოფელი თეთრად იყო შემოსილი; ქალი ცალი ხელით მის წელს ეხვეოდა, მეორეში კი კაბის ბოლო ეჭირა; ქარი მისი ნორმანდიული თავკაზმულობის გრძელ არშიებს აფრიალებდა და რუოს ტუნს უღამუნებდა; უკან მიხედვისას, საკუთარ ბეჭთან პაწია მწყაზარი სახე ჩანდა, რომელიც უხმოდ უდიმოდა, დროდადრო თავის პატარა თითებს გასათბობად უბეში უყოფდა. რამდენი ხანი გავიდა მას აქეთ! მათი ვაჟი ახლა ოცდაათი წლისა იქნებოდა! კვლავ უკან მიიხედა, მაგრამ გზაში უკვე ვეღარავინ დაინახა. ისეთი ნაღველი იგრძნო, ვით დაცარიელებულ სახლში; ნაბახუსევ თავში ტკბილი მოგონებანი მწარე ფიქრებს შეერთო და ერთი წუთით გზის გადახვევა და ეკლესიისკენ გავლა მოუნდა. მაგრამ, შეშინდა, საფლავის ნახვამ უფრო მეტი ნაღველი არ მომგვაროსო და პირდაპირ შინისაკენ გასწია.

ახალჯვარდაწერილნი შინ საღამოს ექვს საათზე მივიდნენ. მეზობლები ფანჯრებს მოადგნენ, რათა თავიანთი ექიმის ახალი ცოლი დაენახათ. ძველი გადია ემას წარუდგა, მიულოცა, მერე ბოლიში მოიხადა, სადილი ჯერ მზად არ არისო, და ამასობაში სახლის დათვალიერება ურჩია.

V

აგურის წინამო პირდაპირ ქუჩაში, ან უკეთ რომ ვთქვათ, გზაზე გამოდიოდა. კარს უკან ლურსმანზე ეკიდა კაპიუშონიანი მანტო, იქვე აღვირი და შავი ტყავის კასკეტი, ხოლო ერთ კუთხეში, იატაკზე, ტალახიანი მესტები ეყარა. მარჯვნივ დარბაზი იყო, ესე იგი აპარტამენტი, სადაც სადილობდნენ და ისვენებდნენ. ქალაღის მოყვითალო შპალიერი, რომელსაც ზემოთ ყვავილთა აკიდოს გახუნებული არშია ჰქონდა შემოვლებული, ერთიან ირხეოდა ცუდად გადაჭიმულ ტილოზე; წითელი ყაითნით მოქარგული, თეთრი მიტკლის ფარდები ფანჯრებს ჯვარედინად ეკიდა; ბუხრის ვიწრო გამირზე, ნაჭედი ვერცხლის შანდლებს შუა, მინის ხუფებით რომ იყო დაცული, ჰიპოკრატეს ბიუსტიანი საათი იდგა. ტალახის მეორე მხარეს შარლის კაბინეტი იყო. ექვსი ნაბიჯი სივრცის პატარა ოთახი, საწერი მაგიდით, სამი სკამითა და ერთი სავარძლით. სამკურნალო მეცნიერებათა ლექსიკონის გაუჭრელი, მაგრამ ხშირი ყიდვა-გაყიდვის გამო გაცვეთილი ტომები ამშვენებდნენ მხოლოდ ნაძვის ხის საწიგნე კარადის ექვს თაროს. კაბინეტში, მიღების დროს, სამზარეულოდან ტუნის სუნი შემოდისოდა, სამზარეულოში კი ავადმყოფების ხველება და სატკივარზე ჩივილი ისმოდა. შემდეგ იყო ერთი ჩამოგლეჯილი დიდი ოთახი, რომელიც ფარდულის პირდაპირ ეზოში გადიოდა, ამ ოთახში მოთავსებული იყო ფურნე, იგივე წარმოადგენდა საშეშეს, საკუჭნაოს, საწყობს, სადაც უთავბოლოდ ეყარა ძველი რკინეულობა. ცარიელი კასრები, სოფლის მეურნეობის უვარგისი იარაღები და ბევრი ისეთი მტკრიანი რამ, რომელთა დანიშნულების გამოცნობა შეუძლებელი იყო. გრძელი და ვიწრო ბაღი, ორ თიხის კედელს შუა მოქცეული და ჭერმებით შემორაგული, ეკლის ღობით თავდებოდა, რომელიც მას იქით

გაშლილი მინდვრებისაგან გამოჰყოფდა. შუა ბაღში მოწყობილი იყო ფიქალის მზის საათი, რომელიც ქვის კვარცხლბეკზე შეედგათ. მჭლე ნარით შემორაგული ოთხი კვალი სიმეტრიულად ერტყა გარს უფრო გამოსადეგ ოთხკუთხედს, სადაც უფრო მნიშვნელოვანი მცენარეულობა იყო დარგული. ბაღის ბოლოს, პატარა ნაძვებში, თაბაშირის მღვდელი ღოცვანს კითხულობდა.

ემა ზემო სართულის ოთახებში ავიდა. პირველი სრულიად მოწყობილი იყო; მეორეში, რომელიც ცოლ-ქმრის საწოლი ოთახი იყო, წითლით დაჩარდახებული წითელი ხის საწოლი იდგა. კომოდზე სადაფით ნაჭედი კოლოფი იდო; ხოლო საწერ მაგიდაზე, ფანჯარასთან სურაში თეთრი სატინის ბაფთით შეკრული ნარინჯის ყვავილების თაიგული ჩაედგათ. ეს იყო საქორწინო, იმ მეორის საქორწინო თაიგული! ქალი თაიგულს დააცქერდა. შარღმა შეამჩნია, თაიგული აიღო და სხვენში აიტანა. ამასობაში სავარძელში მჯდომარე ემა (იქვე ნიუთებს ალაგებდნენ) თავის თაიგულზე ფიქრობდა, მუყაოს კოლოფში რომ იყო დაცული. ნეტავ იმას რაღა მოუვა, უეცრად რომ მოგვედო.

პირველ დღეებში იმაზე ფიქრობდა, რა შეეცვალა ამ სახლში. შანდლებს მინის ხუფები მოაშორა. ოთახში ახალი შპალიერი გააკრეფინა. კიბე შეაღებინა, ხოლო ბაღში მზის საათის ირგვლივ სკამლოგინები დაადგმევინა; კითხულობდა, თუ შეიძლება აუზის მოწყობა შადრევანითა და თევზებითაო. დასასრულ, რაკი შარღმა იცოდა, ემას ეტლით სეირნობა უყვარსო, შემთხვევით ერთი შარაბანი იყიდა, რომელიც, როცა ახალი ფარნები დაუდგეს და ტყავის მოგვირისტებული ლაფათინებიც მიაკერეს, თითქმის ტილბურის დაემსგავსა.

ასე რომ, შარღი ბედნიერი იყო და სრულიად აღარაფერი აღარდებდა. მასთან მარტოლმარტო იჯრობა, სადამოთი დიდ გზაზე გასეირნება, მისი ხელის მოძრაობა თმის გასასწორებლად, შესახედაობა მისი ჭილის ქუდისა, ფანჯრის კარბაზე რომ ეკიდა ხოლმე, და ბევრი რამ სხვაც, რისი მშვენება წინათ აზრადაც არ მოსვლია, ახლა მისი ბედნიერების დაუსრულებელ სიამეს წარმოადგენდა. დილით, ღოგინში, მასთან ერთ ბალიშზე თავდადებული შარღი სიამით უცქერდა ხოლმე, როგორ ავარაყებდა მზის სხივი ქინქლს მის ვარდისფერ ღაწვთა, რომლებიც ჩაჩის ფონვებით ნახევრად დაბურულიყო. ასე ახლოს ნახული მისი თვალებიც უფრო გაფართოებული ეჩვენებოდა, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ახლადგადვიებული ემა წამწამებს ხშირად აფახურებდა; ჩრდილში მოშავო, დღის სინათლეზე კი მუქი ცისფერი თვალები მისი, თითქოს ფერადთა რამდენიმე ფენას შეიცავდა ზედიზედ, ფსკერში უფრო სქელსა და სარკის ზედაპირისკენ კი უფრო და უფრო ღიას. შარღის ცქერა ამ თვალთა სიღრმეში ინთქებოდა; იგი იქ ხედავდა თავისივე თავს, დაპატარავებულს, მხრებამდე ფულარით თავწაკრულსა და მკერდგაღვდილს. შარღი ადგებოდა, ემა კი ფანჯარას მიადგებოდა და მიმავალს თვალს გააყოლებდა; ასე დარჩებოდა ფანჯარაზე იდაყვდაყრდნობილი, გერანიუმის ქოთანთა შორის თავის განიერ პენუარში გახვეული. შარღი ქუჩაში ქვის ტუმბოზე ფეხს შედგამდე დეხების შესაკრავად, ეს კი ზემოდან ელაპარაკებოდა, თან ტუჩით ყვავილის ფურცელს ან ფოთოლს შეაწყვეტდა და მისკენ შეუბერავდა; ფურცელი გაფრინდებოდა, გეტორტმანდებოდა, ვით ჩიტო, ნახევარ წრეს შემოავლებდა, სანამ

კარებთან უძრავად მდგომ ბებერი თეთრი ფაშატის უვარცხნელ ფაფარში გაეჩრებოდა. ცხენზე შემჯდარი შარლი ჰაეროვან ამბორს გაუგზავნიდა, იგიც ანიშნებდა, ფანჯარას მიხურავდა, შარლი წავიდოდა. შემდეგ კი დაუსრულებელ მტვრიან ლენტივით გაჭიმულ დიდ გზაზე, ოდრონოლო სასოფლო შარაზე, სადაც ხეებს თაღები შეუკრავთ, ყანების სამნების გასწვრივ, სადაც ხორბლის თავთავი მუხლებამდე სწვდება, მზის სხივებით მსრებზე, მკერდში დილის ჰაერით, წუხანდელი ღამის სიამით გულსავსე, სულდამშვიდებული და სხეულდაამებული ვიდოდა და თავისი ბედნიერებით პირს იტკბარუნებდა ვით იგი, ვისაც გემრიელი შაქარლამა უჭამია, ხოლო გემოვნება მისი კი პირს ჯერ კიდევ არ მოშორებია.

აქამდე ნეტავ კარგი რა განიცადა მან თავის სიცოცხლეში? ნუთუ ის დრო, კოლეჟში რომ სწავლობდა მაღალ კედლებში დამწყვდეული, მარტოდმარტო იმ ამხანაგთა შორის, რომლებიც მასზე ან უფრო მდიდარნი ან უფრო ნიჭიერები იყვნენ, რომლებიც დასცინოდნენ მის კილოს, მის ტანისამოსს და რომელთა დედებსაც საბაასო ოთახში მუფთით მათთვის ნამცხვარი მოჰქონდათ, ან, შეიძლება უფრო გვიან, როცა იგი მედიცინას სწავლობდა, ხოლო ქისაში იმდენი არასოდეს ჰქონია, რომ ცეკვის ფასი გადაეხადა იმ პატარა მუშა-ქალთან ერთად, ვინც მისი ხასა გახდა? შემდეგ კი იგი თოთხმეტი თვის განმავლობაში ცხოვრობდა ქვრივთან, ვისაც ფეხები ლოგინშიც კი ყინულის ნატეხებით ეწერ. ახლა კი მას სამარადისოდ გააჩნია ეს ღამაზი ქალი, რომელსაც იგი აღმართებს. მსოფლიო მისთვის შემოფარგლული იყო ამ ქალის აბრეშუმის კაბის ქობით, მაგრამ მაინც საკუთარ თავს აყვედრიდა, საკმაოდ არ მიყვარს იგიო; ენატრებოდა მისი დანახვა, ჩქარა ბრუნდებოდა შინ, გულაჩქროლებული აირბენდა კიბეს; ემა თავის ოუახში იჯდა და ირთვებოდა; ფეხაკრეფით მიეპარებოდა, ზურგში აკოცებდა, ქალი უნებლიეთ შეჰკივლებდა.

არ შეეძლო თავი შეეკავებინა და განუწყვეტლივ არ შეხებოდა მის სავარცხელს, ბეჭდებს, თავსაფარს, ზოგჯერ ლოყაზე აკოცებდა მაგრად, ზოგჯერაც მრავალ ნაზ კოცნას დააყრიდა მის შიშველ მკლავებს, თითის ფრჩხილებიდან დაწყებული ბეჭებამდე, იგი კი, ოდნავ მოღიმარე და გაბეზრებული ისე იშორებოდა, როგორც დაჟინებით კისერს ჩამომკიდე ბავშვს.

გათხოვებამდე ემას ეგონა, რომ უკვე უყვარდა; მაგრამ, რაკი ბედნიერება, რაც ამ სიყვარულის ნაყოფი უნდა ყოფილიყო, ჯერ არ მოსულიყო, ალბათ მოვტყუედიო, ფიქრობდა, და სწყუროდა გაეგო, ნამდვილად რას ნიშნავს ცხოვრებაში სიტყვები ნეტარება, ვნება და თავდავიწყება, რომლებიც წიგნებში ასე მომხიბვლელი ეჩვენებოდა.

VI

ემას ოდესმე წაეკითხა “პოლი და ვირჟინი” და ბევრი ეოცნება ბამბუკის პატარა სახლზე, ზანგ დომინგოსა და ნაგაზ ფიდელზე, მაგრამ განსაკუთრებით უნატრია ვინმე პატარა და კეთილი ძმის ტკბილი მეგობრობა, ვინც შენთვის დამკვრახულ ხილს ეძებს სამრეკლოზე უფრო მაღალ ხეებზე, ან ვინც ქვიშნარში ფეხშიშველი დარბის, რათა ჩიტის ბუდე გიპოვნოს და მოგართვას.

ცამეტი წლისა რომ შეიქნა, მამამ თვით წაიყვანა ქალაქს მონასტერში მისაცემად. სენ-ჟერვეს უბნის ერთ-ერთ სასტუმროში ჩამოხდნენ, სადაც საგახშმოდ ისეთი თეფშები მოუტანეს, რომლებზეც მადმუაზელ დე ლა ვალიერის თავგადასავალი იყო დასურათებული. ლეგენდარული წარწერები, ადგილ-ადგილ დანის პირით ნაფხაჭნი, ქებას ასხამდნენ სარწმუნოებას, გულის მგრძნობიერებასა და სასახლის ბრწყინვალეობას. მონასტერში, პირველ ხანებში, სულაც არ მოუწყენია. თავს კარგად გრძნობდა კეთილი დების საზოგადოებაში, რომლებიც გასართობად სამლოცველოში დაატარებდნენ, სადაც რეფერატორიუმიდან გრძელი ტალანით შედიოდნენ. შესვენების დროს იგი ძლიერ ცოტას თამაშობდა, კარგად ესმოდა კათეხიზმო და ძნელ საკითხებზე მხოლოდ იგი უპასუხებდა მუდამ ბ-ნ ვიკარს. რაკი გამოუსვლელად ცხოვრობდა კლასების თბილ ატმოსფეროში და ამ სპეტაკ ქალთა შორის, რომლებიც სპილენძის ჯვრიან კრიალოსნებს ხელთ არ იშორებდნენ, იგი სიამით დაემორჩილა იმ მისტიკურ მიზნებას, რაც საკურთხეველის სურნელებიდან, სასხურებელთა სიგრილიდან და სანთელთა ციმციმიდან გამოფშვინავს. წირვის დროს მღვდელმსახურებისადმი უქურადლებო, იგი თავის ღოცვანის წმიდა ნახატებს აკვირდებოდა, მოსწონდა სნეული კრავი, წვეტიანი ისრებით განგმირული წმიდა გული, ან ჯვრის სიმძიმით წაჩოქებული საბრალო ქრისტე. ხორცის დასათრგუნავად იგი ეცადა ერთ დღეს მშიერი დარჩენილიყო; გონების ძალით ეძიებდა რაიმე აღთქმას, რათა აღესრულებინა.

როცა აღსარების სათქმელად წარდგებოდა, ათასგვარ მცირე შეცოდებას გამოიგონებდა, რათა უფრო მეტ ხანს დარჩენილიყო სააღსარებოში მუხლმოდრეკილი, ხელებდაჭდობილი, შუბლით საკურთხეველის მოაჯირს მიყრდნობილი და მღვდლის ჩურჩულის მსმენელი. შედარებანი ზეციური სასძლოსა, მეუღლისა, ზეგარდმო შეყვარებულისა, წართქმანი მარადიული ქორწინებისა, რომლებიც ქადაგებაში ხშირია ხოლმე, მისი სულის სიღრმეში მოულოდნელი სიამის აღმძვრელი იყვნენ.

საღამოობით, ღოცვამდე, კლასში რაიმე სარწმუნოებრივი შინაარსის წიგნი უნდა წაეკითხათ. კვირის განმავლობაში ეს იყო ეპიზოდები საღვთო ისტორიიდან ან აბაჯ ფრეისინუს “მოძღვრებანი”. კვირაობით კი, დასვენების მიზნით “ქრისტიანობის გენიას” კითხულობდნენ; როგორ უსმენდა იგი პირველ ხანებში რომანტიკული ნაღვლის მკაფიო მოთქმას, რასაც თითქოს დედამიწისა და მარადიულობის ყოველი გამოხმობა იმეორებდა! მას რომ თავისი ბავშვობა რომელიმე სავაჭრო უბნის წიაღში ჰქონოდა გატარებული, მაშინ ალბათ ბუბნების ღირიკულ განცდებს გაუღებდა გულის კარს, რაც ჩვენამდე მხოლოდ მწერლების მეშვეობით აღწევს ხოლმე. მაგრამ იგი ერთობ კარგად იცნობდა სოფელს: იცნობდა ფარის ბღავილს, საწველ მოწყობილობას, გუთანს. მშვიდობიან სანახაობას მიჩვეული, იგი, პირიქით, შფოთიან მოვლენებს ეტანებოდა. ზღვა მიტომ უყვარდა, რომ მღელვარეა, მწვანე კი – იმიტომ, რომ ნანგრევებს ეხვეოდა. მას სურდა საგანთა ჭკრეტიდან რაიმე პირადი სარგებლობა გამოეტანა; და უარყოფდა ყველაფერს, ვით უსარგებლოს, რაც მის გულს უშუალო საკვებად არ გამოადგებოდა, - რაკი ტემპერამენტით უფრო სენტიმენტალისტი იყო, ვიდრე ხელოვანი, განცდათა მაძიებელი და არა მჭკრეტელი.

მონასტერში ერთი ხნიერი ქალიშვილი იყო, რომელიც ყოველ თვეში მოდიოდა თეთრეულის საკერავად. რაკი იგი შთამომავლობით ერთ ძველ კეთილშობილ საგვარეულოს ეკუთვნოდა, სამღვდელოებაც მფარველობას უწევდა და სატრაპეხოში ქალი კეთილ დებთან ერთად იკვებებოდა, ხოლო იჯრის შემდეგ, სანამ თავის სამუშევარს დაუბრუნდებოდა, მათთან მცირე საუბარს გამართავდა ხოლმე. მოწაფეები ხშირად კლასიდან იპარებოდნენ მის სანახავად. მან ზეპირად იცოდა წარსული საუკუნის სატრფიალო სიმღერები და კერვის დროს დიდინებდა ხოლმე. იცოდა აგრეთვე ამბების თხრობა, ახალი ამბების მოტანა, ქალაქში დავალებათა შესრულება, ხოლო მოზრდილებს, მაღულად, რომანის ტომებსაც ათხოვებდა ხოლმე, რომლებსაც წინსაფრის ჯიბეებში ჰქონდა დამალული და რომლებსაც, მოცლილობის დროს, თვითონაც ხარბად კითხულობდა. ამ რომანებში აღწერილი იყო მხოლოდ და მხოლოდ სიყვარული, მოსიყვარულე ქალ-ვაჟი, დევნილი და განმარტოებულ ფანიატურში გულწასული ქალი, ფოსტალიონი, რომელსაც ყოველ სადგურზე კლავენ, ცხენები, ყოველ ნაბიჯზე რომ იხოცებიან. უღრანი ტყეები, გულის წუხილი, ფიცი, ქვითინი, ცრემლი და ამბორი, ნავი მთვარიან ღამეში, ბუღბუღი ბაღჩაში, ვაჟები – მამაცნი, ვით ლომი; და ნაზნი, ვით ბატკანი, დაუჯერებლად კეთილისმყოფელნი, მუდამ შნოიანად ჩაცმულნი და აცრემლებულნი, ვით სამლოცველოს ღარნაკი. ექვსი თვის განმავლობაში თხუთმეტი წლის ემა განუწყვეტლად ისვრიდა ხელებს ბიბლიოთეკის მტვერში. უფრო გვიან, ვალტერ სკოტთან ერთად, იგი ისტორიულმა ამბებმა გაიტაცა, ოცნებობდა ნაჭედ სკივრებზე, საგუშაგო დარბაზებსა და მოხეტიალე პოეტებზე. ნატრობდა რომელიმე ძველ ციხე-კოშკში ცხოვრებას. ვით გრძელკორსაჟიანი თავადის ქალები, თავიანთ დღეებს რომ თაღიან ფანჯრებზე იდაყვდაყრდნობილნი ატარებდნენ, მიდამოს თვალს არ აშორებდნენ და მოუთმენლად ელოდნენ შავცხენოსან რაინდებს, ქუდები რომ თეთრი ფრთებით აქვთ მორთული. ამ ხანებში იგი მარიამ სტიუარტის თავყანისმცემელი იყო და, აღფრთოვანებული, თავს იდრეკდა სახელგანთქმულ თუ უბედურ ქალთა წინაშე. ჟაკა დ'არკი, ელიოზი, აგნეს სორელი, მშვენიერი ფერონიერი და კლემანს იზორი ცთომილებივით უნათებდნენ ისტორიის ბუნდოვან უსაზღვროებას; ამ ბურუსში აქა-იქ სხვებიც მოჩანდნენ, მაგრამ ისინი უფრო ბუნდოვანები და ურთიერთობას მოკლებულნი იყვნენ: წმიდა ლუი თავისი განთქმული მუხის ქვეშ, მომაკვდავი ბაიარდი, ლუი XI-ს სიმკაცრე, ცოტა რამ ბართლომეს ღამის ისტორიიდან, ბეარნეს მუხარადი და დაუვიწყარი მოვონება მოხატული თეფშებისა, ლუი XIV-ს რომ ასხამდნენ ხოტბას. მუსიკის გაკვეთილებზე რომანსები, რომლებსაც იგი მღეროდა, მას მოუთხრობდნენ მხოლოდ ოქროსფრთიან პაწია ანგელოზებზე, მადონებზე, ლაგუნებსა და გონდოლიერებზე; ეს მშვიდი კომპოზიციები თავიანთი გულუბრყვილო სტილითა და მუსიკალური უგუნურობით სენტიმენტალური სინამდვილის მიმზიდველ ფანტასმაგორიას უხატავდნენ თვალწინ. ზოგიერთ მის ამხანაგს მონასტერში მიჰქონდა ხოლმე საახალწლოდ ნაჩუქარი სამახსოვრო წიგნები, ამ წიგნებს, რომელთა დამალვაც დიდი ამბავი იყო, დორტუარში კითხულობდნენ. ემა ნაზად აიღებდა ხელში ამ ღამაზად დაკაზმულ სატინისყდიან

წიგნებს და მისი გაცეცეხული თვალი ავტორების გვარს დააშტერდებოდა, მეტწილად თავადების ან ვიკონტებისა რომ იყო. ცახცახით შეუბერავდა სულს გრაფიურაზე დაფარებულ თხელ ქალაქს, ოდნავ რომ წამოიშლებოდა და მერე ნაზად ისევ გრაფიურას დაეცემოდა. აივნის მოაჯირიდან, მოკლე მანტოში გახვეული ყმა გულში იხუტებდა თეთრად ჩაცმულ ქალწულს, ქამარზე რომ სამოწყალო ქისა ეკიდა. ან კიდევ, ეს იყო ქერაკულულებიანი ინგლისელი უცნობი ლედი, ჭილის მრგვალი ქუდით დაჩრდილული დიდრონი ნათელი თვალებით რომ შემოგცქეროდათ. ასეთივე კეკლუცნი, პარკში ეტლით მოსეირნენი – ცხენების წინ, რომლებსაც ორი თეთრმარვლიანი პატარა ფორეიტორი მართავს; მწვეარი ხტუნავს და თამაშობს, ზოგიერთებს კიდევ, სოფაზე მიწოლილთ, გახსნილი ბარათები მუხლზე დაუდვიათ და შავი ფარდით დაბურულ, ოდნავ ღია ფანჯრიდან მთვარეს გასცქერიან, თვალცრემლიანი, გულუბრყვილონი ნისკარტს უკოცნიან გვრიტს, რკინის გოთურ გალიაში რომ ზის, ან გვერდზე თავგადახრილნი და მოლიმარენი გვირილას ფურცლავენ ნაზი, ვიწრო თითებით. თქვენ იქ ნახავდით აგრეთვე სულთნებს, რომლებიც გრძელ ყალიონებს ეწვეიან და, ბაიადერებთან ხელგადახვეულნი, ფანჩატურებში ნებივრობენ; ვიაურებს, თურქულ ხმლებს, ბერძნულ ფესებსა და, განსაკუთრებით კი, საზღაპრო ქვეყნების მქრქალად დანისლულ პეიზაჟებს, ერთბაშად რომ წარმოგვიდგენენ პალმებსაც და ნაძვებსაც, მარჯვნივ – ვეფხვებს, მარცხნივ – ლომს, ჰორიზონტზე თათრულ მინარეთებს, პირველ პლანზე რომანულ ნანგრევებს, იქით მწოლიარე ქალებს, - ყოველივე ეს კი კარგად გაწმენდილ უღრან ტყეში, ზემოდან რომ მზის შვეული სხივი ეფრქვევა წყალს, რომლის ფოლადისფერ სარკეზედაც შორი-შორს, თითქოს თეთრი ხელებიან, გედები დაცურავენ.

ემას თავს ზემოთ, კედელს ჩამოკიდებული შუქფარიანი სანათური ანათებდა ქვეყნის ყველა ამ სურათს, რომელიც მიყუჩებულ დორტუარში მის თვალწინ ზედიზედ ენაცვლებოდა ერთიმეორეს, მაშინ, როცა გარედან ოდნავ ისმოდა ბულვარებზე შეგვიანებული რომელიმე ეტლის ხმაური.

ღედა რომ მოუკვდა, პირველ ხანებში, ემა ძალიან ტიროდა. გარდაცვალებულის თმისთვის სამგლოვიარო ჩარჩო გაეკეთებინა და ბერტოში გაგზავნილ, ცხოვრებაზე ნაღვლიანი ფიქრებით აღსავსე წერილში თხოულობდა, მომავალში მეც იმავე სამარეში დამმარხეთო. კეთილ მამას ავად ეგონა და სანახავად მივიდა. ემა გულში კმაყოფილი იჩნო, რომ ერთი დაკვრითვე მიაღწია მწუხრული არსებობის იმ იშვიათ იდეალს, რაც მდაბალ გულთათვის მარად მიუწვდომელია. ამრიგად, იგი დანებდა ლამარტინისებურ განცდებს, ესმოდა ჩანგთა ჟღერა ტბების სივრცეში, უკანასკნელი სიმღერა მომაკვდავ გედთა, შრიალი დაცვივნულ ფოთოლთა, გალობა ზეცას აღმავალ წმიდა ქალწულთა და ხმა მარადიულისა, მთასა და ბარში რომ ღაღადებს. გარნა ყოველივე ეს მალე მობეზრდა, თუმცა კი არ სურდა გამოტეხილიყო, და კვლავ განაგრძობდა ჯერ ჩვეულების ძალით, შემდეგ – პატივმოყვარეობის გამო, ხოლო ბოლოს თვითონაც გაკვირვებული დარჩა, როცა დამშვიდდა, როცა გულს წუხილი აღარ აჩნდა, სახეს კი – ნაოჭი. კეთილი მონაზვნები, რომლებმაც ასე კარგად იცოდნენ მისი ზნე და მიდრეკილებანი, ძალიან გაკვირვებული იყვნენ, როცა შეამჩნიეს, რომ

ემა თითქოს არ ემორჩილებოდა მათ მზრუნველობას. ამ შემთხვევაში მათ ისე გაჟღინთეს იგი ლოცვა-ვედრებით, მარხულობითა და ქადაგებით, ისე გულმოდგინედ შთააგონებდნენ მოწიწების გრძნობას წმიდანებისა და მოწამეების წინაშე, იმდენ კეთილ რჩევას აძლევდნენ ხორცის დასათრგუნავად და სულის სახსნელად, რომ ემას ის დაემართა რაც აღვირით წათრეულ ცხენს: უეცრად შედგა და ლაგამიც პირიდან გამოუვარდა. მისი პოზიტიური გონება, რომელმაც, მიუხედავად ასეთი აღფრთოვანებისა, ეკლესია შეიყვარა მისი ყვაილებითვის, მუსიკა – რომანსების სიტყვების გამო, ლიტერატურა კი – ვნებიანი გრძნობების აღძვრისთვის, ამხედრდა სარწმუნოების მისტერიების წინააღმდეგ; აგრეთვე აღშფოთდა დისციპლინის წინაშე, რომელიც რაღაც ანტიპათიური იყო მისი ბუნებისთვის. როცა მამამ პანსიონიდან გაიყვანა, მისი წასვლა სრულიადაც არავის წყენია. წინამძღვრის აზრით, იგი ბოლო ხანს საკმაო მოკრძალებასაც კი არ იყენდა მონასტრის ძმობის წინაშე. შინდაბრუნებულ ემას პირველად მოსწონდა მოსამსახურეებზე ბატონობა, შემდეგ სოფელი მობეზრდა და მონასტრის მიტოვება დაენანა. როცა შარლი პირველად მივიდა ბერტოს, ემას ასე ეგონა, უკვე ველარაფერი გამიტაცებს, ცხოვრებაში ველარას ვისწავლი, ვერც რამეს ვიგრძნობო.

მაგრამ სულ სხვა, ახალი ცხოვრებისათვის წუხილმა, ან, შესაძლებელია, ამ ვაჟის სიახლოვით გამოწვეულმა მღელვარებამ საკმაოდ დაარწმუნა, რომ ბოლოს და ბოლოს იგი დაეუფლა იმ სანეტარო ვნებას, რომელიც აქამდე, ვით ვარდისფერფრთიანი დიდი ფრინველი, პოეტურ ცათა უსაზღვრო წიაღში დაფარფატებდა; და ახლა უკვე ველარ წარმოედგინა, რომ ის სიწყნარე, რომელშიც იგი ცხოვრობდა, სწორედ ის ბედნიერებაა, რომელზედაც ასე ოცნებობდა.

VII

ზოგჯერ მაინც ეგონა, რომ ეს იყო მისი ცხოვრების საუკეთესო დღენი, თაფლის თვე, როგორც იტყვიან ხოლმე. თუმცა მის სიამეთა განსაცდელად უთუოდ საჭირო იყო ამ ლამაზსახელიან ქვეყნებისკენ გამგზავრება, სადაც ქორწინების მომდევნო დღეებს მოთენთილობის მეტი სიტკბო ახლავს. ზიხარ აბრეშუმის ცისფერი ფარდებით მობურულ საფოსტო ეტლში, აღმართში ფეხით მიდიხარ, უსმენ ფოსტალიონის სიმღერას, საძოვრად გარეკილი თხების ზართა წკრიალსა და ჩანჩქერების ყრუ ხრიალს რომ უერთდება და მთებში გამოხმობის სახით მეორდება. მზის ჩასვლისას, ზღვის პირას ლიმონის ნარგავთა სურნელებას იყნოსავ; საღამოობით კი, ვილების ტერასაზე, მარტონი და ხელგადახვეულნი ვარსკვლავებს შესცქერით და მომავლის გეგმებს აწყობთ. მას ეგონა, რომ დედამიწის ზოგიერთმა კუთხემ ბედნიერება უნდა წარმოშვას სწორედ ისე, როგორც მისი ნიადაგისთვის ჩვეული მცენარე, რომელიც სხვაგან არ გაიხარებსო. რად არ შეუძლია მას იდაყვით დაეყრდნოს შვეიცარული ქოხის აივანს, ან შოტლანდიურ კოტეჯში დაამწყვდიოს თავისი დარდი, ქმართან ერთად, ვისაც ტანთ შავი ხავერდი აცვია, ფეხთ – რბილი წაღები, თავს – წოწოლა ქუდი და მაჯებსაც არშიიანი მანუეტები უმშვენებს!

იქნებ სასურველი ყოფილიყო ვისთვისმე გაენდო, გაეზიარებინა ყოველივე ეს. მაგრამ როგორ გამოთქვას ეს დაუჭერელი წუხილი, ღრუბლებივით რომ სახეს იცვლის და ქარივით ფორიაქობს? საამისოდ სიტყვებიც აკლდა, შემთხვევაცა და გაბედულებაც.

ყოველ შემთხვევაში, შარლს რომ მოესურვებინა, იგი რომ ოდნავ მიხვედრილი ყოფილიყო, მისი თვალი რომ მხოლოდ ერთხელ მაინც ჩასწვდომოდა მის ნაფიქრს, მაშინ, ასე ეგონა ემას, გულიდან უეცარი სიუხვე დასდინდებოდა, ისე, ვით რგულს მწიფე ნაყოფი სცვივა, როდესაც ხელს შეახებ. მაგრამ, რამდენადაც მათი ცხოვრება უფრო და უფრო ინტიმური ხდებოდა, იმდენადვე ძლიერდებოდა შინაგანი განკერძოებაც, რაც შარლს აშორებდა.

შარლის ენა ბრტყელი იყო, ვით ქუჩის ქვაფენილი, და მთელი ქვეყნის იდეები დაიარებოდა ზედ თავისი ჩვეულებრივი სამოსით ისე, რომ არც მდეღვარების აღმძვრელი იყო და არც სიხარულისა თუ ოცნების.

რუანში ცხოვრების დროს, როგორც თვითონ უთქვამს, ერთხელაც არ მოსურვებია თეატრში წასვლა და პარიზელი მსახიობების ნახვა. მან არც ცურვა იცოდა, არც ფარიკაობა და არც ნიშანში სროლა; ხოლო ერთხელ ცხენოსნობის რაღაც ტერმინის ახსნაც კი ვერ შეძლო, ემამ რომ რომანში ამოიკითხა.

განა კაცმა, პირიქით, ყველაფერი არ უნდა იცოდეს, განა იგი მრავალმხრივი აქტივობით არ უნდა გამოირჩეოდეს, ქალს უხსნიდეს ვნების ძალას, სიცოცხლის რაფინირებას, მის ყველა საიდუმლოებას? ხოლო ეს კი, ეს ვაჟი არაფერს ასწავლიდა, თვით არაფერი იცოდა, არაფერი სურდა. ცოლი ბედნიერი ეგონა; ეს კი ჯავრობდა მისი შეურყეველი სიმშვიდის გამო, ამ დიდებული სიზანტის გამო და იმ ბედნიერების გამოც, რასაც ქალი ანიჭებდა.

ხანდახან ემა ხატავდა; შარლისთვის დიდი სიამოვნება იყო მაშინ მის ახლოს დგომა, ცქერა, თუ როგორ იყო იგი დახრილი მუყაოზე, როგორ ღულავდა თვალს, რათა უკეთ დაენახა თავისი დანახატი, ან როგორ არგვალებდა ცერზე პურის გულს გამოუცდელი ხელით ნახატის წასაშლელად. რაც შეეხება როიალს, რამდენადაც ემას თითები სწრაფად ამოძრავდებოდა კლავიშებზე, შარლიც იმდენადვე აღფრთოვანებაში მოდიოდა. ქალი გაბედულად ურტყამდა კლავიშებსა და თავიდან ბოლომდე შეუწყვეტლად ჩაარაკრაკებდა. ასე გაღვივებული დუნესიმებიანი ძველი ინსტრუმენტის ხმა, უკეთუ ფანჯარა ღია იყო, სოფლის ბოლომდე ისმოდა და, ხშირად, ბოქაულის გადამწერი, რომელიც დიდ გზაზე გაივლიდა ხოლმე, თავშიშველი და ფოსტლებიანი, ქალაღლებით ხელში, ფანჯარასთან შედგებოდა და უსმენდა.

მეორე მხრივ, ემამ მეოჯახეობის ჯნარიც გამოიჩინა. კარგად შედგენილი წერილებით, რომლებიც დუქნის ანგარიშს სრულიად არ ჰკავდა, იგი სამკურნალო გასამრჯელოს გადახდას მოაგონებდა ხოლმე ავადმყოფს. კვირაობით, როცა სადილად ვინმე სტუმარი ჰყავდათ, მშვენიერი კერძის მომზადებასაც ახერხებდა; იცოდა რაინ-კლოდის შნოიანი დალაგება ვენახის ფოთოლზე, ესერხებოდა ქელეიანი ქილის თეფშზე გადმობრუნება და იმაზედაც კი ლაპარაკობდა, რომ დესერტისგან პირის გამოსარეცხავი ფინჯნები ეყიდა. ყოველივე ამის გამო ბოვარის ოჯახისადმი პატივისცემა თანდათან იზრდებოდა.

შარლი თვითონაც მეტ პატივისცემას გრძნობდა საკუთარი თავისადმი იმის გამო, რომ ასეთი ცოლი ჰყავდა. სიამაყით უჩვენებდა სტუმრებს ემას მიერ ფანქრით ნახატ ორ პატარა ეტიუდს, ფართო ჩარჩოებში რომ ჩაასმევინა და გრძელი მწვანე გრეხილით დარბაზში ჩამოაკიდებინა, იქ კიდევ, წირვიდან შინდაბრუნებული მეზობლები ექიმის ფეხებზე მშვენივრად მოქარგულ ფოსტლებს ხედავდნენ ხოლმე.

შინ შარლი გვიან ბრუნდებოდა, ათ საათზე, ზოგჯერ შუადღამისასაც. საჭმელს მოითხოვდა და, რაკი მსახურს უკვე ეძინა ხოლმე, თვით ემა მოუმზადებდა, ექიმი პიჯაკს გაიხდიდა, რათა უფრო თავისუფლად ევასშმა. სათითაოდ ჩამოუთვლიდა ყველაფერს, ვინ ნახა, რომელ სოფელში იყო, რა რეცეპტი დაწერა და, საკუთარი თავით კმაყოფილი, სადილის ნარჩენ მოხრაკულს რომ გაათავებდა, მერე ყველს ჩამოთლიდა, ვაშლს გაიფცქვინდა, სურასაც გამოცლიდა, შემდეგ დასაწოლად გაემართებოდა, ზურგზე დაწებოდა და ხვრინს ამოუშვებდა.

რაკი დიდი ხნიდან ბამბის ჩანს იყო ნახვევი, დარაია თავზე აღარ უდგებოდა; ამიტომ თმა დილით აბურძგნული და ბუმბულით მთლად გადათეთრებული აჰყვებოდა, რადგან ბალიშის პირის შესაკრავი ზორტები ღამით იხსნებოდა. მუდამ სქელ წაღებს ატარებდა, რომელსაც მოსახრელიდან კოჭებისკენ ორი ღრმა ნაოჭი დაჰყვებოდა, დანარჩენი ყელი კი სრულიად სწორი იყო, თითქოს ხის ფეხზეა ჩამოცმულიო. მისი სიტყვით, სასოფლოდ სწორედ ეს იყო კარგი. ამგვარ მომჭირნეობას დედაც უწონებდა, რომელიც წინანდებურად მოდიოდა ხოლმე მის სანახავად, განსაკუთრებით მაშინ, როცა შინ ცოტა მეტი უსიამოვნება შეემთხვეოდა; ხოლო, როგორც ეტყობოდა, იგი რძლის წინააღმდეგ იყო განწყობილი. მისი აზრით, მათი ცხოვრება მათსავე ქონებას არ შეეფერებოდა: შეშა, შაქარი, სანთელი ისე იხარჯებოდა, როგორც დიდ ოჯახში, ხოლო სამზარეულოში დამწვარი ნახშირი ოცდახუთი კერძის მომზადებას ეყოფოდა! თეთრეულს კარადებში ალაგებდა და რძალს ურჩევდა, მეხორცეზე თვალი გეჭიროს, როცა ხორცი მოაქვს ხოლმეო. ემა ამ გაკვეთილებს იღებდა, დედა-ბოვარის კი ისინი არ ელუოდა; და მთელი დღის განმავლობაში ისმოდა სიტყვები: ჩემო შვილო, ჩემო დედა, რასაც თან ახლდა ჩარბების ოდნავი თრთოლვა, რადგან ამ ტკბილ სიტყვებს თითოეული მათგანი ბრახით აკანკალებული ხმით ისროდა.

მადამ დიუბიუკის სიცოცხლეში ეს მოხუცი ქალი თავს კვლავ უპირატესად თვლიდა და ამიტომ ემასადმი შარლის სიყვარული, საკუთარი სინახის დაუფასებლობად, რაღაც ისეთის წართმევად ეჩვენებოდა, რაც მხოლოდ მას ეკუთვნოდა; და თავისი შვილის ბედნიერებას სწორედ ისეთი ნაღვლიანი დუმილით უცქეროდა, როგორითაც ვინმე გაკოტრებული ფანჯრიდან უცქერის იმ ხალხს, რომელიც მის წინანდელ სახლში სამხიარულო სუფრას მისჯდომია. მოგონებათა სახით, იგი შვილს ახსენებდა მის მიერ გადატანილ ტანჯვას, გაღებულ მსხვერპლს და, როდესაც ყოველივე ამას ემას უზრუნველობას ადარებდა, ისეთი დასკვნა გამოჰქონდა, რომ ცოლის ამგვარი გაღმერთება უჭკუობააო.

შარლმა არ იცოდა, რა ეპასუხა; დედას პატივსაც სცემდა, ცოლი კი უსაზღვროდ უყვარდა; პირველის მსჯელობა უცოდველი მიაჩნდა, მაგრამ მეორესაც საძრახავი არაფერი ჰქონდა. როცა მოხუცი

წავიდობა, იგი ცდილობდა გაუბედავად და იმავე სიტყვებით ემასათვის ერთი-ორი ისეთი შენიშვნის მიცემას, როგორც დედისაგან ჰქონდა გაგონილი; ემა კი ერთი სიტყვით დაუმტკიცებდა, ცდებიო და თავის ავადმყოფებთან გაგზავნიდა.

გარნა, მის მიერ აღიარებული თეორიების მიხედვით, ქალი ცდილობდა სიყვარულს მისცემოდა, მთვარიან ღამეს ბაღში მღეროდა ხოლმე ყველა იმ სამიჯნურო ლექსს, რაც კი ზეპირად იცოდა და ოხვრით ჩაჰლიღინებდა შარლს ნაღვლიან ადაჟიოებს; მაგრამ შემდეგ კვლავ ისეთივე დამშვიდებული იყო ხოლმე, როგორც წინათ და შარლსაც არავითარი ზედმეტი სიყვარული ან აღტყინება არ ემჩნეოდა.

როცა ამგვარი ხერხით შარლის გულს ერთი მცირე ნაპერწკალიც კი ვერ დააკვესინა და, ამასთანავე, თვითონაც უნარი არ გააჩნდა ის გაეგო, რაც საკუთრივ არ განეცადა, ან ის ეწამებინა, რაც მისთვის ჩვეული სახით არ იხატებოდა, იგი ადვილად დარწმუნდა, შარლის გრძნობა უკვე აღარც ისე განუსაზღვრელიაო. მის მიერ გრძნობათა გამოთქმა რეგულარული ხასიათის შეიქნა; ალერსიც განსაზღვრულ მომენტში იცოდა. ეს იყო მისი ერთ-ერთი ჩვეულება, ვით წინდაწინვე ნაცნობი დესერტი უგემური და უფერული სადილის შემდეგ.

ერთმა სანადირო ადგილების მცველმა, რომელიც შარლმა ფილტვების ანთებისაგან განკურნა, ემას იტალიური პატარა მწვეარი მოჰგვარა; ქალს მუდამ თან დაჰყავდა იგი, როცა ხანდახან სასეირნოდ წავიდოდა ხოლმე, რათა ცოტა ხნით მაინც განმარტობულიყო და მუდამ თვალწინ არა ჰქონოდა ეს უცვლელი ბაღი და მტვრიანი გზა.

ბანვილის წიფლარამდე მივიდოდა, სადაც მიტოვებული პავილიონი იყო, ყორით შემოხლდული. იქ, ფართო თხრილში, ბალახთა შორის, ფოთოლდაცქვეტილი ლერწამი ხარობდა.

როცა მოვიდოდა, მთელ გარემოს თვალს მოავლევდა, ხომ არაფერი გამოცვლილა მას შემდეგ, რაც აქ უკანასკნელად ვიყავიო. ყოველივე კვლავ თავის ადგილას იყო: ყოველივე – ბაია და დედაფუტკარი, ჭინჭრის ბუდნები დაყრილ ქვათა შორის, ხავსით გადავლილი სამი მიხურული ფანჯარა დამპალი დარაბებითა და დაჟანგებული ურდულებით. მისი ფიქრები უმიზნოდ იწყებდა ბორიას, როგორც მისი ძაღლი, რომელიც მინდვრებში დარბოდა. ყვითელ პეპლებს უყეფდა, ხან კიდევ თხუნელებს დასდევდა და ყანის პირას ყაყაჩოებს წიწკნიდა. ბოლოს, მისი ფიქრები თანდათანობით გარკვეულობას აღწევდა; ბალახზე მჯდომარე, ქოლგის ტარის წვეროთი მწვანეს ბურდავდა და თავისთვის იმეორებდა:

- დმერთო ჩემო, აბა რისთვის გავთხოვდი?

თავის თავს ეკითხებოდა, შეიძლებოდა თუ არა, შემთხვევათა სხვაგვარი შეხამებით, სულ სხვა ვაჟს შეჰყროდა და ცდილობდა წარმოედგინა, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო ეს მოუმხდარი გარემოებანი, სხვანაირი ცხოვრება, ქმარი, რომელსაც არ შეხვედრია. ალბათ არც ერთი არ ემგვანებოდა მის ქმარს. ის სხვა ლამაზი იქნებოდა, გონებამახვილი, ჩინებული, მომხიბვლელი, ისეთი, როგორიც არიან, ალბათ, მისი ძველი, მონასტრის ამხანაგების ქმრები. ნეტავ, როგორ არიან ახლა ისინი? ქალაქში, ახმაურებული ქუჩებით, მოგუგუნე თეატრებითა და ბრწყინვალე ბაღებით, ისინი ისეთ ცხოვრებას ატარებენ, რითაც გული იღხენს და გრძნობებიც იფურჩქნებიან. მისი ცხოვრება კი ისე ცივია, როგორც ჩრდილოეთისკენ სარკმელმიქცეული

სხვენი, და მოწყენილობა, ეს მღუმარე ობობა, მისი გულის ყოველ ბნელ კუნჭულში სიფრიფანა ქსელს აბამს. აგონდება ჯილდოთა გაცემის დღენი, როცა იგი ესტრადაზე ადიოდა პატარა საჩუქრების მისაღებად. ნაწნავდაშვებული, თეთრი კაბით და პრუნელის ღია ფეხსაცმელით გამოწყობილი. იგი საამო სანახავი იყო. და როცა თავის ადგილს დაუბრუნდებოდა, იქ დამსწრე ვაჟები მისკენ იხრებოდნენ და ქათინაურებს ეუბნებოდნენ ხოლმე; ეხო სავსე იყო ეტლებით, რომელთა კარებიდან მას ეთხოვებოდნენ, ხოლო მუსიკის მასწავლებელი, ილიაში რომ საკრავი ჰქონდა ამოხრილი, გვერდს ჩაუვლიდა და გემოეთხოვებოდა. რა დიდი ხანია მას აქეთ! რა დიდი ხანია! ჯალის მოიხმობდა, კალთაში ჩაისვამდა, პაწია თავზე ხელს გადაუსვამდა და ასე ეტყოდა:

- აბა, აკოცე პატრონს, შე უდარდელო!

მერე, როცა შნოიანი ცხოველის დაღვრემილ თვალებს ჩააცქერდებოდა, გული აუჩუყდებოდა, საკუთარ ყოფას ძაღლისას შეადარებდა და ხმამაღლა დაუწყებდა ლაპარაკს, თითქოს ვინმე მწუხარეს ანუგეშებდეს. ხანდახან ზღვიდან უეცრად ქარი დაბერავდა, მთელ კოს ზეგანს გადაურბენდა და შორეულ მინდვრებს ნესტიანი სიგრილისა და მარილის სუნს მიჰფენდა. მაშინ ლერწამი მიწას განერთხმოდა და აწივლდებოდა. წიფლის ფოთლები სწრაფი ცახცახით აშრიალდებოდა, წვეროკინა კი განუწყვეტლივ ქანაობდა და რაღაცას თავისებურად მოთქვამდა. ემა შალში გაეხვეოდა და წამოდგებოდა.

ხეივანში ფოთლებზე ანასხლეტი მწვანე სინათლე დაბალ ხავსს ეფრქვეოდა, ხავსი ფეხქვეშ კრახუნობდა. გადახრილი მზე ჩასვლას ეშურებოდა; ცა წითლად გამოკრთოდა ტოტებს შორის და ჩამწკრივებულ ხეთა ტანებში ისე მოჩანდა, თითქოს მიბინდული კოლონადააო მოოქრულ არეზე ამოქარგული; ემას რაღაც შიში შეიპყრობდა, ძაღლს დაუძახებდა და დიდი გზით ტოსტს დაუბრუნდებოდა: მისვლისთანავე სავარძელში ჩაეშვებოდა და მთელი საღამო კრინტს არ დასძრავდა.

მაგრამ სექტემბრის დასასრულს მის ცხოვრებაში ერთი არაჩვეულებრივი რამ მოხდა: იგი ვობიესარში მიიწვიეს მარკიზ დ'ანდერვილიესას.

რესტავრაციის ხანაში მარკიზი სახელმწიფო მდივანი იყო და, რაკი სწაღდა პოლიტიკურ მოღვაწეობას დაბრუნებოდა, ადრიდანვე ამზადებდა თავის კანდიდატურას დეპუტატთა პალატაში. ზამთრობით უხვად არიგებდა შეშას, ხოლო გენერალურ საბჭოში მუდამ თავგამოდებით მოითხოვდა თავის საარჩევნო ოლქში გზების გაყვანას. ცოტა ხნის წინათ, დიდი სიცხეების დროს, ყელში რაღაცა მუწუკი გაუჩნდა და შარღმა, თითქოს სასწაულებრივ, მოარჩინა. ლანცეტის ერთი დაკვრით. საოპერაციო გასამრჯელოს გადასახდელად ტოსტში გაგზავნილმა მოურავმა დაბრუნებისას მარკიზს უამბო, ექიმის ბაღში საუცხოო აღუბალი ვნახეო, და რადგან ვობიესარში აღუბლის ხეები ვერ ხეირობდა, მარკიზმა რამდენიმე სანამყენე სთხოვა ბოვარის და შემდეგ თავის მოვალეობად მიიჩნია, მისულიყო და პირადად მადლობა გადაეცადა მისთვის; იქ ნახა ემა. მოეწონა მისი ტანადობა და თანაც შეამჩნია, რომ მისი საღამო გლეხურს სრულიად არ ჰგავდა; ასე რომ, ახალგაზრდა ცოლ-ქმრის მიწვევა კოშკში დარბაისლობის

საზღვართა გადამლახველ თავმდაბლობად ან სხვა რაიმე დამცირებად არავის არ მიუჩნევია.

ერთ ოთხშაბათს, ნაშუადღევს სამ საათზე, ცოლ-ქმარი ბოვარი თავის ბოკში ჩაჯდა, უკან ერთი დიდი ჩემოდანი შემოიკრა. ქულის კოლოფი წინ დაიდო, ერთიც ფეხებთან მოათავსა და ვობიესარის გზას გაუდგა. დაბინდებისას მივიდნენ, როცა ბაღში ჩირაღდნებს ანთებდნენ, რათა სტუმრებისათვის გზა გაენათებინათ.

VIII

იტალიურად ახალნაგები ციხე-დარბაზი, ორი წამოწეული ფრთითა და სამი კარიბჭით, ვრცელ მწვანეზე იყო წამოჭიმული, სადაც, დიდრონ ხეთა ჯგუფებს შორის, რამდენიმე ძროხა ძოვდა. ხოლო იელის, იასამნისა და წითელი კურკანტელის ჩირგვები ქვიშამიყრილი მოხრილი გზის ნაპირებზე ჩამწკრივებულიყო; ხიდქვეშ მდინარე მიჩქრიალებდა; ნისლში გამოჩნდა ისლით დახურული შენობები მინდორში აქა-იქ გაბნეული, ორი ტყიანი ბორცვის ძირას რომ დაფენილიყო; უკან მოჩანდა სასახლის ფარდულები და საჯინიბოები – ძველი დანგრეული ციხე-დარბაზის გადარჩენილი ნაშთი.

შარლის ეტლი შუათანა შესასვლელთან შედგა; მსახურნი გამოჩნდნენ; მარკიზი მიეგება, ექიმის ცოლს მკლავი გაუყარა და ვესტიბიულში შეიყვანა.

ვესტიბიული ერთობ მაღალი იყო, მარმარილოს ფილაქნით მოგებული, და ფეხის ხმასა და ხმაურობას ისე გამოსცემდა, როგორც ეკლესია. პირდაპირ ერთი სწორი კიბე მიიმართებოდა, ხოლო მარცხნით ტალანი, ფანჯრები რომ ბაღს გადასცქეროდა, საბილიარდო ოთახში გადიოდა, საიდანაც, კარებიდანვე მოისმოდა სპილოს ძვლის ბურთების რახუნნი. სასტუმრო ოთახში შესვლისას ემამ თვალი მოჰკრა ბილიარდის მოთამაშე, დარბაისლური შესახედაობის ვაჟებს, რომელთა ნიკაპებიც მაღალ საყელოებს ებჯინებოდა; ისინი ყველანი ორდენებით იყვნენ მკერდდამშვენებულნი და კიების დამიზნებისას უხმოდ ილიმებოდნენ.

ლამბრისის მუქ შეფიცრულზე დაკიდებულ დიდრონ მოოქრულ ჩარჩოებს შავი ასოებით ეწერა თავ-თავიანთი სახელები. ემამ წაიკითხა: “უან-ანტუან დ’ანდერვილიე, ვობიესარელი ადმირალი საფრანგეთისა და წმ. მიხეილის ორდენის კავალერი. დაიჭრა ჰუგსენ-ვაასტის ბრძოლაში, 1692 წლ. 29 მაისს, გარდაიცვალა ვობიესარს 1693 წლ. 23 იანვარს”.

დანარჩენები ძლივს გასარჩევი იყო, რადგან სანთლების შუქი, ბილიარდის მწვანე მაუღზე ანასხლეტი, ჩრდილივით ეფინებოდა ოთახს. ამუქებდა რა ჰორიზონტალურ ტილოებს, მოციალე ნამსხვრევებად გაბნეული შუქი სურათების საღებავის ბზარს ამჟღავნებდა; და ყველა ამ შავ დიდრონ ოთხკუთხედებზე, ოქროთი რომ იყო მოვარაყებული, აქა-იქ მოჩანდა პორტრეტების უფრო განათებული ნაწილები: ფერმკრთალი შუბლი, თქვენდამი მოპყრობილი თვალები, წითელი ტანსაცმლის დაპუდრულ ბეჭამდე დაშვებული პარიკი ან კიდევ წვივსაკრავის ბრჭყვიალა აბზინდი.

მარკიზმა სალონის კარი შეადლო; ერთი ქალი წამოდგა (თვით მარკიზის მეუღლე), ემას მიეგება, თავის ახლო დასვა კოზეტზე და ისე მეგობრულად დაუწყო ლაპარაკი, თითქოს დიდი ხნის ნაცნობიაო. ეს

იყო ორმოციოდე წლის ქალი, მშვენიერი მხრები ჰქონდა, ცხვირი ოდნავ მოხრილი, ხმა – მოღუღუნე, და ამასთანავე, იმ სადამოს წაბლისფერ თმაზე მხოლოდ გიპიურის ქსოვილი ჰქონდა მოხვეული, რომელიც უკან სამკუთხედად დაჰკიდებოდა. მის გვერდით, მაღალზურგიან სკამზე, ერთი ახალგაზრდა ქერა ქალიშვილი იჯდა; ბუხართანაც ქალებს ებაასებოდნენ სადილემეში ყვავილგაყრილი ვაშები. სადილის სუფრა შვიდ საათზე გაშალეს. ვაშები, რომლებიც რიცხვით ქალებს სჭარბობდნენ, პირველ სუფრას შემოუსხდნენ, ვესტიბიულში, ქალები კი – მეორეს, სასადილო ოთახში ცოლ-ქმარ მარკიზებთან ერთად.

შესვლისას ემა თბილ ჰაერში გაეხვია, რომელიც ყვავილთა სურნელების, კეთილნაქსოვი სუფრების, ხორცეულობის ორთქლისა და ტრუფელების საამო სუნისაგან იყო შეზავებული. კანდელების წაგრძელებული ენები ვერცხლის ხუფზე ლაპლაპებდა, ნათალი მუქი ბროლის წახნაგებში მკრთალი შუქი ციმციმებდა; მთელი სუფრის გასწვრივ ყვავილთა თაიგულები იყო ჩამწკრივებული, ხოლო ფართო ბორდიურიან თევშებზე, ხელსახოცებში, ეპისკოპოსის ტიარისებრ რომ იყო ნაკეცი, პატარა მოგრძო პურები იყო გაჩრილი. ომარების წითელი სატაცები სინებს გადასცილებოდა; აჟურულ კალათებში მსხვილი ხილეულობა ეწყო ხავსით შეფუთული: მწვერები თავისივე ბუმბულით გამოეტანათ სუფრაზე; იძვროდა საჭმელთა ოხშივარი; აბრეშუმის გრძელწინდებიანი, მოკლეშარვლიანი მეტრ დ'ოტელი, რომლის ყელსაც დიდებული ჟაბო და თეთრი ჰალსტუხი ამშვენებდა, დინჯი, ვით მსაჯული, სტუმართა ბეჭსა და ბეჭს შუა ატარებდა უკვე დაჭრილ კერძს და კოვზის მსუბუქი მოძრაობით მოგართმევდათ თქვენს არჩეულ ნაჭერს. სპილენძით შეჭედილი ფაიანსის მაღალი ბუხრიდან, ნიკაპამდე ტანისამოსით შებურული ქალის ქანდაკება უძრავად დასცქეროდა ხალხით გაჭედულ დარბაზს.

მადამ ბოვარიმ შეამჩნია, რომ ქალთა შორის ბევრი თათმანგაუხდელი იჯდა.

სუფრის თავში, მარტო, ამდენ ხალთა შორის, თავის სავსე თევშზე დახრილი და ბავშვივით გულზე ხელსახოცაფარებული იჯდა ერთი მოხუცი, ჭამდა და წვენი პირიდან წვეთავდა. თვალები ანთებიანს უგავდა, თმაში უკან შავი ბაფთა ჩაეწნა. ეს იყო მარკიზის სიმამრი, მოხუცი ჰერცოგი დე ლავერდიერ კონტ დ'არტუას ყოფილი ფავორიტი, როცა იგი მარკიზ კომფლანისას ნადირობდა ხოლმე ვოდრეილში, და, როგორც ამბობდნენ, დედოფალ მარიამ-ანტუანეტის ყოფილი საყვარელი, დე კუანიის შემდეგ დე ლოზენზე ადრე. ოდესმე დიდი მოქიფე ყოფილა, მოხუბარი, მონადევე, ქალთა მომტაცებელი, მთელი ქონება გაუფლანგავს და საგვარეულო შეუწუხებია. მის ზურგს უკან მდგომი მსახური ყურში ხმამაღლა ჩასძახოდა კერძების სახელს, მოხუცი რომ ბუთბუტითა და თითით უჩვენებდა. ემას თვალი უნებლიეთ სულ ამ ტუჩიან მოხუცს უცქეროდა, ვით რაღაც არაჩვეულებრივს და დიდებულს. მას ხომ მეფის კარზე უცხოვრია და დედოფალთა სარეცელზე უძინია.

ცივი შამპანური დაასხეს. ემას ჟრუანტელმა დაუარა, როცა ტუჩით დვინის სიცივე იგრძნო. ბროწეული არასოდეს ენახა, არც ანანასი ეჭამა როდისმე. შაქრის ფხვნილიც კი უფრო თეთრი და წმინდა ეჩვენა აქ, ვიდრე სხვაგან სადმე.

შემდეგ, ქალები წევით ავიდნენ, თავიანთ ოთახებში, რათა საბალოდ მორთულიყვნენ.

ემა ისეთი ზედმიწევნითი გულმოდგინებით შეუდგა თავის მორთვას, ვით მსახიობი სადებიუტოდ. თმა პარიკმახერის რჩევისამებრ დაივარცხნა, მერე თავისი მარჯუის კაბა ჩაიცვა, იქვე ლოგინზე რომ ჰქონდა მიფენილი. შარლს კი შარვალი უჭერდა მუცელზე.

- პაჭანიკები ალბათ ცეკვას დამიშლის. – თქვა მან.

- ცეკვას? – შეეკითხა ემა.

- ჰო.

- ხომ არ გაგიჟდი, სიცილს დაგაყრიან, შენს ტყავში დაეტიე.

ექიმისთვის ეს უფრო შესაფერისიც იქნება. – დაუმატა მან.

შარლმა ხმა არ გასცა და ოთახში აქეთ-იქით სიარულს მოჰყვა, სანამ ცოლი ჩაცმას მორჩებოდა.

იგი უკანიდან ხედავდა ემას, სარკეში, აქეთ-იქით ანთებულ შანდლებს შუა. ქალის მოშავო თვალები უფრო შავი ჩანდა. ყურთა ზემოთ ოდნავ დახვეული თმა მოღურჯოდ ელავდა. ნაწნავებში სათუთკინწიანი ვარდი ჰქონდა გაბნეული, ფოთლებზე რომ ხელოვნური ცვარი ციმციმებდა.

ღია ზაფრანისფერი კაბა სამ ადგილას ფოთლებიანი ვარდის

თაიგულებით ჰქონდა აზიდული.

შარლი მივიდა და მხარზე ეამბორა.

- თავი დამანებე, - უთხრა მან, - კაბას დამიჭმუჭნი.

გაისმა ვიოლინოს წკრიალა და ტრომბონის ხმა. ემა კიბეს დაჰყვა, თავს ძლივს იკავებდა, რომ არ გაქცეულიყო.

კადრილი უკვე დაწყებულიყო. ხალხი გროვდებოდა, ტევა აღარ იყო, იგი კარებთან ჩამოჯდა სკამლოგინზე.

კონტრდანსი რომ გათავდა, ადგილი დაცარიელდა ჯგუფებად მობაასე ვაჟებისა და ლივრეანი მსახურებისათვის, რომელთაც ფართო სინები

შემოჰქონდათ. მჯდომარე ქალთა მწკრივში მოხატული მარაოები

ირხეოდა, თაიგულები ოდნავ მაღავდა მოღიმარ სახეებს, ხოლო

ოქროსსაცობიანი შუშები ფრთხილად იძვროდა თითებში, თეთრი

თათმანები რომ ფრჩხილების მოყვანილობას აღბეჭდავდა და მაჯას

უჭერდა, არშიების მორთულობა, ბრილიანტის ქინძისთავეები,

მედალიონებიანი სამაჯურები კორსაჟებზე ცახცახებდა, მკერდებზე

ბრწყინავდა და შიშველ მკლავეებზე წკრიალებდა. თმაზე, შუბლზე

მეტად ნაოში, კეფაზე კი აბურთული, ზოგი გვირგვინისებრ, ზოგიც

მტევნისა თუ შტოს სახით მოკაზმული იყო ნაირი ყვავილებით:

გვირილა, იასამანი, ბროწეულის ყვავილი, პურის თავთავი ერთმანეთს

ენაცვლებოდა. თავ-თავიანთ ადგილას მიწყნარებულნი, ისხდნენ

მრისხანე სახისა და წითლით თავმოხვეული დედები.

გული ოდნავ აუძგერდა ემას, როცა მისმა კავალერმა თითის წვერებში

ხელი ჩაჰკიდა და მოცეკვავეთა მწკრივში ჩააყენა მუსიკის ტაქტის

მოლოდინში. მაგრამ მღელვარება მაღე გაქრა; ორკესტრის რიტმს

აყოლილი, თავის ოდნავი რხევით წინ გაექანა ვაჟთან ერთად.

ხანდახან, ვიოლინოს მარტო წკრიალზე, როცა სხვა საკრავები

მიწუმდებოდნენ, ემას ბაგეზე ღიმილი ათამაშდებოდა: და მაშინ უფრო

მკაფიოდ გაისმოდა ოქროს ლუიდორების წკარუნი გვერდით ოთახის

სათამაშო მაგიდებზე; შემდეგ კი ყველაფერი კვლავ ამოძრავდებოდა,

კორნეტ აპისტონი უფრო მძლავრ ხმას გამოსცემდა, ფეხები ტაქტის

მიხედვით ამოძრავდებოდა, კაბები აფრიალდებოდა და გაედებოდა, ხელები შეერთდებოდა და გაიშვებოდა; ერთი და იგივე თვალები ხან დაიხრებოდა მისი ცქერის წინაშე, ხან კვლავ მიაშტერდებოდა. რამდენიმე ვაჟი (ასე თხუთმეტიოდე) ოცდახუთიდან ორმოცი წლის ასაკამდე, მოცეკვავეთა შორის რომ აქეთ-იქით იყო გაბნეული ან კარებთან ერთმანეთს ებაასებოდა, დანარჩენებისაგან რაღაც ნათესაური მსგავსებით განირჩეოდა, მიუხედავად ჩაცმულობისა, ასაკის თუ სახის სხვაობისა.

მათ უკეთ შეკერილი ტანისამოსი თითქოს უფრო ღბილი ქსოვილისააო, ხოლო საფეთქლებზე კულულებად ჩამოვარცხნილი თმა თითქოს უკეთესი ნელსაცხებლებითაა აბზინებულიო. სიმდიდრის ფერი დაჰკრავდათ, ის თეთრი ფერი, რაც ფასს ჰმატებს ფაიფურის სიმუქეს, აბრეშუმის ხასხასს, ძვირფასი ავეჯის პრიალსა და რომლის სიჯანსაღეც რჩეულ საჭმელებისადმი ჩვევით შეიძინება. მათი კისრები თავისუფლად მოძრაობდნენ დაბალ საყელოებში, გრძელი ქილვაშები თითქმის მხრებსა სწვდებოდა. ისინი ხმარობდნენ ფართო ინიციალებით მოქარვულ ცხვირსახოცებს, რომლებსაც საამური სუნი სდიოდათ. მათ გულგრილ ცქერაში ვნებათა ყოველდღიური უმაყოფის სიმშვიდე ფეთქავდა, მათს მოქნილ მიმოხვრაში კი ის განსაკუთრებული სიმკაცრე, რასაც საგნების ადვილი დაპყრობი იძლევა და რითაც ძალა ვარჯიშობს, ხოლო პატივმოყვარეობა ერთობა, - ის, რასაც ჯიშინი ცხენებით სიარული და ზნედაცემულ ქალთა საზოგადოება იძლევა. ემას ახლოს ერთი ცისფრადჩაცმული კავალერი იტალიაზე ებაასებოდა ახალგაზრდა ფერმკრთალ ქალს, რომელსაც მარგალიტის მორთულობა ამშვენებდა. ისინი ქებით იხსენიებდნენ წმ. პეტრეს ტაძრის დიდებულ სვეტებს, ტივოლის, ვეზუვის, კასტელამარესა და კასინის, გენუას ვარდებს, კოლიზეს მთვარიან ღამეში, მეორე ყურით კი ემა უსმენდა ისეთ საუბარს, რომლის სიტყვებიც სრულიად გაუგებარი იყო მისთვის. იქით კიდევ გარს შემოხვეოდნენ ერთს მეტად ახალგაზრდა კაცს, რომელსაც ერთი კვირის წინათ თხრილზე გადახტომაში დაემარცხებინა მის არაბელა და რომელუსი და ორი ათასი ლუიდორი მოეგო. ერთი თავის ცხენზე სწიოდა, სუქდებო; მეორე კი - ჩემი ცხენის სახელი მახინჯად დაბეჭდესო.

დარბაზში შესუთული ჰაერი იდგა; ლამპრები ილულებოდა, ხალხი საბილიარდო ოთახისკენ დაიძრა. ერთი მსახური სკამზე შედგა და ფანჯრის ორი მინა ჩაამტვრია; მინის მსხვრევის ხმაზე ემამ მიიხედა და ბაღში, ზედ ფანჯარაზე მომდგარი გლეხები შეამჩნია, დარბაზში რომ იჭვრიტებოდნენ. უეცრად თავისი ფერმა გაახსენდა. თვალწინ წარმოუდგა მშობლიური ოჯახი. ლელიანი ტბა, ბლუზიანი მამა ვაშლის ხეებქვეშ, საკუთარი თავი, ვით ოდესმე, როცა თითოთ ნაღებს ხდიდა ხოლმე ქოთნებს სარძეოში. მაგრამ ახლანდელი წუთის მოკაშკაშე ბრწყინვალეობაში თავისი წარსული, აქამდე რომ ასე ნათელი იყო, სრულიად იბინდებოდა და ამიტომ თითქოს ეჭვიც ებადებოდა, მართლაც ასე მიცხოვრია, თუ არაო. იგი აქ არის, ხოლო ამ ბაღს იქით არაფერი არაა, გარდა ბინდისა, რომელსაც ყოველივე მოუცავს. ამ დროს იგი მარასკინიან ნაყინს შეექცეოდა, მარცხენა ხელში მინანქრის სადაფი ეჭირა და კოვზი ნახევრად თვალმოსუჭულს მიჰქონდა ტუჩთან.

მის ახლოს ერთ ქალს მარაო დაუვარდა. იქვე გაიარა ერთმა მოცეკვავემ.

- კარგს ინებებდით, ბატონო, - მიმართა ქალმა. - უკეთუ გაირჯებოდით და მომაწვდიდით მარაოს, კანაპეს უკან რომ ჩამივარდა!

ვაჟი დაიხარა და იმ დროს, როცა ხელი გაიწოდა მარაოს ასაღებად, ემამ შეამჩნია, რომ ახალგაზრდა ქალმა ვაჟის ქუდში სამკუთხად დაკეცილი რაღაც თეთრი ჩააგდო. ვაჟმა მარაო აიღო და ქალს თავახიანად მიაწოდა; ქალმა თავის დაქნევით გადაუხადა მადლობა და თაიგულს დაუწყო ყნოსვა.

ვახშმის შემდეგ, რომელზედაც უხვად იყო ესპანური და რაინული ღვინოები, კიბოს და ნუშნახადის სუპი, პუდინგი ალა ტრაფალგარ და ყოველნაირი ცივად მორთმეული ხორცეულობა შელეს საზავებლით, თეფშებზე რომ ძიგძიგობდა, - ეტლები ერთიერთმანეთზე დაიდრა წასასვლელად. მუსლინის ფარდა რომ ოდნავ გადაგეწიათ, დაინახავდით როგორ ციმციმებდა ბნელში მათი ფარნები.

სკამლოგინები დაცარიელდა; რამდენიმე მოთამაშელა დარჩენილიყო; დამკვრელები თითის წვერებსენახე მიდებით იგრილებდნენ; შარლი თვლემდა ზურგით კარსმიყრდნობილი.

დილის სამ საათზე კოტილიონი დაიწყო; ემამ ვალსის ცეკვა არ იცოდა. ყველა ვალსში ჩაება, თვით მადმუაზელ დ'ანდერვილიე და მარკიზის მეუღლე; დარბაზში დარჩნენ მხოლოდ ისინი, ვინც ღამის გასათევად იყვნენ დაპატიუბულნი, ასე თორმეტიოდე პიროვნება. ამ შროს, ერთი მოცეკვავე, ვისაც უბრალოდ “ვიკონტს” ეძახდნენ, და ვისი მეტად ღრმადამოჭრილი ჟილეტიც მკერდზე ჩამოსხმულივით ჩანდა, მეორეჯერ მივიდა ემასთან და სთხოვა, ვიცეკვოთ, მე წაგიყვანთ და, აი ნახავთ, რა ჩინებულად მოახერხოთ.

ჯერ ნელა დაიწყო, შემდეგ მოუჩქარეს. ტრიალებდნენ და მათთან ერთად ტრიალებდა ყველაფერი: ლამპრები, ავეჯი, კუედლები და იატაკი, თითქოს ტარზე ფირფიტა ბრუნავსო. კარებთან გაქროლებისას ემას კაბის ბოლო შარვალს ეფინებოდა: მათი ფეხები ერთმანეთში იხლართებოდა; ვაჟი ქალისკენ ხრიდა თვალს, ქალი ვაჟს შეაცქერდებოდა; ემას რაღაცნაირი გარინდება ერეოდა, იგი შედგა. მერმე კვლავ დაიდრნენ და ვიკონტმა სწრაფი მოძრაობით ტალანის ბოლოს გაიტაცა, სადაც აქოშინებული ქალი კინადამ წაიქცა და უნებურად, წუთით, ვაჟის მკერდს მიაყრდნო გაბრუებული თავი. შემდეგ ვაჟმა კვლავ ტრიალით, ხოლო უფრო შენელებულით, იგი თავის ადგილზე მიიყვანა; ემა დაჯდა, კედლისკენ გადაიზნიქა და თვალეებზე ხელი მიიფარა.

როცა თვალი გაახილა, ნახა, რომ შუა დარბაზში ტაბურტზე ზის ერთი ქალი, მის წინაშე კი სამი ვაჟი დახოქილა, ქალმა ვიკონტი აირჩია და ვიოლინომაც კვლავ დაუკრა.

მათ მიაცქერდნენ, მიჰქროდნენ და მიჰქროდნენ. ქალი - ტანურხეველად, თავდახრილი; ვაჟი კი იმავე მიმოხვრით, ოდნავ მოღუნული, მკლავმომრგვალებული, ტუჩწაზიდული. ჰო, ამ ქალმა ცეკვა იცოდა! ისინი დიდხანს ცეკვავდნენ და ყველა დაღაღეს.

კვლავ რამდენიმე წუთი იმუსაიფეს, შემდეგ ღამე მშვიდობისა, ან უკეთ, დილა მშვიდობისა უსურვეს ერთმანეთს და სტუმრები დასაწოლად გაემართნენ.

შარლი ძლივს მიეთროდა, რიკულს მიჰყვებოდა, ფეხი თითქოს დასცვივნიავო. მთელი ხუთი საათის განმავლობაში სულ ზეზე იყო და ვისტის სათამაშო მაგიდებს დასცქეროდა, თუმცა თამაშისა არაფერი გაეგებოდა. კმაყოფილების უღრმესი ოხვრა აღმოხდა, როცა, როგორც იყო, ფეხთ გაიხადა.

ემამ შალი მოისხა, ფანჯარა გააღო და გადაეყუდა.

ბნელი ღამე იყო. წვიმის რამდენიმე წვეთი ჩამოვარდა. ემა ნოტიო ჰაერს ისუნთქავდა, თვალის ქუთუთოებს რომ უგრძობდა. ბალის მუსიკა კვლავ ყურში გუგუნებდა; ყოველ ღონეს ხმარობდა ფხიზელი ყოფილიყო, რათა კიდევ განეგრძო ილუზია ამ სანუკვარი ყოფისა, რასაც მალე უნდა გაჰყოფდა.

ინათა. იგი ციხე-დარბაზის ფანჯრებს მიაშტერდა, ცდილობდა გაეგო, რომელ ოთახში ეძინა ყველა იმ ხალხს, წუხელ რომ ნახა. სურდა გაეცნო მათი ცხოვრება, შიგ შეჭრილიყო, შეერთებულიყო.

სიცივემ ააკანკალა. ტანთ გაიხადა, საბანში შეძვრა და მიინარე შარლს მიეხუტა.

საუზმეს ბევრი ხალხი დაესწრო. სუფრამ ათ წუთს გასტანა.

არავითარი ლივერი არ მიურთმევიათ, რამაც ექიმი გააკვირვა.

მადმუაზელ დ'ანდერვილიემ კალათში მოაგროვა ფინჩხები და ტბაზე გედებს წაუღო საკვებად, დანარჩენები კი სასეირნოდ გავიდნენ სათბურებში, სადაც უცნაური, ბუსუსიანი მცენარეები პირამიდებივით ამართული ეკიდა მოწიაპე ქოთნებში; ვით გველნი, თავიანთ ბუდეებზე გადმონეჭილნი, ქოთნის ნაპირებს დაჰკიდებოდნენ მწვანე და გრძელი, ერთმანეთში გადახლართული ბარდები. ორანჟერეია, სათბურებლების ბოლოს რომ იყო, დახურული ტალანით უერთდებოდა ციხე-დარბაზის შენობას. მარკიზმა, რათა ახალგაზრდა ქალი გაერთო, საჯინიბოს სანახავად წაიყვანა. ბაგების ზემოთ, კალათების სახით რომ იყო მოწყობილი, ფაიფურის ფირფიტებზე შავად ეწერა ცხენთა სახელები. ცხენები, როცა ახლოს გაუვლიდნენ, კრთოდნენ და ენას აწკლარტუნებდნენ. აკაზმულობის სადგომის იატაკი დარბაზის პარკეტივით ბრწყინავდა. ეტლთა სართავი შუაგულს ეკიდა ორ მბრუნავ ბოძზე, ხოლო ღაგამი, სათრახი, უხანგები და რგოლები კედლის გასწვრივ იყო ჩამწკრივებული.

ამასობაში შარლმა ერთ-ერთ მსახურის სთხოვა, ჩემი ბოკი შეაბითო.

ეტლი მთავარ შესასვლელთან მოიყვანეს; როცა ბარგი ჩაალაგეს, ცოლ-ქმარი ბოვარი მასპინძლებს გამოეთხოვა და ტოსტის გზას გაუდგნენ.

მდუმარე ემა ეტლის თვლებს მიშტერებოდა, ნაპირზე მჯდომარე შარლი მკლავგამართული მართავდა, პატარა ცხენი თავისუფლად მიჩაქჩაქებდა. მოდუნებული სადავეები გავაზე სცემდა და ოფლში ისვრებოდა. ეტლის უკანშემოკრული კოლოფი განუწყვეტლივ ეხლებოდა ბოკის ძარას.

თიბურვილის სერზე იყვნენ გადმომდგარი, როცა მათს ახლოს ორმა ცხენოსანმა გაიარა, პირში სივარები ეჭირათ და იცინოდნენ. ემამ თითქოს ვიკონტი შეიცნო; მყის მიბრუნდა, მაგრამ სერს გადაღმა ორი თავიდა მოჩანდა, ჩორთს აყოლებული რომ ხან ადიოდა, ხან კი ჩადიოდა.

მეოთხედი ღივს გავლის შემდეგ გაჩერება მოუხდათ, რათა გაწყვეტილი ბაგირი თოკით შეეკრათ.

როცა შარლმა ერთხელ კიდევ მოავლო თვალი ცხენის აკაზმულობას, მიწაზე, ცხენის ფეხთა შორის რაღაც ნივთი შეამჩნია, დასწვდა და ქისა აღმოჩნდა მწვანე აბრეშუმით ნაკერი, ზედ გერბი იყო ამოქარგული, როგორც ეტოსის კარებზე იციან ხოლმე.

- ორი სიგარაც შიგაა, - თქვა მან, - ეს დღეს გამომაღგება ნასადილევს.

- შენ განა ეწევი? - ჰკითხა ცოლმა.

- ხანდახან, როცა შემხვდება.

ნაპოვნი ჯიბეში ჩაიდო და ცხენს გაუძახა.

შინ რომ მივიდნენ, სადილი კიდევ არ იყო მზად. ემა გაჯავრდა.

ნასტაზიმ უკმეხად უპასუხა.

- გამეცალეთ! - მიახალა ემამ, - ეს დაცინვაა, სულაც დაგიტხოვთ.

- სადილად ხახვის სუპი ჰქონდათ და ერთი ნაჭერი ხბოს ხორცი მჟაუნით. ემას პირდაპირ მჯდომარე შარლი სიხარულით ხელებს იფშენებდა და ამბობდა:

- რა სასიამოვნოა შინ დაბრუნება!

ნასტაზის ტირილი შეესმათ. შარლს ოდნავ უყვარდა ეს საბრალო ქალი. ოდესღაც, ქვრივი რომ იყო, მოცლილი საღამოები ამ ქალთან საუბარში გაეტარებინა; იგივე იყო მისი პირველი პაციენტი და ყველაზე უფრო ძველი ნაცნობი ამ კუთხეში.

- მართლა საბოლოოდ გაუშვი? - ჰკითხა ემას.

- განა ვინ დამიშლის? - მიუგო ემამ.

შემდეგ ორივენი სამზარეულოში თბებოდნენ. სანამ მათ ოთახს მიაღებდნენ, შარლი სიგარის წევას შეუდგა. ტუჩგამოწვდილი სწევდა, მაღი-მაღ აფურთხებდა, ბოლის ყოველ გამოშვებას თავს არიდებდა.

- აბა თავს რად იწუხებ! - ზიზღით უთხრა ემამ.

შარლმა სიგარა დადო, გაიქცა და ერთი ჭიქა ცივი წყალი გადაყლაპა. ემამ ქისას ხელი დაავლო და კომოდის უჯრაში ჩადო.

მეორე დღე განა გრძელი არ იყო? თავის ბაღჩაში დასეირნობდა, იმავე ხეივანებში მიდი-მოდიოდა, ყვავილთა კვლების, ხეხილის, თაბაშირის ხუცესის წინ შედგებოდა, გაკვირვებული შესცქეროდა ყველაფერს, რასაც ძალიან კარგად იცნობდა. რა შორეულად ეჩვენებოდა უკვე გუშინდელი ბალი! ვინ დააშორა ასეთი დიდი მანძილით გუშინწინდელი დილა და დღევანდელი საღამო? ვობიესარში სტუმრობამ მის ცხოვრებაში ერთი ნაპრალი გააჩინა მსგავსად იმისა, როგორც ქარიშხალი ერთი ღამის განმავლობაში აჩენს ხოლმე მთებში. მაგრამ მაინც შეურიგდა; მოწიწებით ჩადო კომოდში თვისი მშვენიერი სამოსი და სატინის ფეხსაცმელი, ლანჩები რომ პარკეტის სანთლით გაყვითლებულიყო. მისი გულიც ამ ფეხსაცმელივით იყო: ფუფუნებას რომ მიეკარა, რაღაც ისეთი მიეცხო, რაც აღარ მოსცილდებოდა.

ამ ბალის მოგონება ერთგვარ საქმიანობად გადაექცა ემას. ყოველ ოთხშაბათს, გაღვიძებისას, ასე იტყოდა: აჰ, უკვე რვა დღე გავიდა... თხუთმეტი დღე... სამი კვირა, რაც იქ ვიყავ!" და თანდათანობით, მის ხსოვნაში სახეები მიიღულა, კონტრდანსების მელოდია დაავიწყდა, გარკვევით აღარც ლივრები და ოთახები ახსოვდა; წვრილმანი რაღაც გაჰქრა, მაგრამ ნაღველი კი დარჩა.

IX

ხშირად, როცა შარლი შინ არ იყო, ემა მწვანე აბრეშუმის პორტსიგარს ამოიღებდა ხოლმე, კომოდში რომ ჰქონდა დამალული დაკეცილ თეთრეულს შორის.

ათვალიერებდა, გახსნიდა და მისი სარყულის სუნს იენოსავდა, ვერვინითა და თამბაქოთი რომ იყო შეზავებული, ვის ეკუთვნოდა იგი?.. ვინოცკს. შეიძლება იგი სატრფოს ნაჩუქარი იყო, ქისა უთუოდ პალისანდრის ქარგაზე იყო ნაკერი; ამ პაწია ხელსაწყოს! ალბათ, გულმოდგინედ მაღავდა ცნობისმოყვარე თვალთაგან და მრავალი საათის განმავლობაში ჩაჰკირკიტებდა მას ხუჭუჭთმიანი დაფიქრებული მოხელსაქმე. სიყვარულის სულთქმას გაუვლია კანვის თვალთა შორის; ნემსის თითოეულ გაცმას ზედ აღუბეჭდია იმედი თუ მოგონება, და ყველა ეს აბრეშუმის დახლართული ძაფი სხვა არა იყო რა, თუ არა იმავე უთქმელი ვნების განგრძობა. და ვიკონტმაც შემდეგ, ერთ მშვენიერ დილას, თან წაიღო იგი. ნეტავ რაზე ბაასობდნენ ისინი მაშინ, როცა ეს პორტსიგარი მშვენიერი ბუხრის თავზე იდო ყვავილოვარ ლარნაკთა და პომპადურის სტილის საათს შორის?.. ემა ტოსტშია. იგი კი, ვიკონტი, პარიზშია ახლა; იქ! ნეტავ როგორია ეს პარიზი? რა უსაზღვრო სახელია! დაბალი ხმით იმეორებდა ამ სახელს, რათა სიამე ეგემნა, კათედრალის ზარივით გუგუნებდა იგი მის ყურებში, თვალთა წინაშე ულაპლაპებდა ყველგან, - თვით მის ნელსაცხებელთა კოჭობის ეტიკეტზედაც კი.

დამით, როცა მეთევზეები, თავიანთ ურმებზე მჯდომარენი, მარჟოლენის სიმღერით გაივლიდნენ ხოლმე მის ფანჯარასთან, იგი მყის გაიღვიძებდა და მანამ უგდებდა ყურს ურმების ჭრიალს, სანამ ქალაქს გაშორებული, იგი სრულიად არ მიწყდებოდა.

- ხვალ ისინი იქ იქნებიან! – იტყოდა ხოლმე თავისთვის...

და ფიქრით მათ გაედევნებოდა, აღმართსა და დაღმართს აივლ-ჩაივლიდა, სოფლებს გასცდებოდა და დიდი გზით მიემართებოდა ვარსკვლავთა შუქზე. განუსაზღვრელი მანძილის ბოლოს მუდამ ისეთი ადგილი აღმოჩნდებოდა, სადაც მისი ოცნება ქრებოდა ხოლმე. პარიზის გეგმა იყიდა და თითოთ, რუკაზე, სატახტო ქალაქში დაიარებოდა, ბულვარებს გაჰყვებოდა, ყოველ კუთხეში, ქუჩაბანდებში, თეთრი ოთხკუთხედების წინ, სახლებს რომ ნიშნავდა, უთუოდ უნდა შემდგარიყო. როცა ცქერით დაიღლებოდა, თვალს მოხუჭავდა და ხედავდა ბნელში ქარისგან ალიცლიცებულ გაზის ფარნებსა და ეტლთა საფეხურებს, თეატრების პერისტილის წინ რომ დიდი ხმაურით მყის დაეშვებოდნენ.

გამოიწერა ქალთა ჟურნალი “კორბეი”, აგრეთვე “...”. წაუკითხავს არ გაუშვებდა არც ერთ ანგარიშს პრემიერების, დოდისა და სადამოების შესახებ, აინტერესებდა მომდერალ ქალთა დებიუტი, ახალი მაღაზიების გახსნა. იცოდა ახალი მოდა. კარგი მკერავების მისამართები. ბულონის ტყეში სეირნობისა თუ ოპერის დღეები. ეჟენ სიუს ნაწარმოებთა მიხედვით შეისწავლა სახლების შინმორთულობა. წაიკითხა ბალზაკი და ჟორჟ სანდი, იქ ეძიებდა თავისი მძაფრი სურვილების ოცნებით დაკმაყოფილებას, სუფრაზე მჯდომარეც კი არ იცილებდა წიგნსა და ფურცლავდა იმ დროს, როცა ჭამდა და ებაასებოდა. ამ კითხვის დროს,

ვიკონტის ხსოვნა არასოდეს შორდებოდა, მასა და მოგონილ პიროვნებათა შორის ურთიერთობას აბამდა. მაგრამ წრე, რომლის ცენტრსაც ვიკონტი წარმოადგენდა, თანდათან ფართოვდებოდა. ის შარავანდელი, მის თავს რომ ადგა, მოშორდა, მეტად განივრცო და სხვა ოცნებანი გააშუქა.

პარიზი, უფრო ვრცელი, ვიდრე ოკეანე, ემას ვარდისფერ ბურუსში გახვეული ეჩვენებოდა. ჭარბი ცხოვრება, ამ ორომტრიალში რომ დუღდა, დაყოფილი იყო ნაწილებად, განრიგებული იყო მკაფიო სურათებად. ემა მათ შორის მხოლოდ ორს ან სამს არჩევდა, რომელიც დანარჩენებს ფარავდა, და რომელიც თავისთავად მთელ კაცობრიობას წარმოადგენდა. დიპლომატების სამყარო გაპრიალებულ პარკეტზე დაიარებოდა, სარკეებით მორთულ დარბაზებში, მრგვალ მაგიდებს შორის, ხავერდი რომ ფარავს ოქროსფოჩებიანი. იქ იყო გრძელბოლოიანი კაბები, დიდი იდუმალება, ღიმილით დაფარული შეშფოთება. შემდეგ ჰერცოგების საზოგადოება მოდიოდა; ესენი ფერმკრთალები იყვნენ; ოთხ საათზე დგებოდნენ: ქალები, საბრალო არსებანი, კაბის ქობაზე ინგლისურ არშიებს ატარებდნენ; ვაჟები კი, დაუფასებელი ნიჭისა და ფუქსავატი გარეგნობისანი, თავიანთ ცხენებს სეირის გულისთვის ღუპავენ, ზაფხულს ბადენ-ბადენში ატარებენ და, ბოლოს, ორმოცი წლისანი მზითვიან ქალებს ირთავენ; რესტორნების კაბინეტში, სადაც ნაშუადამევს ვახშობენ, ლიტერატორებისა და აქტრისების ბრბო მხიარულობს, სანთლებით გაბრდლიალებულნი, ესენი მფლანგველები არიან, ვით მეფენი, უდიდესი პატივმოყვარეობით აღსავსენი და გიჟურ ოცნებას აყოლილნი. ეს არის ზეკაცური ცხოვრება, ცასა და დედამიწას შუა, ქარიშხალთა შორის, რაღაც უზენაესი. რაც შეეხება დანარჩენ სამყაროს, იგი დაღუპული იყო, თითქმის უადგილო, თითქოს არც კი არსებობსო. რამდენადაც საგნები უფრო ახლო იყო, იმდენადვე ფიქრი მისი უფრო შორს მიფრინავდა. ყოველივე, რაც მას უშუალოდ გარს ერტყა: მოსაბეზრებელი სოფელი, უჭკუო წვრილი ბურჟუები, ცხოვრების სიდუხჭირე, ყველაფერი რაღაც გამონაკლისად ეჩვენებოდა ამქვეყნად, კერძო შემთხვევა, რომელთა შორისაც თვით გახლართულიყო მაშინ, როცა ამის გადაღმა თვალუწვდენ სივრცეზე გაზიდულიყო განუზომელი ქვეყანა სიამისა და ვნებისა. მის სურვილს ერთმანეთისგან ვერ გაერჩია ტკობა ფუფუნებისა და სიხარული გულისა, შნოიერება ჩვევისა და სინაზე გრძნობისა. განა სიყვარულს ისე, ვით ინდოეთის მცენარეს, საგანგებოდ შემზადებული ნიადაგი და განსაკუთრებული ჰავა არ ესაჭიროება? ოხვრა მთვარიან ღამეში ხანგრძლივი ხვევნა, ცრემლები, გაყრისას რომ ეფრქვევიან, თრთოლვა აღზნებული სხეულისა და დაუსრულებელი სიამენი განუყრელნი არიან ციხე-დარბაზის აივნებთან, მოცალეობით რომ აღვსილან; განუყრელნი არიან ბუდუართან, აბრეშუმის ვარდებით, რბილი ხალებით, ყვავილოვანი კალათებითა და მაღალი სარეხელით რომ არის მორთული; განუყრელნი არიან ძვირფასი თვლების ბრწყინვასა და ოქრომკედით მოქარგულ ლივრეებთან.

ფოსტის მეჯინებე ბიჭი, ყოველ დილას რომ ფაშატის დასაურვებლად დაიარებოდა, ხის დიდრონი ფოსტლების ბრახუნით გაივლიდა ხოლმე დერეფანს; ბლუზა ჩამოგლეჯილი ეცვა, ფეხსაცმელში შიშველი ფეხი ჰქონდა წაყრილი. აი, ეს იყო ის მოკლემარვლიანი გრუმი, რომლითაც

ემა უნდა დაკმაყოფილებულიყო! თავის სამუშევარს რომ მორჩებოდა, მერე მთელი დღე თავისუფალი იყო, რადგან შარლი, შინ დაბრუნებისას! თვითონ გამოსწინადა ხოლმე ცხენს, ავშარას გაუკეთებდა, მსახური ქალი კი ბზეს ჩაუყრიდა ბაგაში. ნანტაზის მაგიერ (რომელიც ცრემლთა ნაკადულის ღვრით წავიდა ტოსტიდან) ემამ ერთი ობოლი და მწყაზარი სახის თოთხმეტი წლის გოგონა აიყვანა. ემამ მას აუკრძალა ჩითის ჩაჩის ტარება, ასწავლა სხვასთან მესამე პირით ლაპარაკი. წყლით სავსე ჭიქის ფინჯანზე დადგმა და ისე მიერთმევა, კარზე დაკაკუნება, ვიდრე სადმე შევიდოდა, ასწავლა უთოობა, გახამება, ქალბატონის ჩაცმევა, რადგან სურდა თავის პირფარეშად გაეხადა; ახლა ფარეში უბუზღუნოდ ემორჩილებოდა, რადგან გაგდების ეშინოდა; და რაკი ქალბატონი, ჩვეულებრივ, გასადებს ბუფეტის კარებშივე ტოვებდა, ფელისიტე ყოველ საღამოს შაქრის ნატეხებს იმარაგებდა და ლოგინში, ლოცვის წარმოთქმის შემდეგ, პირს იტკბარუნებდა. ფარეში ნაშუადღევს, ზოგჯერ, მათს პირდაპირ მცხოვრებ ფოსტის მეჯინებებთან დადიოდა სალაყბოდ, ქალბატონი კი ამ დროს ზემოთ იყო ხოლმე, თავის აპარტამენტში. ემა ატარებდა გულდია ხალათს, რომლიდანაც ოქროს სამდილიანი დანაოჭებული ბლუზა მოჩანდა. ქამრად დიდფოჩიან გრეხილს ხმარობდა, ხოლო ბროწეულისფერი ფოსტლები ფართო ბაბთებით იყო მორთული. საკუთრივ ჰქონდა მომარაგებული ბიუვარი, კალამი, ქაღალდი და კონვერტები, თუმცა წერილის მისაწერი კი არავინ ჰყავდა; ეტაჟერს გასწმენდა, სარკეში ჩაიხედავდა, მერმე წიგნს აიღებდა, სტრიქონსა და სტრიქონს შუა ოცნებას მიეცემოდა და წიგნიც მუხლებზე დაუვარდებოდა. ენატრებოდა სადმე გამგზავრებულიყო ან კიდევ თავის მონასტერს დაბრუნებოდა, ამასთანავე სურდა პარიზში ცხოვრება და იქ სიკვდილი. შარლი კი, თოვლსა და წვიმაში, სასოფლო გზებზე დაწანწალებდა. იოლს მიდიოდა ტაფამწვრით, ფერმებში რომ სთავაზობდნენ. ოფლიან ლოგინებში ხელს უყოფდა, სისხლის გაღების დროს სახეს სისხლით ითხუპნიდა, სულთმობრძავთა ხროტინს უსმენდა, განავლებს ათვალეირებდა, ჭუჭყიან საცვლებში ხელს ურევდა; ხოლო ყოველ საღამოს შინ ანთებული ბუხარი, გაშლილი სუფრა, რბილი სავარძელი და კოხტად ჩაცმული, მომხიბლავი და მთლად ნორჩი ცოლი დახვდებოდა; გრძნობდა და არ იცოდა, საიდან დიოდა ეს ნორჩი სურნელება, ან, იქნებ, ემას სხეული იყო, რომ მისსავე პერანგს ასე ამუშეებდა. ქმარს ათასგვარი დელიკატესით ხიბლავდა; ხან შანდლებზე დასაფენ ქაღალდის ვარდებს სხვანაირად დაკეცავდა, ხან თავის კაბას ფურჩალს გამოუცვლიდა, ხანაც თვით უბრალო კერძს, მსახურს რომ წაეხდინა, არაჩვეულებრივ სახელს გამოუგონებდა და შარლიც დიდი სიამით მიერთმევდა. რუანელ ქალებს საათის ძეწკვზე ბრელოკების მთელი აკიდო დაუნახა; ბრელოკები თვითონაც იყიდა. ბუხრის თავის შესამკობლად ორი დიდი ლარნაკი შეიძინა ლურჯი მინისა, ცოტა ხნის შემდეგ კი სპილოს ძვლის ნესესერი, მოოქრული სათითით, რამდენადაც შარდს ნაკლებ გაეგებოდა ყველა ამ მშვენებისა, იმდენადვე უნებურად იხიბლებოდა, ყოველივე ეს რაღაც მეტ სიამეს

ანიჭებდა მის გრძნობებსა და ოჯახის სინაზეს. იგი, თითქოს ოქროს ქინქლიაო, ისე ავარაყებდა მისი ცხოვრების მთელ ვიწრო ბილიკს. ჯანმრთელი იყო, ფერხორციანი, მტკიცე რეპუტაცია ჰქონდა, სოფლებს უყვარდათ, რადგან ამაყი არ იყო? ბავშვებთან აღერსიანი იყო, სამიკიტნოში არ შედიოდა და ამასთანავე ზნეობრივი კაცის სახელი ჰქონდა გავარდნილი. განსაკუთრებით ეხერხებოდა კატარებისა და ფილტვების ავადობის მკურნალობა. რაკი უფროსოდა, ბევრი ხალხი არ დავხოცოო, ამიტომ მხოლოდ დამამშვიდებელ წამლებს უწერდა, ზოგჯერ სასაქმებელს, ფეხის აბაზანებსა და წურბელას. მაგრამ არც დასტაქრობას ერიდებოდა; სისხლს ისე უღებდა, ვით ცხენს, ხოლო კბილების ამოთხრის დროს ნამდვილი ჯოჯოხეთური ხელი ჰქონდა. დასასრულ, თავის პროფესიას რომ არ ჩამორჩენოდა, გამოწერილი ჰქონდა “რუშ მედიკალ”, ახალი სამკურნალო ჟურნალი, რომლის პროსპექტიც წინასწარ ჰქონდა მიღებული. ნასადილევს ოდნავ გადაავლებდა თვალს, მაგრამ თბილი ოთახი და საჭმლის მონელება თავისას შვრებოდა და ხუთიოდე წუთის შემდგომ ტკბილად ჩაეძინებოდა; იქვე ეძინა, მაგიდაზე, ნიკაპი ხელებზე ჰქონდა დაყრდნობილი, ხოლო ფაფარივით ჩამოყრილი თმა კი თითქმის ლამპის ფეხებამდე ეფინებოდა. ემა მხრების აჩენვით უცქერდა. რატომ ისეთი ქმარი მაინც არ შეხვდა, მედგარი და შრომისმოყვარე, რომელიც მთელ დამეებს წიგნის კითხვაში ატარებს, მაგრამ, სამაგიეროდ, ორმოცი წლისა, როცა რევმატიზმის ასაკი დგება, ცუდად შეკერილ ფრაკზე მთელ გროვა ორდენებს ატარებს. სურდა, რათა ბოვარის გვარი, რომელიც მისი გვარიც იყო, განთქმული გამხდარიყო, წიგნის მაღაზიების ვიტრინებზე გამოფენილი, ჟურნალ-გაზეთებში ნახსენებოდა და მთელ საფრანგეთში ცნობილი ყოფილიყო. მაგრამ შარლი სრულიადაც პატივმოყვარე არ იყო! ერთმა ექიმმა, ქ. ივეტოდან, რომელსაც კონსილიუმზე შეხვდა, ერთგვარი შეურაცხყოფა მიაყენა თვით ავადმყოფის ლოგინთან, ნათესავთა მთელი კრებულის წინაშე. როცა, საღამოს, შარლმა ეს ამბავი გაუმჟღავნა, ემა საშინლად აღშფოთდა მისი კოლეგის საქციელით. ამან შარლს გული აუწყა, თვალცრემლიანმა ცოლს შუბლზე აკოცა, ხოლო ემა კი სირცხვილით იწვოდა. სურდა ერთი კარგად მიეტყუებოდა იგი; ადგა, დერეფანში ფანჯარა გააღო და თავი ცივ ქარს მიუშვირა, რათა დამშვიდებულიყო.

- რა საბრალო კაცია! რა საბრალო კაცია!

ჩუმად ამბობდა თავისთვის და ჩარბებს იკვნეტდა. მისი საქციელი უფრო და უფრო აღიზიანებდა ემას. რამდენადაც ასაკში შედიოდა, იმდენადვე მეტი ტლანქი ჩვევანი უჩნდებოდა; დესერტის დროს ცარიელი ბოთლების საცობებს დანით ჩლიგნიდა; ნასადილევს კბილებს ენით იწმენდა; წვნიანსაც ხრუპუნით ჭამდა; და რაკი სუქდებოდა, ისედაც წვრილი თვალები, ლოყების სისქის გამო, თითქოს კვინიხში უძვრებოდა.

ზოგჯერ ემა საკუთარი ხელით ჩაუტენიდა ხოლმე ჟილეტში სათბურის გარეთ გამოშვერილ წითელ ქობას; ჰალსტუხს გაუსწორებდა, ძალით გამოსტაცებდა ხელში გახუნებულ თათმანებს სწორედ მაშინ, როცა წამოცმას დააპირებდა. ყოველივე ამას მისი გულისთვის კი არ შვრებოდა, როგორც შარლს ეგონა, არამედ თავისთვის, საკუთარი ეგოიზმისა და ნერვული აღზნების გამო. ხანდახან წაკითხულზე ჩამოუგდებდა სიტყვას, იქნებოდა ეს რომანის რომელიმე ადგილი,

ახალი პიესა თუ მაღალი საზოგადოების ახალი ამბავი, ფელეტონში რომ იყო ხოლმე მოთავსებული, რადგან შარლი, რაც უნდა იყოს, მაინც მსმენელი იყო, რომელსაც შეეძლო გაგონება და თქმულის დადასტურება. ხომ უმუღავნებდა ხოლმე იგი გულისნადებს თავის პირფარეშს! ემა მუგუზლებსა და საათის ქანქარასაც კი გაეზაზებოდა ხოლმე.

ამასთანავე, გულის სიღრმეში რაღაცას ელოდებოდა. ვით განწირული მეზღვაური, იგი სასოწარკვეთილ თვალს ავლებდა საკუთარ გაპარტახებულ ცხოვრებას და ბურუს იან სივრცეში საიმედო თეთრ იალქანს ეძებდა. ემამ არ იცოდა, როგორი იქნებოდა ეს შემთხვევა, ეს იალქანი; რომელი ქარი მოუცურებდა მას ან რომელი ნაპირისკენ წაიყვანდა ის იალქანი; არც ის იცოდა, პატარა ნავი იქნებოდა თუ სამანძიანი ხომალდი, წუხილით დატვირთული თუ პირთამდე ნეტარებით აღვსილი. მაგრამ ყოველ დილას, გაღვიძებისას, იმედი ჰქონდა, აი დღეს გამოჩნდებაო, ყურს უგდებდა ყოველ ხმაურს, უნებურად წამოხტებოდა და უკვირდა, რომ ჯერ კიდევ არ გამოჩენილიყო; ხოლო საღამოს, მუდამ უფრო დაღვრემილი, ხვალინდელი დღის დადგომას ნატრობდა.

კვლავ გაზაფხულდა. პირველ სიცხეებისთანავე, როცა მსხლის ხეები აყვავდა, გულის ხუთვა იგრძნო.

ივლისის დადგომიდანვე თითებზე ითვლიდა, ოქტომბრამდე რამდენი კვირააო, ეგონა, მარკიზ დ'ანდერვილიე, ალბათ, კვლავ გამართავდა ბალს ვობიესარშიო, მაგრამ სექტემბერი გავიდა და არც წერილი ყოფილა, არც დარბაზობა.

ამ იმედგაპცრუების ნადვლის შემდგომ გული უწინდებურად ცარიელი დარჩა და უფერული დღეებიც ერთმანეთს გადაეხა. და მისდევდა ერთნაირ, უთვალავ დღეთა ღარს, ასე უნაყოფოდ რომ გაჭიმულიყო! სხვა არსებათა ცხოვრება, რაგინდ უგემური იყოს, რაიმე მოსალოდნელობას მაინც შეიცავს. ერთი რამ თავგადასავალი დაუსრულებელ პერიპეტებს იწვევს და, ხედავენ, გარემოც იცვლება, ხოლო მისთვის სრულიად არაფერი ხდება, ღმერთმა, ალბათ, ასე ინება! მომავალი მისთვის ბნელით აღსავსე ტალანია, რომლის გასასვლელიც მტკიცედაა დახშული.

მუსიკას თავი გაანება, რისთვის დაუკრას! ვინ მოუსმენს? მას ხომ არასოდეს შეეძლება, რომ ხავერდის მოკლესახელოიანი კაბით გამოწყობილმა, კონცერტზე, ერარის პიანინოს სპილოს ძვლის კლავიშებზე აათამაშოს თვისი მსუბუქი თითები და თავის გარშემო სიოს სისინივით იგრძნოს აღტაცებით გამოწვეული ჩურჩული, ამიტომაც საჭირო არაა ნოტების სწავლით თავის შეწუხება. აღარც თავის ნახატებისა და ნაქარგებისთვის უხვია ხელი. რისთვისდა? რისთვისდა? ქარგვა აბრაზებდა.

- ყველაფერი წავიკითხე უკვე. – ამბობდა თავისთვის.

იჯდა ბუხართან და ნაკვერჩხლებზე მაშას ავარვარებდა ან წვიმას გასცქეროდა გარეთ.

რა ნადვლიანი იყო ხოლმე კვირაობით, როცა მწუხრის ზარს ჩამოჰკრავდნენ! რაღაც გაშტერებულის ყურადღებით უსმენდა გაბზარული ზარის რეკვას. მეზობლის სახლის სახურავზე ჩამავალი მზის სხივებში ეხვეოდა ზმორებით ზურგაზნექილი კატა. დიდ შარაზე ქარი მტვრის ფარდებს მიაქანებდა. ზოგჯერაც სადღაც შორს ძაღლი

ყმოდა. ზარი კი თანაბარი დროგამოშვებით ერთხმოვან როკვას განაგრძობდა და მისი ქღარუნი შორეულ მინდვრებში იკარგებოდა. ამასობაში მლოცველნიც გამოვიდნენ, ქალები ხის გასანთლული ფეხსაცმლით, გლეხები ახალი ხალათებით, ხოლო მათ წინ ცალფეხზე მოხტუნავე თავშიშველი ბავშვები, ყველანი თავიანთ სახლებისკენ გაეშურებოდნენ, სამიკიტნოს წინ კი, ხუთი თუ ექვსი მოქალაქე, მუდამ ერთი და იგივე, დაბინდებამდე ბუშონის თამაშში იყვნენ ხოლმე გართულნი.

ზამთარი სუსხიანი იყო. ფანჯრის მინები დილაობით იყინებოდა და მათში გავლილი მუქი სინათლე ზოგჯერ მთელი დღის განმავლობაში არ იცვლებოდა. საღამოს ოთხი საათიდან საჭირო იყო ლამპრის ანთება.

კარგ ამინდში ემა ბაღში ჩადიოდა. კომბოსტოს თავებზე ცვარს ვერცხლის არშიები ამოუქარგავს, ერთიდან მეორემდე გრძელი ბრწყინვალე ძაფით გაბმული. ფრინველების ხმა არ ისმის; თითქოს ყველაფერს მიუძინიაო; ხეხილი ჩალით არის შეფუთული, ხოლო ვაზი უშველებელ ავადმყოფ გველსა ჰგავს, კედელზე ჩამოკიდებული, სადაც, თუ დააკვირდები, მრავალფეხები დაცოცავენ; ახალგაზრდა ნაძვებში, ღობის ახლოს, თაბაშირის ხუცესს, სამკუთხოვანი ქუდი რომ ხურავს და თავის ღოცვანს ჩასცქერის, მარჯვენა ფეხი მოვარდნია, სახეზედაც კი ყინვას თაბაშირი დაუფორაჯებია, თითქოს მუწუკები დაჰყრიას. მერმე კვლავ შინ ბრუნდებოდა, კარებს ჩაკეტავდა, ბუხარში ნაკვერცხალს გამოაფხიზლებდა დას მცხუნვარებით მოთენთილს მოწყენილობა უფრო მეტი სიმძიმით დააწვებოდა თავს. კარგი იქნებოდა, სამზარეულოში რომ ჩასულიყო და მსახურს გამოლაპარაკებოდა, მაგრამ რიდი აკავებდა.

ყოველ დღეს, ერთსა და იმავე დროს, სოფლის მასწავლებელი, შავი აბრეშუმის ჩაჩით, თავისი სახლის დარაბებს აღებდა, სოფლის მეველე კი, ხალათზე რომ ხმალი ეკიდა, ჩვეულებრივი დინჯი ნაბიჯით ჩაივლიდა. დილითა და საღამოთი ფოსტის ცხენები, სამ-სამი ერთად, ქუჩას გადაჭრიდნენ ტბაზე წყლის დასაღვევად. დროდადრო რომელიმე სამიკიტნოს კარი, გაღებისას, პატარა ზარს ააწკარუნებდა, ხოლო, თუ ქარი იყო, მაშინ თითბრის იმ პატარა ტაშტების ჩხაკუნიც ისმოდა, სადალაქოს კარზე რომ აბრის მაგიერ იყო ჩამოკიდებული. სადალაქოს სხვა მოკაზმულობაც ჰქონდა: მოდების ძველი გრაფიურა, შიგნიდან რომ ფანჯრის მინაზე იყო აკრული, და სანთლის ბიუსტი ქალისა, რომელსაც ყვითელი ფერის თმა ჰქონდა. ისიც, დალაქიც ჩიოდა მუშაობის სიმცირეს, თავის დაღუპულ მომავალს; ნატრობდა სადალაქოს გახსნას რომელიმე დიდ ქალაქში, მაგარალითად, რუანში, ნავსადგურში, თეატრის ახლოს; მთელი დღე მერიასა და ეკლესიას შორის დასეირნობდა მოწყენილი და მუშტარს ელოდებოდა. როდესაც კი მადამ ბოვარი გადაიხედავდა, მუდამ იქ ხედავდა, ვით თავის პოსტზე მდგომ გუშავს, ყურზეჩამოხილული ბერძნული ფესითა და ლასტინგის პიჯაკით.

ზოგჯერაც, ნაშუადღევს, დარბაზის ფანჯრებთან ვინმე გამოჩნდებოდა, მზითდამწვარი, შავქილვაშიანი, რომელიც ნელა და ფართოდ გაიღიმებდა და თეთრ კბილებს გამოაჩენდა. იმწამსვე ვალსი დაიწვებოდა და ორჯანის თავზე, პაწია სალონში, თითის ტოლა მოცეკვავენი ფარდისფერთავსაკრავიანი ქალები, უაკეტიანი

ტიროლელები, შავსამოსიანი მაიმუნები, მოკლეშარვლიანი ვაჟები დაიწყებდნენ დაუსრულებელ ტრიალს სავარძლების, კანაპეებისა და დაკიდებული ლამპრების გარშემო და მათი აჩრდილები მეორდებოდნენ სარკის ნამტვრევში, მოოქრულ ქაღალდში რომ იყო ჩასმული. კაცი ორღანის სახელურს ატრიალებდა და თანაც მარჯვნივ და მარცხნივ ფანჯრებისაკენ იცქირებოდა. დროდადრო ქუჩის ბოძს გრძლად მიატყეპებდა ჭვარტლისფერ ნაფურთხსა და მუხლზე თავის საკრავს აიფარებდა, რომლის ხმელი ტყავიც მხარს უდლიდა. და კოლოფის ვარდისფერი ტაფტის პაწია ფარდიდან, სპილენძის მოხარატებული ფირფიტით რომ იყო დამაგრებული, ზუზუნით ისმოდა მუსიკის ხმაები ხან ნაღვლიანი და ნელი, ხანაც მხიარული და აჩქარებული. ეს იყო ისეთი არიები, რომლებსაც ბევრგან უკრავენ, თეატრებში, სალონებში, რომელთა ხმაზედაც ცეკვავენ ჭაღებით გაბრდლიალებულ დარბაზებში; ეს იყო მაღალი საზოგადოების გამოხმობა ემას ყურამდე მოღწეკული. დაუსრულებელი სარაბანდები რიალობდა მის თავში და, ვით ბაიადერი მოხატულ ნოხზე, ფიქრი მისი გასდევდა ამ ხმებს, ოცნებიდან ოცნებაზე, წუხილიდან წუხილზე ქანაობდა. დამკვრელი თავის ქუდში მოაგროვებდა მოწყალებას, კროლოფს ლურჯი შალის ძველ საბანს დააფარებდა, ზურგზე მოიკიდებდა და მძიმე ნაბიჯით გაუდგებოდა თავის გზას. ემა თვალს გაადევნებდა.

მაგრამ ყველაზე უფრო აუტანელი მისთვის იჯრობის საათები იყო იმ პატარა სასადილოში პირველ სართულზე, სადაც ღუმელი ხრჩოლაავდა, კარი ჭრიალებდა, კედლები ნესტიანი, ხოლო იატაკი სველი იყო, თითქოს ცხოვრების მთელი სიმწარე ხონხით მიურთმევეითაო; მოხარშული ხორცის ოხშივარის დანახვაზე მისი სულის სიდრმიდან ზიზღის ბოლქვები დაიძრებოდა. შარლი ზანტად მიირთმევედა, ემა კი თხილს აკნატუნებდა, ან უკეთ, იდაყვდაყრდნობილი, გასანთლულ სუფრაზე დანის წვერით გასართობად ხაზვას შეუდგებოდა.

ოჯახს ახლა სრულიად გაანება თავი და, როცა ბოვარის დედა მარხვაში რამდენიმე დღით ესტუმრა ტოსტს, ამ ცვლილებით მეტად გაკვირვებული დარჩა. ემა, რომელიც ოდესმე ასე მზრუნველი და ჭირვეული იყო ჩაცმა-დახურვაში, ახლა მთელი დღეების განმავლობაში ჩაუცმელი დაიარებოდა, ბამბის ნაცრისფერ წინდებს ატარებდა, სახლს შანდლით ინათებდა, განუწყვეტლივ იმეორებდა: რადგან მდიდრები არა ვართ, მომჭირნედ უნდა ვიცხოვროთო, და თანაც დაუმატებდა, მეტად კმაყოფილი, ძალზე ბედნიერი ვარ, ტოსტში ცხოვრება ძლიერ მომწონსო და სხვა ასეთები. ამაზე დედამთილი ხმას არ იღებდა.

გარდა ამისა, ემას უკვე აღარ ჰქონდა სურვილი მის რჩაევას მიჰყოლოდა; ერთხელ, ბოვარის დედამ სიტყვა იმაზე ჩამოაგდო, რომ პატრონები ვალდებულნი არიან თვალყური ადევნონ თავიანთ მსახურთა კეთილმორწმუნეობასო, რაზედაც ემამ ისეთი ბღვერითა და ცივი ღიმილით უპასუხა, რომ დედაბერს ამაზე კვლავ კრინტი აღარ დაუძრავს.

ემა აბეზარი და ჭირვეული შეიქნა. თავისთვის განსაკუთრებულ საჭმელებს შეუკვეთავდა, ხოლო იჯრობისას პირს ზედაც არ დააკარებდა, ერთ დღეს რომ მხოლოდ შუმი რძით იკვებებოდა, მორე დღეს მარტო ჩაის სვამდა დაუსრულებლად, ხშირად გამუდმებით შინ იჯდა, მერე სული შეეხუთებოდა, ფანჯრებს დააღებდა, მსუბუქ ტანისამოსს ჩაიცვამდა. ზოგჯერ რომ მსახურს გვარიანად გაჯორავდა,

მერე საჩუქრებით აავსებდა და მეზობლებისას გასართობად გაუშვებდა; ერთ მშვენიერ დღეს მთელ ვერცხლის ფულს, რაც კი ქისაში მოეპოვებოდა, სულ მათხოვრებს უწყალობებდა, თუმცა შემბრაღი არ იყო, არც სხვისი გაჭირვების ადვილი გამზიარებელი, როგორც გლეხობიდან წარმომდგართა უმეტესობა, რომელსაც გულში რაღაც უძევს მამა-პაპათა დაკოჲრებული ხელების სისასტიკისა.

თებერვლის ბოლო რიცხვებში პაპა რუმ, თავისი განკურნების მოსაგონარად, ერთი საუცხოო დედალი ინდაური მიჰგვარა სიძეს და სამ დღეს მასთან სტუმრად იყო. რაკი შარლი ავადმყოფებს დასტრიალებდა, მოხუცმა იმდენი თამბაქო სწია, ბუხარი ნაფურთხით ისე მოჩითა, თანაც იმდენი ილაყბა თავის მეურნეობის ხბოების, ძროხების, ფრინველებისა და მუნიციპალურ საბჭოს შესახებ, რომ როცა წავიდა, ემამ იტსეთი კმაყოფილოებით მიაკეტა კარი, რომ თვითონაც გაუკვირდა; თუმცა ახლა იგი როდიღა მალავდა თავის ზიზღს საგნებისა და ადამიანებისადმი; ზოგჯერ მეტად უცნაურ აზრებს გამოთქვამდა ხოლმე: აბაგებდა იმას, რასაც აქებდნენ და, პირიქით, ქებით იხსენიებდა მწიკვლიანსა და უზნეოს, რაც ქმარს ერთობ აცვიფრებდა.

ნუთუ ეს არარაობა მუდამ ასე გაგრძელდება? ნუთუ ამას ვერასოდეს თავს ვერ დაადწევს? განა იგი იმათზე ნაკლებია, ვინც ბედნიერად ცხოვრობს! ვობიესარში ნახა ისეთი ჰერცოგინები, რომელნიც მასზე უკეთესი არც ტანადობით იყვნენ და არც მოქცევით; ამიტომ ასეთ უსამართლობას ღმერთს აყვედრიდა, ტირილით კედლებს თავს ახლიდა. შურდა იმათი ბედი, ვინც მღელვარე ცხოვრებას ატარებდა, ვინც ნიღაბაფარებული მთელი ღამეების განმავლობაში თავდავიწყებით ეძლეოდა იმ საძრახის ტკობას, რომელიც მისთვის უცნობი იყო და რომელსაც გიჟური სიამე უნდა მიენიჭებინა.

ხშირად ფითრდებოდა ხოლმე, გულის ფრიალი დასჩემდა. შარლმა ვალერიანის წვეთები და ქაფურის აბაზანები გამოუწერა, მაგრამ დახმარების ყოველი ცდა უფრო და უფრო აღიზიანებდა.

ზოგჯერ, სიცხიანივით დაუსრულებლად ღაპარაკობდა, ხოლო შემდეგ უეცრად გარინდებოდა, არც ხმას იღებდა, აღარც იძვროდა. მისი გამომფხიზლებელი მაშინ ოდეკოლონი იყო, მთელი ფლაკონი უნდა დაესხა მკლავებზე.

რაკი განუწყვეტლად ტოსტში ცხოვრებას უჩიოდა, შარლს ეგონა მისი ავადმყოფობის მიზეზი რაღაც ადგილობრივი პირობებში უნდა იყოსო, და სერიოზულად ფიქრობდა სხვაგან გადასვლას.

შემდეგ ემამ ძმრის სმა დაიწყო, დამამტლევებსო; მშრალი ხველება დააწყებინა და მადაც სრულიად დაეკარგა.

როგორ უმძიმდა შარლს ტოსტის მიტოვება მის შემდგომ, რაც ოთხი წელიწადი უკვე გაატარა იქ და მისი მდგომარეობაც ის იყო მტკიცდებოდა. მაგრამ მეტი გზა არ იყო! რუანს წაიყვანა, რათა თავისი ძველი პროფესორისათვის ეჩვენებინა. ნერვების ავადობა აღმოაჩნდა: საჭირო იყო ჰავის გამოცვლა.

შარლი აქეთ-იქით ეცა, შეიტყო რომ ნევმატელის ოლქში არის ერთ-ერთი პატარა დაბა – იონვილ-ლ'აბეი, რომლის ექიმსაც, ერთს პოლონელ ემიგრანტს, ადვილი გაეთავისუფლებინა. შარლმა იქაურ მეაფთიაქეს მისწერა, შეატყობინა მოსახლეობის რაოდენობა, რა მანძილით იყო დაშორებული ყველაზე უფრო ახლობელი საექიმო

პუნქტი, რა შემოსავალი ჰქონდა წინანდელ ექიმსა და სხვ. რაკი პასუხი დამაკმაყოფილებელი გამოდგა, გადაწყვიტა გაზაფხულზე უთუოდ გადასულიყო, უკეთუ ემას ჯანმრთელობა არ გაუმჯობესდებოდა. ერთხელ, როცა ემა გადასვლის მოლოდინში კარადას ალაგებდა, ხელში რაღაც ეჩხვლიტა; თურმე ქორწინების თაიგულის მავთული იყო. ფორთოხლის ყვავილთა კოკრები მტვერს დაეყვითლებინა, ვერცხლისარშიიანი სატინის ლენტებს ნაპირები დასჩეჩოდა, აიღო და ბუხარში შეაგდო. თაიგული ჩაღასავით აბრიალდა. შემდეგ წითელი ბუჩქივით აიბურცა ნაცარში და ნელინელ დაიფერფლა. ემა დააცქერდა. მუყაო სკდებოდა და ტკაცუნობდა, მავთული იგრიხებოდა, ვარაყი ლხვებოდა; ყვავილთა ქაღალდის ფურცლები, დამანჭული და მთრთოლვარე, ვით შავი პეპლები, თუჯის ფირფიტას შეფრთხილებდნენ და საკვამურისაკენ მიფრინავდნენ. მარტში, როცა ტოსტიდან წავიდნენ, მადამ ბოვარი ფეხმძიმე იყო.

ნაწილი მეორე

I

იონვილ-ლ'აბეი (ასე დაურქმევიათ კაპუცინების სააბატოს გამო, რომლის ნანგრევებიც კი აღარ დარჩენილა) ერთი პატარა დაბაა რუანიდან რვა ლიეს მანძილზე, აბევილსა და ბოვეს შორის; იგი ჭალაში მდებარეობს, რომელსაც რწყავს რიელი, პატარა მდინარე, ანდელს რომ ერთვის; ეს პატარა მდინარე შესართავთან სამ წისქვილს აბრუნებს, შიგ კალმახი იცის, ბავშვები რომ კვირაობით გასართობად ანკესით იჭერენ.

ლაბუასიერის დიდ გზას უნდა გადაუხვიო, მიჰყვე ვაკე ზეგანსა და ლეს დაღმართს დაეკიდო, საიდანაც მთელი ჭალა მოჩანს. მდინარე, რომელიც ჭალაში მოედინება, ორ სხვადასხვა სახის მკაფიო ნაწილად ჰყოფს მას: მთელი მარცხენა ნაპირი მინდვრებს უკავია, მარჯვენა კი – სახნავს. მინდორი მოქცეულია დაბალ გორაკებს შუა, რომელთა გადაღმაც იგი ბრეს საძოვრებს უერთდება; აღმოსავლეთის მხრით კი ეს ვაკე ოდნავ მაღლდება, განიერდება და, სანამდეც თვალი მიაღწევს, სულ ხორბლის ქერა ყანებითაა დაფენილი. ბალახოვან კალაპოტში მოქცეული მდინარე თავისი თეთრი ზოლით ერთმანეთს აშორებს მინდვრებსა და ხნულების მწვანეს, ასე რომ, მთელი ეს კუთხე ვეება გაშლილ წამოსასხამს ჰგავს, რომელსაც ვერცხლიმკედით მოქარგული მწვანე ხავერდის საყელო ამშვენებს.

ჰორიზონტზე, როცა უახლოვდები, თვალწინ არგელის მუხნარი და სენ-ჟანის მთების ფერდობები იშლება, თავიდან ბოლომდე რომ წითელი, უსწორმასწორო ხაზებითაა დაღარული, - ეს წვიმების კვალია, ხოლო ის აგურის ფერი კი, მთის სირუხე რომ წმინდა ძაფივით დაუქსელავს, რკინოვანი წყაროების ნამუშევარია, იმ მიდამოებში რომ უხვად გადმოსჩქეფს.

ეს არის ნორმანდიის, პიკარდიისა და ილ-დე-ფრანსის შესართავი, ნარევი კუთხე, სადაც ენას თავისებური კილო აკლია, პეიზაჟს კი – დამახასიათებელი იერი. აქ აკეთებენ მთელ ოლქში ყველაზე უცუდეს

ნეემატელურ ყველს, ხოლო მეორე მხრით, მეურნეობა აქ დიდ ხარჯს მოითხოვს, რადგან საჭიროა დიდძალი სასუქი ქვიშიანი და რიყიანი ნიადაგის გასანოყიერებლად.

1835 წლამდე იონვილს ხეირიანი გზა არ ჰქონდა, მაგრამ დაახლოებით ამ ხანებში გაიყვანეს სასოფლო შარა, აბევილის გზას რომ ამიენისას უერთებს, და ზოგჯერაც ამ გზით სარგებლობენ რუანიდან ფლანდრიაში მიმავალი ურმები. მიუხედავად მიმოსვლისა და აღებმიცემობის ამ ახალი საშუალებისა, იონვილ-ლ'აბეი მაინც ჩამორჩენილია. იმის მაგიერ, რომ მემინდერეობა გააუმჯობესოს, მოსახლეობა დაუინებით მისდევს ბალახის თესვას, თუმცა იგი ხელსაყრელი არ არის და უქნარა დაბაც ნოყიერ ჭაღას პირს არიდებს და მდინარის ნაპირებისაკენ მიიწევს. შორიდან რომ შეხედო, იგი მთლად მდინარის პირზეა გაწოლილი, ვით დასარწყულებლად მორეკილი ნახირი.

მადლობის ძირას, ხიდს გაღმა, იწყება ახალგაზრდა ვერხვებით ნაპირებშემორგული გზატკეცილი, რომელიც პირდაპირ დაბაში შედის. ეზოები ცოცხალი ღობითაა შეკავებული და სავსეა სხვადასხვა ნამშრალით, ფარდულებით, მარნებით, საწნეხლებით, რომლებიც დაჩრდილულია ხეებით, გარშემო რომ კიბეები, სარები და ცელები მიუყუდებიან. ისლის სახურავები, ვით თვალზე ჩამოფხატული ფაფახი, თითქმის მესამედზე ფარავს დაბალ ფანჯრებს, რომელთა სქელი, გამოზნექილი მინების ბოთლის ძროებივითაა ბუმტუკებით მოჩითული. კირით შეფეთქილ კედელთა გასწვრივ გადაჯვარედინებული შავი კოჭებია დატანპებული; აქა-იქ მსხლის მჭლე ხეები ხარობს; ქვედა სართულში კარებს სატრიალო ბარიერი აქვს, რათა ოთახი დაცულ იქნეს წიწილებისაგან, სიდრში დამპალი პურის ფინჩების საკენკად რომ სახლებს ეტანებიან; ცოტა იქით ეზოები ვიწროვდება. მოსახლეობა უფრო შეჯგუფულია, ცოცხალი ღობეები აღარ ჩანს; ერთ ფანჯარასთან ჯოხზე წამოგებული გვიმრის კონა ირხევა; აქ სამჭედლოა, იქით კი – ურმის სახელოსნო, სადაც ორი თუ სამი ახალი ურემია ქუჩაში გახიდული. შემდეგ, ხეებში გამოჩანს ერთი თეთრი სახლი, წინ მრგვალი მდელი, მდელის ტუნზე თითმიდებული ამურის ქანდაკება ამშვენებს; წინ, კარის ორივე მხარეს, თუჯის თითო ლარნაკია; კარებზე ლითონის დერბიანი ფირფიტები ბრწყინავს; ეს ნოტარიუსის სახლია, და ულამაზესიც მთელ ამ მხარეში.

ეკლესია ქუჩის მეორე მხარეზეა, ოციოდე ნაბიჯს იქით, მოედნის ახლოს, მის გარშემო პატარა, დაბალი ყორით შემოზღუდული სასაფლაო ისე გაჭედილია საფლაგებით, რომ მიწაში პირამდე დაფლული ძველი ქვები ერთ მთლიან ქვის იატაკს ქმნის, სადაც ხალხს თავისთავად გამოუყვანია სწორი და მწვანე ოთხკუთხედეები. ეკლესია შარლ X მეფობის უკანასკნელ წლებში იქნა განახლებული. ხის გუმბათი ლპობაში შესულა და, აქა-იქ, ლურჯ ცხენზე შავი ნახვრეტები ჩანს. კარიბჭის თავზე, სადაც ორდანი უნდა იდგეს, ქორთა მამაკაცებისათვის, ხვეული კიბით, ფეხქვეშ რომ ჭრაჭუნებს. უფერული მინებიდან შემოსული დღის სინათლე მწკრივებად განლაგებულ სკამებს აღმაცერად ანათებს; აქა-იქ სკამების ზურგი ჭილობითაა ამოქსოვილი, რომელზედაც მიკრულია მსხვილი ასოებით მინაწერი: “ბ. მავანის სკამი”. უფრო მოშორებით, იქ, სადაც გასასვლელი ვიწროვდება, სააღსარებოს პირდაპირ, ღვთისმშობლის

ქანდაკებაა სატინისკაბიანი, თავზე ვერცხლის ვარსკვლავებით მოქარგული ლენჩაქი ახურავს, ხოლო ლოყები სანდვიჩის კუნძულის კერპივით აქვთ შეწითლებული; და ბოლოს, პერსპექტივს ზღედავს შინაგან საქმეთა მინისტრის მიერ შეწირული წმ. ოჯახის ხატი, საკურთხევლის ზემოთ რომ ოთხ შანდალს შუა აღმართულა. ფიჭვის ხისგან ნაკეთები კლიროსი კი შეუღებავია. მარტო ბაზარს, ესე იგი კრამიტიან სახურავს, ოციოდე ბოძზე რომ არის დაყრდნობილი, იონვილის დიდი მოედნის თითქმის ნახევარი უჭირავს. მერია, რომელიც პარიზელი ხუროთმოძღვრის ნახაზების მიხედვითაა ნაგები, ბერძნული ტაძრისებური შენობაა და მეაფთიაქის სახლთან ერთად კუთხეს ქმნის. ქვემო სართულს სამი იონური სტილის სვეტი ამშვენებს, ზემოს კი – მრავალთაღოვანი ტალანი, შენობის გუმბათზე გალური მამალია, რომელსაც ცალ ფეხში ქარტია უჭირავს, მეორეში კი – სასწორ-სამართალი.

მაგრამ რაც ყველაზე უფრო თვალს იტაცებს, ესაა ბ-ნ ჰომეს აფთიაქი “ოქროს ლომის” სასტუმროს პირდაპირ! განსაკუთრებით სადამოს, როცა აფთიაქის კანდელი ანთებულია და მინის ორი ბუშტი, წითელი და მწვანე, წინამოს რომ ამშვენებს, მიწაზე შორს ისვრის ფერადოვან შუქს. მაშინ ამ სინათლეში, თითქოს ბენგალის ჩირადანია გაველებულიო, ოდნავ გამოჩანს აჩრდილი თავის მაღალ საწერ მაგიდას დაყრდნობილი მეაფთიაქისა. მისი სახლი, თავიდან ბოლომდე, აჭრელებულია ინგლისური შრიფტის, რონდოს თუ ნაბეჭდი ასოების პლაკატებით; “ვიშის, ელცის, ბარეუს წყალი, სასაქმებელი, რასპაილის აბები, არაბული რაჰათი, დარსეს კვერები, რენიოს მაღამო, სახვევი, აბაზანები, მარგებელი შოკოლადი” და სხვ. აბრას, რომელსაც შენობის მთელი წინამო უკავია, ოქროს ვარაყით აწერია: “ჰომე, მეაფთიაქე”. შემდეგ, თვით აფთიაქის სიღრმეში, დიდი სასწორის უკან, ზედ დახლზე რომ არის დამაგრებული, დამინული კარის ერთ ნახევარზე აწერია: “ლაბორატორია”, მეორეზე კი, დაახლოებით შუა ადგილას, ოქროს ასოებით შავ არეზე კიდევ ერთხელ მეორდება “ჰომე”. ამას გარდა, სანახავი არა არის რა იონვილში. ქუჩა (ერთადერთი), რომელიც თოფის სასროლზე გრძელდება და გაშენებულია ზედ რამდენიმე დუქანი, გზის მოსახვევში ერთბაშად თავდება. იგი რომ მხარმარჯვნივ დატოვო და სენ-ჟანის ბორცვს შემოუარო, სულ მაღე სასაფლაოს მიადგები.

ხოლერობის დროს, მის გასაფართოებლად გალავნის ერთი ნაწილი დაანგრეს და მეზობლადაც სამი აკრი მიწა იყიდეს, მაგრამ ეს ახალი ნაწილი თითქმის გამოუყენებელია, ხოლო საფლავეები კი ძველებურად კვლავ კარებთანაა შეჯგუფებული. სასაფლაოს მცველმა, რომელიც ამავე დროს მესაფლავეცაა და მნათეც (მკვდრებისგან რომ ამრიგად ორმაგ ხეირს ნახულობს), ცარიელი მიწით ისარგებლა და იქ კარტოფილი დათესა. გარნა, წლითი-წლობით მისი მცირე ნაკვეთი ვიწროვდება და, როცა რაიმე ეპიდემია ჩნდება, არ იცის, გაიხაროს მომეტებული სიკვდილიანობის გამო, თუ იწუხოს.

- თქვენ მკვდრებით იკვებებით, ლესტიბუდუა! – უთხრა ერთხელ ბ-ნმა მღვდელმა.

ამ შავბნელმა სიტყვამ იგი ჩააფიქრა და რამდენიმე ხნით კიდევ შეაყენა, მაგრამ დღეს კვლავ განაგრძობს თავისი ტუბერკულების

მოვლასა და დამაჯერებლად ამტკიცებს, თითქოს მცენარე თავისთავად ამოდის.

იმ ამბების შემდგომ, რომლებიც აქ იქნება მოთხრობილი, იონვილში არავითარი საგულისხმო ცვლილება არ მომხდარა. რკინის სამფეროვანი დროშა კვლავინდებურად ტრიალებს სამრეკლოზე; საწვრილმანო სავაჭრო ისევ აფრიალებს ქარში ორ ნაჭერს; ჩანასახები და თეთრი აბედის კონები თანდათან ღებება მღვრიე სპირტში, ხოლო სამიკიტნოს ჭიშკრის თავზე მოვარაყებული ბებერი ლომი, წვიმებს რომ ძალზე გაუხუნებია, ძველებურად უჩვენებს გამგელეთ პუდელივით ხუჭუჭა ბალანს.

იმ საღამოს, როცა ცოლ-ქმარი ბოვარი იონვილს უნდა მისულიყო, ამ სამიკიტნოს პატრონი ქვრივი მადამ ლეფრანსუა დიდ გაწამაწიაში იყო, სულ ოფლში იწურებოდა. დაბაში ბაზრობის წინაღვე იყო. ხორცი წინდაწინ უნდა დაჭრილიყო. ქათმები დაპუტულიყო, სუპი და ყავაც მომზადებულიყო. გარდა ამისა, გასაკეთებელი იყო თავისი პანსიონერების იჯრაც, ექიმის, მისი ცოლისა და მსახურის ვახშამიც. საბილიარდოში სიცილ-ხარხარი ისმოდა; პატარა სასადილოში სამი მეწისქვილე არაყს მოითხოვდა; ცეცხლი გიზგიზებდა, მუგუზალი ტკაცუნობდა, სამზარეულოს გრძელ მაგიდაზე კი, ცხვრის ხორცის უმ ნაჭერთა შორის, გორებად დამდგარიყო ერთმანეთზე შედგმული თუფშები, რომლებიც იმ ფიცრის რყევაზე ირხეოდა, სადაც მუაუნას სისნიდნენ. ეზოში ისმოდა ტკვარცალი შინაურ ფრინველთა, მსახური რომ დასაკლავად დასდევდა. ერთი კაცი, მწვანე ტყავის ფოსტლებში ფეხწაყრილი, ოდნავ ჩოფურა და ხავერდისჩაჩიანი, რასაც ოქრომკედის ფონი ამშვენებდა, ბუხარზე ზურგს იფიცებდა. მისი სახე მხოლოდ თვითკმაყოფილებას გამოსატავდა და ცხოვრებასაც თითქმის ისეთი დამშვიდებული უცქერდა, როგორც ის იაღონი, მის თავს ზემოთ რომ ტირიფის ზნულს გაღიაში მჯდომი ეკიდა: ეს კაცი მეაფთიაქე იყო.

- არტემიზ, - იძახდა სამიკიტნოს პატრონი ქალი, - ფიჩხი დაამტვრიე, სურები აავსე, არაყი მოიტა, აბა ჩქარა! ის მაინც ვიცოდე, დესერტად რა მივართვა სტუმრებს, რომლებსაც შენ ელოდები! დმერთო მოწყალეო! მეურმეებმა ისევ ასტეხეს ღრიანცელი საბილიარდოში! მათი ურმებიც შიგ ჭიშკარშია გახიდული! “მერცხალმა” შეიძლება სულ დაღეწოს იგი შემოსვლისას! პოლეტს დაუძახე, სადმე სხვაგან დააყენოს!.. გაგონილა, ბ. ჰომე, დიდიდან მოკიდებული, მგონი, თხუთმეტი ხელი ითამაშეს და რვა დოქი სიდრი დალიეს!.. ვიცი, ბილიარდის საპირეს დამიხევენ, - განაგრძობდა იგი და შორიდან გასცქეროდა მათ, ქაფქირით ხელში.

- დიდი არა მოხდება რა, - მიუგო ბ. ჰომემ, - ახალს იყიდი.

- ახალი ბილიარდი! - წამოიძახა ქვრივმა.

- ეგ ხომ სულ აღარ ვარგა, მადამ ლეფრანსუა; ვიმეორებ, საკუთარ თავს აყენებთ-მეთქი ზარალს! დიდ ზარალს აყენებთ! მერმე კიდევ, ახლანდელ მოთამაშეებს ვიწრო ლუზები და მძიმე კიები მოსწონთ. ბილს უკვე აღარ თამაშობენ; მთლად გამოიცვალა ყველაფერი! დროს უნდა მისდიო! აბა, ერთი ტელიეს შეხე...

ღიასახლისი ბრაზით მთლად წამოჭარხლდა. მეაფთიაქემ დაურთო:

- რაც გინდა თქვი, და მისი ბილიარდი უფრო კოხტაა; ვისმე რომ ფიქრად მოუვიდეს და პატრიოტული თამაში გამართოს პოლონეთის ან წყალდიდობით დაზარალებული ლიონის სასარგებლოდ...

- ჩვენ იმისთანა კოტრების როდი გვეშინია, როგორც შენი ტელიე ბრძანდება! – გააწყვეტინა დიასახლისმა და მხრები აიჩეჩა, - მოიცა, მოიცა, ბ. ჰომე, სანამ “ოქროს ლომი” ცოცხალია, მუშტარიც არ დაგვაკლდება. ქვაცა გვაქვს და კაკალიც! აი ნახავ, ერთ მშვენიერ დილას “ფრანგულ კაფეს” დალუქულს და მის დარაბებზედაც ლამაზ განცხადებას. ბილიარდი გამოვცვალო, - განაგრძობდა იგი თავისთვის ლაპარაკს, - ის ბილიარდი, რომელზედაც ასე მოხდენილად მიწყვიტა ხოლმე სარეცხი და რომელზედაც ნადირობისას ექვსი კაცი დამიწყვინია ერთად!... ეს ზანტი ჰივერიც რომ იგვიანებს!
- მის მოსვლას გინდათ ალოდინოთ თქვენი პანსიონერები და მანამდე არაფერი აჭამოთ? – ჰკითხა მეთაფთიაქემ.
- ვალოდინო? ბ. ბინე კი? დაჰკრავს თუ არა ექვსი საათი, იგიც შემოდგამს ფეხს, ვინაიდან მისებრ წესიერი ქვეყანას არ მოსჩვენებია. მისთვის აუცილებლად მუდამ უნდა იქნეს ადგილი პატარა სასადილოში! თავს მოიკლავს და სხვა ოთახში არ დაჯდება! მერე რა აზიზი მჭამელია! ან სიდრს როგორ აჭაშნიკებს! აბა, ბ. ლეონს კი არა ჰგავს; იგი ზოგჯერ შვიდ საათზე მოდის და რვის ნახევარზედაც. არც კი უყურებს, რას აჭმევენ, რა მშვენიერი ყმაწვილია! ერთ მაღალ სიტყვასაც არ დასძრავს.
- ხომ იცით, დიდი განსხვავებაა კარგად აღზრდილ ადამიანსა და კარაბინერად ნამყოფს, გადასახადთა ამკრეფს შორის.

საათმა ექვსი დაჰკრა. შემოვიდა ბინე.

გამხდარ სხეულზე ლურჯი სერთუკი ისე ადგა, თითქოს ჰკიდიო; თავს ტყავის კასკეტი ეხურა, მისი ყურთასაფარველი კეფაზე ზონრით შეეკრა, წინაფრა აწეულიყო და იქიდან მელოტი შუბლი უჩანდა, ჩაქნის ტარებას რომ ნაჭყლეტი კვალი დაეტოვებინა. შავი მაუდის ჟილეტს ატარებდა, ნაქსოვ ჰალსტუხსა და რუხ შარვალს, მუდამ გაკრიალებულ წადებს სიმეტრიულად აჩნდა ცერების ამონაბურცავი. ქერა წვერი ყვაველთა კვალის ბორდიურით მოსდებოდა მის მოგრძო, უფერულ სახეს; თვალები წვრილი ჰქონდა, ცხვირი – კეხიანი. ბანქოს ყოველგვარ თამაშში ძლიერს, კარგ მონადირესა და კარგი ხელის მქონეს შინ სახარატო დაზგა ჰქონდა და ხელსახოცების საჭერი რგოლების კეთებით თავს ირთობდა; მთელი სახლი სავსე იყო ამ რგოლებით, რომელთა გამოხარატებაშიც ხელოვანის გულმოდგინებასა და ბურჟუას ეგოისტურ ჟინს იჩენდა.

იგი პატარა სასადილოსკენ გაემართა, მაგრამ საჭირო იყო ჯერ ის სამი მეწისქვილე გაეყვანათ იქიდან; მთელი იმ ხნის განმავლობაში, სანამ სუფრას გაუშლიდნენ, ბინე უხმოდ იდგა თავის ადგილას, ღუმელის წინ; შემდეგ მიბრუნდა, კარი მიხურა და, ჩვეულებისამებრ, კასკეტი მოიხადა.

- ეგ ქათინაურებით ენას არ გაიცვეთს, ნუ გეშინია! – თქვა მეთაფთიაქემ, როცა იგი და დიასახლისი კვლავ მარტონი დარჩნენ.
- ამაზე უფრო მოლაპარაკე არასოდეს არ ყოფილა, - მიუგო დიასახლისმა, - ამ წასულ კვირას, ფართლის ორი ვაჭარი გვეწვია, ოხუნჯი, მხიარული ბიჭები იყვნენ; მთელი სადამო სულ ანეკდოტებს მიაძობდნენ, სიცილით კინადამ მოგაკვდი: ეგ კი თევზივით იყო გალუგებული, კრინტიც არ დაუძრავს.

- დიახ, - მიუგო მეაფთიაქემ, - არც ოცნების უნარი აქვს, არც ოხუნჯობა იცის, არც არაფერი ისეთი, რაც მაღალი საზოგადოების კაცს ახასიათებს.
- თუმცა, ამბობენ, ნიჭი არ აკლიაო. – შეუბრუნა სიტყვა დიასახლისმა.
- ნიჭი? – მიახალა ბ. ჰომემ, მას? ნიჭი? თავის ხელობაში შესაძლებელია. – ცოტა დამწვიდებით დაუმატა და კვლავ დაიწყო:
- აჰ, ვთქვათ, დიდი ვაჭარი, იურისკონსულტი, ექიმი თუ მეაფთიაქე რომ ისე იყოს თავის საქმეებში გართული, რომ უცნაური და უკარებელი გახდეს, ეს მესმის! ამისი მაგალითები ისტორიამ იცის! ისინი რაიმეზე მაინც ფიქრობენ. აი, მაგალითად, მე რამდენჯერ დამმართნია, რომ რეცეპტის დასაწერად კალამი მაგიდაზე მიძებნია, იგი კი თურმე ყურს უკან მქონდა გაჩრილი!

ამასობაში მადამ ლეფრანსუა კარს მიღვა, დავინახო, მოდის თუ არა “მერცხალიო” და უეცრად შეკრთა. ვიღაც შავადჩაცმული სამზარეულოში შეამოვიდა. ბინდბუნდში კიდევ გაარჩევიდი მის დაუღაჟა სახესა და ათლეტურ აგებულებას.

- რას ინებებდით, ბ. მოძღვარო? – შეეკითხა დიასახლისი და ბუხრიდან თითბრის ერთ-ერთი შანდალი ჩამოიღო, გამირზე რომ სვეტბივით იყო გამწკრივებული, - იქნებ რასმე მიირთმევდით? ტკბილნახადს ან ჭიქა ღვინოს?

მღვდელმა მეტად თავაზიანად იუარა. იგი თავისი ქოლგის წასადებად მოვიდა, ამას წინათ რომ ეჩნემონის მონასტერში დარჩენოდა, და მადამ ლეფრანსუას სთხოვა, ამ საღამოსვე საეკლესიო სახლში გამომიგზავნე როგორმეო, თვითონ კი ეკლესიაში გაემშურა, სადაც უკვე მწუხრისას რეკავდნენ.

როცა მისი ფეხის ხმა მიწყდა, მეაფთიაქემ კვლავ ენა აიღვა და მღვდლის საქციელი საძრახისად მიიჩნია. მღვდლის მიერ ერთ ყლავ ღვინოზე უარის თქმა საშინელ ფარისევლობად ეჩვენა; ყველა მღვდელი ფარულად ღოთობს და იმ დროების დაბრუნებას ნატრულობს, როცა ეკლესიას მეათედი ეძლეოდაო.

დიასახლისი მღვდელს გამოექომაგა:

- ეგ მღვდელი თქვენისთანას ოთხს შეჰკრავს. შარშან ჩვენს ბიჭებს ჩალის აკონვაში შველოდა, ერთბაშად ექვს-ექვს კონას იღებდა, ძალიან ღონიერი ვინმეა!
- ვაშა! – წამოიძახა მეაფთიაქემ, - ახლა ინებე და მაგისტანა გოლიათს ჩვენი ქალიშვილები გაუგზავნე საადსარებოდ! მე რომ მთავრობა ვიყო, თვეში ერთხელ სისხლს გაუღებდი ყველა მღვდელს. დიახ, მადამ ლეფრანსუა. ყოველ თვე ერთი კაი გაღება სისხლისა, პოლიციის ინტერესებისა და კეთილზნეობის თვალსაზრისით!
- გაჩუმდით, ბ. ჰომე! თქვენ ურჯულო ხართ! სარწმუნოება არ გაგაჩნიათ!

მეაფთიაქემ მიუგო:

- მე მაქვს სარწმუნოება, ჩემი სარწმუნოება, და უფრო მეტიც, ვიდრე სხვებს, მთელი მათი პირმითნეობითა და ჯამბაზობით. პირიქით, მე მიყვარს ღმერთი! მე მრწამს არსი უზენაესი, შემოქმედი; ჩემთვის სულ ერთია, როგორც უნდა იყოს იგი; მე მრწამს იგი, ვინც

გაგვაჩინა და ამქვეყნად მოგვაგვლინა, რათა პირნათლად შევასრულოთ ჩვენი მოვალეობანი მოქალაქისა და ოჯახის მამისა; მაგრამ საამისოდ მე როდი მესაჭიროება ეკლესიაში სიარული, იქ ვერცხლის თეფშებზე მთხვევა და საკუთარი ჯიქით იმ ერთი მუჭა თვალთმაქცების სუქება, ვინც ჩვენზე უკეთ იკვებება! ვინაიდან ღმერთი შეგიძლია ადიდო აგრეთვე ტყეშიც, მინდორშიც და ეთეროვანი ცის გუმბათის ჭვრეტითაც, ვით ჩვენი ძველები შერებოდნენ. ჩემი ღმერთი არის ღმერთი სოკრატესი, ფრანკლინის, ვოლტერისა და ბერანესის! მე მომხრე ვარ საგოიის ქორეპისკოპოსის სარწმუნოებისა და 89 წლის უკვდავი პრინციპებისა! მე არ მრწამს ღმერთი – მოხუცი, თავის ბაღჩაში რომ ყავარჯნით დასეირნობს, თავის მომხრეებს დასაძინებლად ვეშაპის მუცელში გზავნის, კივილითა კვდება და მესამე დღეს დგება. ყოველივე ეს თავისთავად უაზრობაა და, სხვათა შორის, სრულიად ეწინააღმდეგება ფიზიკის ყოველგვარ კანონს; ამასთანავე, იგი გვიმტკიცებს, რომ ხუცები მუდამ უხეშ უმეცრებაში იყვნენ ჩაფლულნი და მოსახლეობასაც იქით მიათრევდნენ.

- გაჩემდა და თვალთ გარშემო მსმენელებს ეძებდა, ვინაიდან, გატაცების დროს, თავი ერთი წუთით მუნიციპალურ საბჭოში ეგონა, მაგრამ სამიკიტნოს დიასახლისი როდიდა უსმენდა. ყური ურმის შორეული ხრავუნისთვის მიეპყრო. მაღე სულ ახლოს გაისმა ურმის ხმა, ავარდნილი ნალის ჭახუნი და “მერცხალიც” ზედ კარებთან გაჩერდა.

ეს იყო ყვითელი დიდი კოლოფი, უზარმაზარ რგოლებზე შედგმული, რომლებიც დილიჯანსის სახურავს უსწორდებოდა, მგზავრებს გზის დანახვას უშლიდა და მხრებსაც ტალახით უთხუპნიდა. ვიწრო ფანჯრების პაწია მინები ეტლის მოძრაობისას საბრალოდ ლახლახებდა ჩარჩოებში და ძველ მტვერს ზემოდან, აქა-იქ, ტალახით იყო გაგოზილი, რაც ქარიშხლის წვიმებსაც კი სავსებით ვერ ჩამოერეცხა. შიგ სამი ცხენი იყო შებმული, ეტლი დაღმართში საცოდავად ლახლახებდა და ძარათი მიწას ეხებოდა.

იონვილის რამდენიმე მოქალაქე ეკიპაჟს გარს შემოეხვია; ერთბაშად ალაპარაკდნენ, ახალ ამბებს, ცნობებს ეკითხებოდნენ, თავიანთ ბარგს ეძებდნენ; ჰივერმა აღარ იცოდა, ვისთვის ეპასუხნა; მხოლოდ იგი ასრულებდა ქალაქში დაბის მცხოვრებთა დავალებას. სავაჭროებს დაუვლიდა, მეწადეებისთვის ტყავის ხვეულები მოჰქონდა, მჭედლებისთვის – რკინა, თავის მიჯნურისთვის ხან ერთი კასრი თევზი, ხან ახალმოდის ქუდი, ხანაც პარიკმახერის ნაკეთები კულულები. ქალაქიდან დაბრუნებისას, გზადაგზა, ამანათებს არიგებდა, ზოგჯერ პირდაპირ ეზოში გადაისვრიდა, ღობეს გადაღმა, კოფოზე ზეზე იდგა და ხმამაღლა გაჰკიოდა, ცხენები კი ამასობაში თავისთავად მიდიოდნენ.

დღეს ერთმა გარემოებამ დააგვიანა: მადამ ბოვარის მეძებარი მინდორში გაიქცა. მთელი მეოთხედი საათის განმავლობაში ეძახდნენ და უწრუწუნებდნენ; ჰივერიც კი ასე ნახევარ ლიეზე უკან დაბრუნდა, იქნებ სადმე თვალი მოეკრაო, მაგრამ იძულებული შეიქნა გზა განეგრძო. ემა ტიროდა, ჯავრობდა, ამ უბედურებას შარლს აბრალებდა. ერთი მეფართლე, ბ. ლერე, რომელიც იმავე ეტლით მგზავრობდა, ათასნაირი მაგალითით ცდილობდა ენუგეშებინა, რომ

დაკარგულ ძაღლებს ხშირად რამდენიმე წლის შემდგომ უცვნიათ თავიანთი პატრონებიო. ასეთ ძაღლებს შორის, - ამბობდა იგი, - ერთი თურმე კონსტანტინეპოლიდან პარიზს დაბრუნებულა. მეორეს ორმოცდაათიოდე ლიე გაუვლია და ოთხი მდინარე გაუტოპავს; მამამისსაც ჰყოლია ერთი პუდელი, რომელიც თორმეტი წლის დაკარგული ყოფილა და ერთ მშვენიერ საღამოს უეცრად ზურგზე შესტომია, როცა სტუმრად წასული მამა ქუჩაში მიდიოდა თურმე.

(ეს ჩაემატოს დასაწყისში. გვ. 8)

მან გამოიყენა ძველისძველი თქმულება იმ ცდუნებაზე, რასაც წმ. ანტონი განიცდიდა უდაბნოში. ეს იყო უეჭველად ერთ-ერთი უდიდესი შემართება, რაც კი ოდესმე ადამიანის სულს უცდია.

“თვით თემის ბუნება, - ამბობს ამაზე გი დე მოპასანი, - მისი მოცულობა, მისი მიუწვდომელი სიმაღლე, ყოველივე ეს თითქმის შეუძლებელს ხდიდა ასეთი წიგნის დაწერას... წმიდანს აცდუნებენ არა მარტო მიშველ ქალთა და საუკეთესო ქალთა ჩვენებანი, არამედ მთელი ის დოქტრინები, რწმენანი, ცრურწმენანი, რომელთა შორის ოდესღაც დაწრიალებდა ადამიანის მოუსვენარი გონება. ეს არის დაუსრულებელი დინება სხვადასხვა რელიგიისა, რასაც თან ახლავს მთელი ის ხან გულუბრყვილო, ხან რთული და უცნაური წარმოდგენანი, რომელნიც წარმოიშობოდნენ იმ მეოცნებეთა, მღვდელთა, ფილოსოფოსთა ტვინში, რომელთაც ტანჯავდათ შეუღწევისა და შეუცნობის გაგების სურვილი”.

ასე რომ, ამ ნაწარმოებით ფლობებმა ანგარიში გაუსწორა ძველ რელიგიებსა და ფილოსოფიურ სისტემებს.

რომან “მადამ ბოვარის” გასამართლებამ შესაძლებლობა არ მისცა მწერალს დაემთავრებინა და გამოექვეყნებინა შესწორებული ვარიანტი. იგი ვერ ბედავდა მის დაბეჭდვას, რადგან იქ ეშმაკის პირით აშკარად და ნათლად იყო დაგმობილი მაშინდელ საფრანგეთში გამეფებული რეაქციის თარეში. და მწერალი, ბუნებრივია, ერიდებოდა “რეციდივს”, რაც, როგორც ერთ-ერთ თავის წერილში ამბობს, “კატორღაში ამომაციოფინებსო თავს”.

“მადამ ბოვარის” სამარცხვინო გასამართლებით განაწყენებულმა ფლობებმა, თითქოს საფრანგეთის ცხოვრების სინამდვილეს განერინაო, ანტიკური ისტორიის თემას მიმართა და დაწერა რომანი “სალამბო” კართაგენის დაქირავებულ მეომართა ცხოვრებიდან.

თანამედროვეობას ესოდენ დაშორებული თემის დაძლევას (“სალამბოში” აღწერილია დაქირავებულ მუშათა, მეომართა აჯანყება კართაგენის წინააღმდეგ. რაც ძველი წელთაღრიცხვის მესამე საუკუნეში მოხდა) მწერალმა დიდი დრო და შრომა მოანდომა. ჯერ ერთი, უნდა შეესწავლა ამ შორეული წარსულის მატერიალური კულტურა, რისთვისაც უნდა გაეწია ჭეშმარიტად უმძიმესი შრომა: მოეძებნა და თავი მოეყარა წერილი და ნაწყვეტ-ნაწყვეტი

ცნობებისათვის კართაგენის შესახებ, რომლებიც გაბნეულია ანტიკური და ახალი დროის წყაროებში; ერთმანეთისათვის შეედარებინა მრავალი სხვადასხვა ცნობა, რათა დაეზუსტებინა მათი სიმაღლე, სინამდვილე, რადგან ბევრი მათგანი საწინააღმდეგო და ზოგჯერ დაუჯერებელ ამბავს შეიცავდა. საამისოდ მწერალს მოუხდა გასცნობოდა ჰეროდოტეს, პლუტარქეს, ტაციტის, აგრეთვე არისტოტელეს ნაწარმოებთ, რათა დაედგინა კართაგენის სახელმწიფოებრივი მმართველობის სურათი. ისარგებლა აგრეთვე რომაელი მეცნიერის პოლიბიუსის “საყოველთაო ისტორიით”, სადაც აღწერილია დაქირავებულთა ომი კართაგენის წინააღმდეგ. გაეცნო თავის თანამედროვე მეცნიერთა (მენარი, რენანი და სხვ.) შრომებს. ერთი სიტყვით, არ დაუტოვებია არც ერთი ძველი თუ წყარო, სადაც კი შეეძლო თუნდაც მცირე რამ მასალა ეპოვნა თავისი თემისათვის. ერთ-

ერთ თავის წერილში აღიარებს, რომ ამონაწერები გაუკეთებია ორმოცდაცამეტი სხვადასხვა სახელწოდების ნაშრომიდან. მაგრამ არანაკლები ენერგია და შრომა დასჭირდა მწერალს, როგორც ხელოვანს, რომ მართლად დაეხატა ძველი კართაგენის ცოცხალი ცხოვრების სურათი, ეჩვენებინა მის მცხოვრებთა და დაქირავებულ მეომართა უტყუარი სახე, მათი ხასიათი, გრძნობანი, მისწრაფებანი. ერთი სიტყვით, დაენახებინა მაშინდელი ცოცხალი ადამიანი. რასაკვირველია, ამისათვის არ კმაროდა ის მწირი, ზოგჯერ საექვო ცნობები, რომლებიც მის ხელთ იყო. ამიტომ ხარვეზების შესავსებად მწერალი მიმართავდა გამონაგონს, მაგრამ ისე ოსტატურად, ისეთი გაბედული ხელოვნებით, რომ მოგონილი ნამდვილივით ექსოვებოდა მოთხრობას და ბუნებრივად ავითარებდა მის მსვლელობას. ასეთია, მაგალითად, აკვედუკში მათოს შესვლის, მსხვერპლად ბავშვთა შეწირვისა და სხვ. სურათები.

მწერალი მთელ ექვს წელიწადს მუშაობდა ამ რომანზე, მაგრამ, მიუხედავად ესოდენ დიდი რუდუნებისა, პირველ ხანებში არ აკმაყოფილებდა თავისი ნაშრომი, არ მოსწონდა რომანის განვითარების გზა.

“თუ მე ახლა ვერაფერს ვახერხებ, - ამბობს მწერალი ერთ-ერთ თავის წერილში, - თუ ყველაფერი, რასაც ვწერ, უშინაარსო და უხამსია, ეს იმიტომ ხდება, რომ არ ვცხოვრობ ჩემი გმირების ცხოვრებით!”

აი 1857 წლის ზამთარი. დაწერილია რომანის პირველი თავები. თითქოს ყველაფერი რიგზეა, თხრობა ნაკადულივით მირაკრაკებს და უეცრად... მწერალი აცხადებს: “ყალბ გზას ვადგავარ: პერსონაჟები სხვანაირად უნდა ლაპარაკობდნენ”.

მან ხაზი გადაუსვა ყველაფერს, რაც დაწერილი ჰქონდა და გაემგზავრა რომანის მოქმედების ადგილას, ტუნისში. ეს იყო 1858 წლის ივნისში. ტუნისში მწერალი ეცნობა ამ ქვეყნის ბუნებას, უბის წიგნაკში აკეთებს ჩანაწერებს, იმასხოვრებს პეიზაჟებს, აკვირდება მცხოვრებთა სახეებს, მათს ზნე-ჩვეულებათ, ავ-კარგს, ცდილობს ცოცხალი ტუნისის მეშვეობით დაუახლოვდეს შორეული კართაგენის წარსულს. ერთი სიტყვით, სამი თვის განმავლობაში, რაც ტუნისში გაატარა, ერთი წუთიც უქმად არ დაუკარგავს; ნანახით და ათასგვარი შთაბეჭდილებით დატვირთული დაბრუნდა საფრანგეთში და მისთვის ჩვეული შრომისმოყვარეობით შეუდგა რომანის წერას, რაც ბრწყინვალედ დაავიროვეს 1862 წლის აპრილში.

მაგრამ განა შეეძლო დიდ რეალისტ მწერალს საბოლოოდ უგულვებელყო თავისი ქვეყნის ცხოვრების სინამდვილე? და აი, დაამთავრა თუ არა ეს დიდებული, ჰომეროსისებრი სისადავით დაწერილი რომანი “სალამბო”, - იგი შეუდგა მესამე, მონუმენტური ნაწარმოების “სენტიმენტალური აღზრდის” წერას.

ამ რომანს, ცოტა არ იყოს, ორიგინალური ისტორია აქვს: ფლობერმა ამ სახელწოდების ორი რომანი დაწერა. პირველი დაწერილია მის სიყმაწვილეში, 1845 წელს, აშკარად სუბიექტური მანერით, როცა გატაცებული იყო რომანტიზმით. ასე რომ, ეს დიდი ტანის რომანი ისე, როგორც იმ პერიოდის სხვა ნაწარმოებნი, რომლებიც მის სიცოცხლეში არ დაბეჭდილა, ერთგვარი ხარკი იყო რომანტიზმისადმი.

რომანის პირველ ვარიანტში გამოყვანილია ორი პროვინციელი ახალგაზრდა; ანრი და ჟიული. პირველი ოცნებობს გახდეს “დიდი

კაცი”, მოიპოვოს ამქვეყნიური “ცხოვრების სიამე” და, მაშასადამე, “ბედნიერება”, რასაც კიდევაც აღწევს ყოველგვარი ადამიანიური, ზნეობრივი პრინციპების დაწიხლვით.

მეორე, უიული, ანრისაგან განსხვავებით, პროვინციაში რჩება და კმაყოფილებას პოვებს ლიტერატურულ შემოქმედებაში. იგი “უარს ამბობს ყოველივეზე, რაც ამქვეყნად შეიძინება ან იყიდება: სიამოვნებაზე, პატივზე, ფულზე, სიყვარულით მონიჭებულ სიხარულსა და პატივმოყვარეობის ზეიმზე”. ასეთია ამ რომანის ორი მთავარი გმირი.

ცხოვრების ამ ორგვარი გზის დაპირდაპირებით ფლობერმა გამოხატა თავისი ზიხლი ბურჟუაზიული “სადი კეთილგონიერებისადმი”. მან იცის, რას წარმოადგენს ბურჟუაზიული საზოგადოებრიობა; იცის, რომ იქ ოცნება და სინამდვილე გათიშულია, რომ იქ ოცნებას განხორციელება არ უწერია.

“სენტიმენტალური აღზრდის” მეორე ვარიანტის წერა ფლობერმა დაიწყო 1846 წლის სექტემბერში, როცა უკვე სახელმძღვანელო მწერალი იყო. პირველი ვარიანტის დაწერიდან თითქმის მეოთხედი საუკუნე გავიდა. ამ ხნის განმავლობაში ბევრი რამ შეიცვალა საფრანგეთის პოლიტიკურ და სოციალურ მდგომარეობაში და აი, ფლობერმა განიზრახა დაეწერა “თავისი თაობის ადამიანთა ზნეობრივი ისტორია”.

ეს იყო მეორე იმპერიის ზეიმის ხანა. საფრანგეთის ბურჟუაზია განუხრელად მდიდრდებოდა. ვითარდებოდა მრეწველობა, ვაჭრობა, ტექნიკა, მაგრამ ეს როდი ჰხიბლავდა მწერალს. მან იცოდა, რომ ეს არ იყო ნამდვილი პროგრესი, იცოდა, რომ ზედა ფენების მატერიალური წარმატება ვერ გამოისყიდდა მის ხნობრივ დაკნინებას. მან უკვე თავის პირველ რომანში – “მაღამ ბოვარი” გვიჩვენა თუ რა არის ბურჟუაზიული პროგრესი. ამ მხრივ იგი სამუდამოდ იმედგაცრუებული დარჩა; არ სწამდა ისტორიული, საზოგადოებრივი პროგრესის შესაძლებლობა, რადგან ივლისის მონარქიაც, მეორე რესპუბლიკაც და მეორე იმპერიაც მისთვის მხოლოდ საძულველი ბურჟუაზიის ზეიმი იყო. ამ რომანზე მუშაობის დროს იგი ჟორჟ სანდს სწერდა: “თუ გამოცდილებას დავუჯერებთ, მე მგონია, რომ მმართველობის არც ერთი ფორმა კარგს არაფერს შეიცავს; ორლენანიზმი, რესპუბლიკა, იმპერია აღარაფერს არ ეუბნება არც გონებასა და არც გულს, რადგან თითოეულ ამ კოლოფში ჩადებულია უადრესად წინააღმდეგობრივი იდეები. ყველა დროში ისე გათხუპნულია სისხლითა და ნეხვით, რომ დროა სულაც უარი ვთქვათ მათზე. კმარა სიტყვები. ძირს სიმბოლოები და ფეტიშები!”

ასეთი განწყობით შეუდგა ფლობერი ამ რომანის წერას, რომელსაც ქვესათაურად აქვს: “ერთი ახალგაზრდა კაცის ისტორია”.

მაგრამ რომანის განვითარება წარმოებს რევოლუციის დროს და რეალისტ მწერალს არ შეეძლო გვერდი აეგლო იმ ამბებისათვის, რომლებმაც უდიდესი როლი შეასრულეს საფრანგეთისა და მთელი ევროპის ცხოვრებაში. “სენტიმენტალური აღზრდის”, როგორც ისტორიული რომანის, თავისებურება ის არის, რომ იგი დაწერილია ადამიანის მიერ, ვისაც არ სწამს რევოლუციის შემოქმედებითი ძალა, რადგან მას, მისი აზრით, არ შესწევს საზოგადოებრივი ცხოვრების გარდაქმნის უნარი. ამიტომაც რევოლუციური ამბები რომანში ჩანს

ეპიზოდურად, გააკვრით და მოქმედი პირებიც არ არიან ისეთი ტიპური რევოლუციური ფიგურები, რომელთა ხასიათი მთელი ისტორიული კონფლიქტის განგანმავლობაში ჩამოყალიბდეს და გამოძნდეს. ესენი არიან ან ჩვეულებრივი, უფერული პიროვნებანი, როგორც, მაგალითად, ჰიუსონე და მარტინონი ან გულწრფელი და პატიოსანი, მაგრამ უპრინციპო და ნებისყოფას მოკლებული ადამიანები, როგორიცაა ნოქარი დიუსარდიე, ანდა გაცვეთილი რადიკალური ფრაზებით თავგამოტენილი დოგმატიკოსები, როგორიცაა სენეკალი, რომლებიც პოლიტიკური ამბების შემყურე “მედღეხვალიები” არიან.

აი, თუნდ, რომანის მთავარი გმირი, - ფრედერიკ მორო! უქნარა, მეოცნებე, რომანტიკულ ლიტერატურაზე აღზრდილი, გრძნობის ამყოლი პროვინციელი ახალგაზრდა. იგი ჩამოჰგავს ამ რომანის პირველი ვარიანტის ჟიულსაც, რადგან მასავით რომანტიკულად უცქერის ამქვეყნიურ სინამდვილეს, და ანრისაც, რაკი მასავით უპრინციპო და უთაურია; მასავით ნატრობს წარმატებასა და “საამო” ცხოვრებას. იგი 1848 წლის რევოლუციის შემთხვევითი და უნებური მონაწილეა. ისტორიული ამბების განვითარება თავისი გზით მიდის, ფრედერიკს მათი არაფერი ეკითხება, მას თავისი გზა აქვს, სრულიად განსხვავებული, რომელსაც საერთო არაფერი აქვს საზოგადოებრივ ამბებთან. ხალხი აჯაგყდა, ქუჩებში თაფ-ზარბაზნის განუწყვეტელი გრიადია, ხოლო ფრედერიკი თავმოჭრილი ქათამივით ეხეთქება აქეთ-იქით ტრონშესა და ფერმის ქუჩებს შუა და ქალბატონ მარი არნუს ელოდება პაემანზე... განვლო 1848 წლის გაზაფხულმა და თან წაიღო რესპუბლიკური ილუზიები; იმედგაცრუებული პარიზელი მუშები კვლავ ადღდგნენ, გმირულად იბრძვიან და ისოცებიან ბარიკადებზე, ფრედერიკ მორო კი ფონტებლოს ტყე-პარკში ცხოვრობს განცხრომით თავის სატრფოსთან – როზანეტთან ერთად. დადგა 1851 წლის დეკემბერი, მოხდა სახელმწიფოებრივი გადატრიალება, რაც ფრედერიკისა და მისი მეორე სატრფოს – ქნ დამბრეზის გაყრას დაემთხვა, გამოცხადდა სამხედრო წესები, დაითხოვეს ეროვნული კრება, მაგრამ, თითქოს აქ არაფერიაო, ფრედერიკი ყურსაც არ იბერტყავს, მას თავის პირად ცხოვრებაში მომხდარი გადატრიალება აწუხებს, თავისი ოცნების დამსხვრევას დასტირის.

ფლობერი დარწმუნებულია, რომ რევოლუციას არავითარი ცვლილება არ მოუხდენია საფრანგეთის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, ამიტომ რევოლუციის ეპიზოდები რომანში ნაჩვენებია უხალისოდ, ზერელედ, ისე როგორც ისინი შეუძლია დაინახოს გარეშე მაყურებელმა: “დოლი საიერიშოს უკრავდა. გაისმოდა გამაყრუებელი შეძახილები, გამარჯვების “ვაშა”. ბრბო ქანაობდა თითქოს მორვეი ტრიალებსო; ფრედერიკი შიგ შუაგულში მოექცა; სანახაობით გატაცებული, თანაც მეტისმეტად კმაყოფილი, ვეღარ იძვროდა. დაჭრილები, რომლებიც ეცემოდნენ, დახოცილები, მიწაზე რომ ეყარნენ, ნამდვილ დაჭრილებს, ნამდვილ მკვდრებს არ ჰგავდნენ. მას ეგონა, სპექტაკლს ვუცქერო”. ერთ-ერთ თავის წერილში მწერალი ჩიოდა: “მეშინია, მეორეხარისხოვანმა ეპიზოდებმა მთავარი არ ჩაყლაპონ”. სწორედ ამიტომ რევოლუციური ამბები მიჩნეულია “მეორეხარისხოვან ეპიზოდებად”, პირველ პლანზე კი წამოწეულია რომანის გმირი და მისი პირადი განცდანი.

საერთოდ, უუნდა ითქვას, რომ რომანის მთავარი გმირი საკმაოდ უცნაური ტიპია. მას თითქოს არც გონება აკლია და არც გრძნობა, მაგრამ ვერც ერთი სათანადოდ ვერ გამოუყენებია. მისი საზოგადოებრივი მრწამსი კეთილშობილურია, მაგრამ გაურკვეველი. რევოლუციის დღეებში ცდილობს მონაწილეობაც კი მიიღოს საზოგადოებრივ საქმეებში: ესწრება საარჩევნო კრებებს, აპირებს დეპუტატობის კანდადიტად დაასახელოს თავი, მაგრამ არაფერი გამოუდის, რაღაც გაუჭრელი კაცია, ვერ ბედავს, თუ არ ეხერხება საქმის დაწყება, მიუხედავად იმისა, რომ დახმარებას უწევენ მეგობარი დელორიე და სატროფო, ქნი დამბრეწი, ვისაც ქმრის მეოხებით დიდი გავლენა აქვს ბურჟუაზიულ წრეებში.

რაც შეეხება გრძნობათა სფეროს, აქ იგი პირდაპირ შეუდრეკელია. თუ პოლიტიკაში უძწევო და უსუსურია, ამ სფეროში მეტად გაბედული და მოხერხებულია. ერთსა და იმავე დროს უყვარს ოთხი, სხვადასხვა წრისა და სხვადასხვანაირი ხასიათის ქალი. მშობლიურ ქალაქ ნოჟანში ჭაბუკური გატაცებით უყვარს მეზობლის – როკის ქალიშვილი კატრინი. ჰავრიდან ნოჟანს მიმავალ სამდინარო გემზე შეხვდება და ერთი შეხედვისთანავე შეუყვარდება ორი შვილის დედა, ქნი არნუ. ეს იყო მისი, ასე ვთქვათ, წრფელი პლატონური სიყვარული, რაც სიცოცხლის დასასრულამდე შერჩა. პარიზში ცხოვრების მანძილზე გადაეყრება თავისუფალი ქცევის ქალს როზანეტს, რომელთანაც ვაჟიშვილი შეეძინება. ამ კავშირს იგი იმით ამართლებს, რომ როზანეტი ახალგაზრდა და გარეგნულად მომხიბვლელია. თითქოს მართლაც ბედი ეწია და ისეთი ვინმე შეხვდა, ვისზედაც ოცნებობდა, მაგრამ დიდი ხანი არ გაივლის, რომ გრძნობის ამყალი ფრედერიკი, “საოცნებოზე” გულს აიყრის და გულცივად, ტლანქად დაშორდება. ამჯერად მისი გატაცების ობიექტი გახდება ქნი დამბრეზი, მდიდარი ბანკირის ახალგაზრდა ქვრივი. აქ ხორციელ ლტოლვას სხვა მისწრაფებაც დაერთვის – მატერიალური მოსაზრება და “მაღალ საზოგადოებაში” შეღწევის სურვილი. მაგრამ გრძნობის დაუდგრომლობა თავისას იხამს: ამასაც პირდაპირ დაქორწინების წინააღმდეგ გაეყრება! ბოლოს გაახსენდება თავისი ჭაბუკური გატაცება – კატრინ როკი. პარიზს მიატოვებს და ნოჟანს გაეშურება, მაგრამ პირველი სურათი, რომელიც იქ ჩასვლისას თვალწინ წარმოუდგება, ასეთია: ეკლესიიდან მკლავგაყრილი გამოდის ფრედერიკის მეგობარ დელორიეზე ჯვარდაწერილი კატრინი.

ფლობერი, რაკი რევოლუციის გარდამქმნელი ძალა არა სწამს, ხალხის მასობრივ გამოსვლებს გვიხატავს, როგორც ბრბოს აჯანყებას, პრაც განუსჯელად სპობს, ანადგურებს ყველაფერს.

აი როგორ იქცევა გამარჯვებული ბრბო მეფის სასახლეში: “ყველა მძაფრმა სიხარულმა შეიპყრო; თითქოს მოსპობილმა ტახტმა მომავალ უსაზღვრო ბედნიერებას ადგილი უკვე დაუთმო, ხალხმა დაუწყო გლეჯა ფარდებს, ამსხვრევდა სარკეებს, ჭადებს, სასანელებს, მაგიდებს, სკამებს, ყოველგვარ ავეჯს, სპობდა ნახატებიან ალბომებსა და ხელსაქმის კალათებსაც კი. თუკი გაიმარჯვეს, რატომაც არ უნდა გაერთონ! – ირონიულად ამართლებს ავტორი. – ყველა იკმაყოფილებდა ჭირვეულობას: სირაქლემასფრთებიანი ქუდი მჭედლის თავს ამშვენებდა, საპატიო ლეგიონის ორდენის ლენტებს როსკიპები ქამრად ირტყამდნენ... შემდეგ ონავრობამ უფრო შავბნელი ხასიათი მიიღო. უტიფარი

ცნობისმოყვარეობა აიძულებდათ შეეხედათ ყოველ კუთხეში, ჩაეხედათ ყველა ყუთში. კატორღელები ხელს აფათურებდნენ პრინცივების საწოლში, ზედ გორაობდნენ და ამით ინაზღაურებდნენ იმას, რომ მეფის ქალიშვილები ვერ გააუპატიურეს... სხვები, უფრო საშინელი სახისანი, უხმოდ დაეხეტებოდნენ სასახლეში და ცდილობდნენ, მოეპარათ რაიმე... ტალანში ტანსაცმლის გროვაზე შემდგარიყო მეძაგი ქალი, თავისუფლების ქანდაკებას რომ გამოხატავდა, უძრავი, საშინელი, თვალგაღმორკვეული”.

გარნა, თუ გამარჯვებული ბრბო ასეთია, ნაკლებ საშინელი და საზიზღარი არც გამარჯვებული “კულტურული” ბურჟუაა.

ლაფაიეტის ქუჩაზე ჯარმა ბარიკადი აიღო, დამარცხებული მუშები ტუილრის სარდაფებში ჩაყარეს... ცხრაასი კაცი იყო. ტალახში იზილებოდნენ, დენტის ბოლით და შემხმარი სისხლით გაშავებულნი, აცახცახებულნი, გააფთრებით ყვიროდნენ... ვინმე რომ მოკვდებოდა, გვამი არ გაჰქონდათ. ჰაერში ლიცლიცებდნენ მყრალი ანაორთქლის ანთებული მწვანე და ყვითელი ენები. ეპიდემიის შიშით დანიშნეს განსაკუთრებული კომისია. თავმჯდომარემ სარდაფში ჩასვლა დააპირა, მაგრამ, გახრწნილებისა და უწმინდურობის სიმყრალით თავზარდაცემული, უკანვე ამოვარდა. როცა პერობილნი სარკმელებთან მივიდოდნენ, საგუშაგოზე მდგარი ეროვნული გვარდიის ჯარისკაცები ხიშტებით ჩხვლეტდნენ და უკანვე ერეკებოდნენ მათ.

ულმობელნი იყვნენ ეს ჯარისკაცები. იმათ, ვისაც ბრძოლაში მონაწილეობის მიღება არ მოუხდა, სურდათ რითიმე გამოეჩინათ თავი. ეს იყო სიმხდალის ზეიმი. შურს იძიებდნენ ერთბაშად გაზეთების, კლუბების, კრებებისა და დოქტრინების გამო, ყველაფრის გამო, რასაც ისინი მთელი სამი თვის მანძილზე სასოწარკვეთილებაში მოჰყავდა. თანასწორობამ, ჩლუნგმა, მხეცურმა თანასწორობამ, მიუხედავად თავისი დამარცხებისა (თითქოს თავისი დამცველების დასახველად და თავისი მტრების გასაცინად), ზეიმით იჩინა თავი. დამყარდა სისხლიანი საზიზღრობის ერთნაირი დონე, რადგან გამდიდრების ფანატიზმი არ ჩამორჩებოდა სიღარიბის სიგიჟეს. არისტოკრატია ისევე მძვინვარებდა, როგორც ბრბო, ღამის ჩაჩი წითელ ჩაჩზე ნაკლებ საზიზღარი როდი აღმოჩნდა. საზოგადოებრივი გონიერება დაბნეულა, როგორც დიდი უბედურების შემდეგ ხდება ხოლმე...”

საგულისხმოა, რომ 48 წლის რევოლუციაზე ფლობერი წერდა: “იმას, რამაც 48 წლის რევოლუციაში შემადრწუნა, თავისი ბუნებრივი საწყისი აქვს დიდ რევოლუციაში, რომელიც, რაც უნდა ილაპარაკონ, შორს არ წასულა საშუალო საუკუნეებიდან”.

ამრიგად, ფლობერისათვის თანაბრად მიუღებელია როგორც რევოლუცია, ისე კონტრრევოლუცია. იგი მათ შორის ტოლობის ნიშანს სვამს. აი ეს ურწმენობა ისტორიის მამოძრავებელი ძალისადმი უდევს საფუძვლად ფლობერის პესიმისტურ განწყობილებას. მეგობარი ქალისადმი, ლუიზ კოლესადმი მიწერილ წერილში იგი ამბობს: “ჩვენ, ლიტერატორებსა და მწერლებს, არა გვაქვს საყრდენი წერტილი, ნიადაგი ფეხქვეშ გვეცლება. ვის ესაჭიროება მთელი ეს ჩმახვა? ვის მოთხოვნას აკმაყოფილებს იგი? ჩვენსა და ბრბოს შორის არავითარი კავშირი არ არსებობს; მით უარესი ბრბოსათვის და განსაკუთრებით ჩვენთვის. მაგრამ... საჭიროა, მიუხედავად ყველაფრისა, დამოუკიდებლად კაცობრიობისაგან, რომელიც უარგვეყოფს, ვიცოცხლოთ საკუთარი

მოწოდებისათვის, ავიდეთ ჩვენს სპილოს ძეგლის კოშკში და ვიყოთ იქ მარტო ჩვენს ფიქრებთან ერთად...”

ასე ფიქრობდა მწერალი, მაგრამ ეს როდი ნიშნავდა ცხოვრებისაგან განდგომას, განდევნობას. მეორე იმპერიის ბურჟუაზიული საზოგადოების ურთიერთობა, მისი გემოვნება და ზნე-ჩვეულებანი მას ისე ეზიზღებოდა, რომ იძულებული იყო დამალულიყო “სპილოს ძეგლის კოშკში”, რათა შესაძლებლობა ჰქონოდა დაეცვა ხელოვანის დამოუკიდებლობა და შემოქმედებითი პროცესი არ დაექვემდებარებინა ბურჟუაზიული საზოგადოებისათვის, რათა უეცოცხლა საკუთარი მოწოდებისათვის”.

მართალია, ამ რომანში ფლობერმა ვერ მოგვცა, თუ არ მოგვცა იმდროინდელი ამბების გმირის, 48 წლის რევოლუციის გმირული მებრძოლის უტყუარი სურათი. რევოლუციის დროინდელი პარიზის პროლეტარიატის იდეურ წარმომადგენლად ავტორი გვიხატავს სენეკალს, ვისაც ისეთ თვისებებს მიაწერს, რომ იგი გვეჩვენება რაღაც საშინელ ფანატიკოსად, გონებაჩლუნგ დოგმატიკოსად, განყენებულ დოქტრინებად; იგი გატაცებულია საყოველთაო გათანაბრების იდეით და უგულოდ, გულცივად ეპყრობა კონკრეტულ ადამიანებს. ეჯავრება ხელოვნება და სილამაზე. ერთი სიტყვით, ეს არის ადამიანურ გრძნობებს მოკლებული პედანტი, ვინც, ბოლოს და ბოლოს, თავის “მოღვაწეობას” იმით აგვირგვინებს, რომ პოლიციელი ხდება და არ ინდობს თავის მეგობარსაც კი, დიუსარდიეს კლავს.

რევოლუციის დროინდელ ტიპებს შორის ყველაზე მკაფიოდ დახატულია სწორედ ეს დიუსარდიე. მისი სახით მწერალს სურდა მოეცა ხალხის წრიდან გამოსული გულწრფელი ადამიანის ტიპი, ვისაც მართლა ენატრება სამართლიანობა და საყოველთაო ძმობა-თანასწორობა. მაგრამ იგი თავისი მოქმედებით, მუდმივი მერყეობით, ერთბაშად აღტყინებითა და მყისვე უიმედობით უფრო წვრილბურჟუაზიული დემოკრატიის წარმომადგენელია, ვიდრე ხალხისა. 1848 წლის თებერვალში იგი აღტაცებულია რევოლუციის ღოზუნგებით, ივნისში იარაღით იბრძვის აჯანყებული ხალხის წინააღმდეგ, ერთი წლის შემდეგ კი სინანული შეიპყრობს და ნამდვილ წვრილ ბურჟუასავით დაიწყებს წუწუნს: “განა ყველაფერი არ დაიღუპა? როცა რევოლუცია დაიწყო, ვფიქრობდი, ბედნიერი ვიქნები-მეთქი. გახსოვთ, რა კარგი იყო ყველაფერი, რა შევებით ვსუნთქავდი, მაგრამ ახლა უარესია, ვიდრე წინათ. ახლა ისინი კლავენ ჩვენს რესპუბლიკას... თუმცა მაინც, რომ გვცოდნოდა! მეტი პატიოსნება რომ გამოგვეჩინა, შეიძლებოდა მოვრიგებულიყავით... მაგრამ არა! მუშები ბურჟუებსზე უკეთესი არ არიან, აი რა!”

უკეთესი არც უპრინციპო დელორია, ვინც არაფერს არ ზოგავს იმისათვის, რომ ძალაუფლება მოიპოვოს: “იყო ლედრიუ ლორენის კომისარი, მაგრამ რადგან კონსერვატორებს ძმობას უქადაგებდა, სოციალისტებს კი – კანონების პატივისცემას, ივნისის ამბების შემდეგ უბოდიშოდ დაითხოვეს თანამდებობიდან... დემოკრატიის კარს უკაკუნებდა, სთავაზობდა სამსახურს კალმით, სიტყვით, საქმით, მაგრამ ყველგან უკუაგდეს, არ ენდობოდნენ და იძულებული გახდა გაეყიდა საათი,მ წიგნები, თეთრეული...”

მაგრამ ფლობერის, როგორც ბრწყინვალე რეალისტი მწერლის სწორუპოვარი ნიჭი შეუდარებელ ძალას იჩენს ბურჟუაზიული

საზოგადოების, “წესრიგის პარტიის” წარმომადგენელთა დახატვაში. ივნისის აჯანყების დამარცხების შემდეგ თითქოს იმისათვის, რომ უფრო მკაფიოდ დაგვანახოს რეაქციის საზიზღარი საერთო სახე, მწერალი ამ საზოგადოებას ბანკირ დამბრეხის სალონში უყრის თავს და დაუნდობლად ამხილებს გამდიდრებულ “მედუქნეთა” გაუმაძღარ მომხვეჭელობას, ფარისევლობას, ცრუ პატრიოტიზმს, უზნეობასა და უდიერობა-სისასტიკეს. ისინი არაფერს არ ერიდებიან, არაფერს არ ზოგავენ იმისათვის, რომ დაიცვან თავიანთი ჯიბე.

რა უბადრუკია უხეირო ვაჭრუკა უაკ არნუ, ვინც ჯერ მხატვრული ნივთების ვაჭრობს, მერე კერამიკის ქარხანას აშენებს, შემდეგ საეკლესიო ნივთების სავაჭროს აწყობს, მაგრამ უთაურობის გამო დახლი არსად არ დასდგომია. მიუხედავად ამისა, თავგამოდებით იცავს კერძო საკუთრებას, რისთვისაც ივნისის დღეებში ეროვნული გვარდიის რიგებში შედის.

საზიზღარია მრეწველი ფუმიშონი, ვინც “სიტყვა საკუთრებას რომ გაიგონებს, რისხვით გონებას კარგავს: - ეს უფლება თვით ბუნებამ დააწესა! ბავშვებიც კი ვერ ელევინ თავიანთ სათამაშოებს. ყველა ადამიანი იზიარებს ჩემს აზრს, აგრეთვე ყველა ცხოველი. ლომიც კი, ლაპარაკი რომ შეეძლოს, განაცხადებდა, მესაკუთრე ვარო! მე, მაგალითად, ბატონებო, საქმე სულ რაღაც თხუთმეტი ათასი ფრანკით დაყიწყე. იცით თუ არა, რომ მთელი ოცდაათი წლის განმავლობაში მუდამ დილის ოთხ საათზე ვდგებოდი, რომ კაპიტალი დამეგროვებინა! და ახლა დამიწყებენ მტკიცებას, მისი პატრონი შენ როდი ხარ, შენი ფული შენი როდიაო. ერთი სიტყვით, საკუთრება ქურდობააო!” ფლობერისეული უტყუარი თვალთ არის დახატული მსხვილი ბურჟუაზიის წარმომადგენელი, ბანკირი დამბრეხი. იგი ქამელეონით იცვლის ფერს იმის მიხედვით, თუ როგორია პოლიტიკური ამინდი. რევოლუციის აღმავლობის დღეებში იგი მზად არის იწამოს პრუდონის მოძღვრების სიმართლე, აქებს “ჩვენს საუცხოო დევიზს: “ძმობა, თავისუფლება”. უფრო მეტიც, იგი ამბობს: “ბოლოს და ბოლოს, ჩვენ ყველანი ცოტად თუ ბევრად მუშები ვართ”. ივნისის აჯანყების დღეებში კი “ისე გააფთრდება, რომ ჯიბეში ატარებს კასტეტს და მოუწოდებს: “დააკავონ ყველა დამთხვეული, ყველა სოციალისტი. დამბრეხის სალონში თავმოყრილ საზოგადოებას მწერალი ასე ახასიათებს: “აქ მყოფ მამაკაცთა უმრავლესობა სულ მცირე ოთხ მთავრობას მაინც ემსახურებოდა და ისინი გაყიდნენ საფრანგეთს ან ადამიანთა მოღვმას, ოღონდ გადაერჩინათ თავიანთი სიმდიდრე, თავიდან აეცილებინათ გაჭირვება, ანდა მხოლოდ იმიტომ, რომ თანდაყოლილი სიხარბე აიძულებდათ ქედი მოეხარათ ძალის წინაშე”. ფლობერი ცნობილია, როგორც სწორუპოვარი სტილისტი, რომელიც ვით დედა საყვარელ შვილს, გაფაციცებული დასტრიალებს თავს თითოეულ სიტყვას, ყოველ ფრაზას. მაგალითად, მისივე სიტყვით ვიცით, რომ რომანში “მადამ ბოვარი” იგი ერთ კვირას ფიქრობდა ფრაზაზე, რომელიც მისი მოსაწონი მაინც ვერ გახდა.

რომან “სენტიმენტალური აღზრდის” ენა შედარებით უფრო სადაა, მაგრამ, სამაგიეროდ, უფრო უხვია ლექსიკის მხრივ, უფრო მკაფიო და სხარტულია, თხრობა ნაკადულივით მორაკრაკე.

ასეთია რომანი, რომელიც განზრახული იყო როგორც ავტორის “თაობის ადამიანთა ზნეობრივი ისტორია”. მწერალმა თავისი

განზრახვა შეასრულა და მოგვცა მისი თანამედროვე ცხოვრების, მართალია, არასახარბიელო, მაგრამ პირუთვნელი, უტყუარი სურათი. და თუმცა იგი ამბობდა: სილამაზე შეუთავსებელია თანამედროვე ცხოვრებასთან, მაგრამ თურმე ამ მიუღებელ, მახინჯ სინამდვილეშიც კი ჭეშმარიტ ხელოვანს შეუძლია იშოვოს მასალა ისეთი მშვენიერი ქმნილებისათვის, როგორცაა “სენტიმენტალური აღზრდა”...

ელმონდ გონკური იგონებს: “1880 წლის აღდგომა მე და ჩემმა მეგობარმა გუსტავ ფლობერისას გავატარეთ კრუასეში.

ზოლა ისე მხიარული იყო, როგორც კომისიონერი, ვინც სარფიანი საქმე გაჩარხა. დოდე, როგორც ადამიანი, უჯიათ შრომას რომ გაექცა და სურს ერთი გაინავარდოს. შერპანტიე, როგორც სტუდენტი, კაი სმას რომ ელოდება; მე კი უბრალოდ, ფლობერთან ყოფნა მახარებდა.

ბევრი ვსვით სხვადასხვა ღვინო და მთელი საღამო გავატარეთ დიდი ამბების მოყოლაში, რის გამოც ფლობერი ბავშვივით ხარხარებდა. მან უარი გვითხრა თავისი რომანის წაკითხვაზე, არ შემიძლია, მეტად მოქანცული ვარო”...

ეს რომანი იყო “ბუვთარი და პეკიუშე”, რომლის წერას იგი 1872 წელს შეუდგა.

როგორია ამ რომანის შინაარსი? ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად საჭიროა გავიხსენოთ, რომ ფლობერს ერთ დროს (1879 წ.) აზრად ჰქონდა რომანისათვის ქვესათაურად მიეცა: “მეთოდის ნაკლებობა მეცნიერებაში”.

და აი, სწორედ ეს არის “ბუვარი და პეკიუშეს” ნამდვილი შინაარსი, რაგინდ უცნაური და მცდარიც უნდა გუეჩვენოს იგი.

მწერალს ამ რომანში მთავარ გმირებად გამოჰყავს ორი მოხუცი, პატარა მოხელეები, რომელთაც მოსძულეობით თავიანთი უფერული ცხოვრება და განუზრახავთ გაიგონ, რა არის ამქვეყნიური არსებობის აზრი. ამ მიზნით ისინი შეუდგებიან მეცნიერების სხვადასხვა დარგის: ქიმიის, ფიზიკის, მედიცინის, ფიზიოლოგიისა და სხვ. შესწავლას. ახდენენ მრავალ ექსპერიმენტს, ცდილობენ ცხოვრებაში, პრაქტიკაში გამოიყენონ შეძენილი ცოდნა, მაგრამ ბევრ შეცდომასა და სისულელეს სჩადიან უმეცრების გამო, და შედეგიც მუდამ ან სასაცილო ან საგალალო გამოუდით. როცა, მაგალითად, რაიმე ექსპერიმენტის დროს ამჩნევენ, რომ “თარიღები ხშირად ერთმანეთს არ ემთხვევიან”, ისინი ზიზღით ეკიდებიან ფაქტებსაც. იმის გამო, რომ ტყის გაშენების საკითხი მეტად რთულია, ისინი დაასკვნიან: “აგრონომიაც შეიძლება ფუჭი და გამოგონილი იყოს”. როცა ხედავენ, რომ “გამონაკლისები” შეიძლება “მართალი” არ იყოს, გულგატეხილნი გაიძახიან: “აბა ვიდას უნდა ენდო?”

ბოლოს, სრულიად იმედგაცრუებულნი, თავიანთ ძველ ხელობას, ქაღალდების გადაწერას უბრუნდებიან. ასეთია მათი “დიდი გარჯისა და მცდელობის” უნუგეშო ფინალი.

მაგრამ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამაში, ავტორის აზრით, ქრალი მიუძღვის თვით მეცნიერებასაც მეთოდის ნაკლებობის თუ უქონლობის გამო. მწერალი არ მალავდა, რომ განზრახული ჰქონდა დაეწერა “ერთგვარი კრიტიკული ჰუმორისტული ენციკლოპედია”. მეო, ამბობდა იგი, “თანამედროვეებს პირში მივახლი იმ ზიზღს, რასაც ისინი მგვრიან”.

ეს თანამედროვეები კი იყვნენ მესამე რესპუბლიკის გაბატონებული კლასები, რომლებმაც უღმობლად დაასამარეს კომუნა და ცხოვრებაში გაამეფეს ბურჟუაზიული წესრიგი, მეცნიერებაში კი სუბიექტივიზმი და ემპირიზმი. ფლობერისათვის მიუღებელი იყო როგორც ერთი, ისე მეორე. თუ ერთ დროს, სამოცდაათიან წლებში, იყო ხოლმე ისეთი მომენტები, როცა მას სწამდა მეცნიერების ძალა და ფიქრობდა, საზოგადოებრივ ცხოვრებას მეცნიერები უნდა ხელმძღვანელობდნენო, ახლა, პირიქით, იმედგაცრუებული იყო ამ მხრივ და არც მეცნიერების და არც საერთოდ, პროგრესისა აღარაფერი სწამდა.

ეს იყო სწორედ ის მომენტი, როცა იგი თავის მეგობარ ქალს – ლუიზ კოლეს სწერდა: “ჩვენ, ლიტერატორებსა და მწერლებს არა გვაქვს საყრდენი წერტილი, ნიადაგი ფეხქვეშ გვეცლება. ვის ესაჭიროება მთელი ეს ჩმახვა? ვის მოთხოვნილებას აკმაყოფილებს იგი? ჩვენსა და ბრბოს შორის არ არსებობს არავითარი კავშირი; მით უარესი ბრბოსათვის და განსაკუთრებით ჩვენთვის...”

ასე გაორებული იყო ფლობერის პიროვნება, ასეთ საშინელ სულიერ მდგომარეობაში მყოფი შეუდგა იგი “ბუვარი და პეკიუშეს” წერას. დიდი შრომა და დრო დასჭირდა მასალის შეგროვებას, რადგან რომანის შინაარსის მიხედვით იძულებული იყო გასცნობოდა მეცნიერების სხვადასხვა დარგს.

ფლობერის წერილებში გაბნეულია ცნობები, თუ როგორ მუშაობდა იგი ამ რომანზე. ერთ-ერთ წერილში ნათქვამია: “აგერ უკვე ორი თვეა, რაც ერთი სტრიქონიც კი არ დამიწერია, სულ ვკითხულობდი...”

ვკითხულობდი, სანამ თვალისჩინი არ დამეკარგებოდა... იანგარიშეთ საშუალოდ დღეში ორი ტომი...”

ორი ტომი დღეში! მწერალს კი “ორი მოხუცის გულისათვის”, როგორც თვითონ ამბობდა, ათას ხუთასზე მეტი ტომის წაკითხვა მოუხდა! იგი მოპასუნსაც კი სთხოვდა შეეგროვებინა მისთვის ცნობები ბოტანიკის დარგში. გარდა ამისა, რამდენჯერმე დასჭირდა მოგზაურობა, რათა აერჩია ადგილი, სადაც ეს ორი ახირებული მოხუცი იუნდა დაესახლებინა.

უკვე 1872 წლის 18 აპრილს იგი წერდა: “ამას ალბათ თვით 1880 წლამდე მოუწოდებო. ვიჩქარი, მუჯღუგუნით ვერეკები საკუთარ თავს, რომ ერთი წუთიც კი არ დავკარგო. ისე დავიქანცე, ძვლებიც კი მტკივა”.

ფლობერის ეჭვი გამართლდა: “იგი უეცრად გარდაიცვალა 1880 წლის 8 მაისს და უკანასკნელი რომანი “ბუვარი და პეკიუშე” დაუმთავრებელი დარჩა. გარნა მწერალმა დაგვიტოვა რომანის დაწერილებითი კონსპექტი, რომლის მიხედვით მკითხველს შეუძლია წარმოიდგინოს, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო მისი დასასრული.

ფლობერის კალამს ეკუთვნის აგრეთვე სამი მშვენიერი მოთხრობა, რომლებიც დაწერილია მისთვის ჩვეული ღრმააზროვნებითა და ნატიფი ენით. ესენია: “გულმართალი”, “ლეგენდა წმ. იულიანეზე” და “ჰეროდია”.

ჩვენ ვბეჭდავთ გუსტავ ფლობერის წერილების მცირე ნაწილს, რაც მეტად საინტერესო მასალას წარმოადგენს მწერლის ცხოვრებისა და შემოქმედების გასაცნობად. აქ მართლად და შეუფერადებლად არის გადაშლილი მისი სული და გული, მისი აზრები, მისი რწმენა, მისი მისწრაფება, ზნე-ჩვეულება, ავი და კარგი. გარდა ამისა, წერილები

გვაცნობენ ფლობერის თითქმის ყველა თანამედროვე მწერლის (პოეტისა თუ პროზაიკოსის, გამოჩენილისა თუ ნაკლებ ცნობილის) პორტრეტებს, მათ ურთიერთობას ფლობერთან. წერილები გვიჩვენებენ, თუ როგორ მუშაობდა ეს სწორუპოვარი სტილისტი თავის განთქმულ რომანებზე, რა “წვითა და დაგვით” აღწევდა წარმატებას. ერთი სიტყვით, ეს არის მწერლის უტყუარი და დაწვრილებითი ბიოგრაფია. არისტო ჭუმბაძე